

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică
ISSN 1810-309X

Întreprindere de stat
Fondator – Ministerul Justiției
al Republicii Moldova
Certificat de înregistrare
nr. 10202264 din 11.02.1993

Publicație acreditată de Consiliul
Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

Categoria C

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție, Ministerul Afacerilor Interne, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” (Cahul), Universitatea Slavonă, Universitatea „Spiru Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei” (Iași), Universitatea de Stat din Herson (Ucraina).

Se editează din ianuarie 1991
Nr. 8(308) 2017

Redactor-șef L. Arsene

Colegiul de redacție:

Gh. Alecu, doctor în drept, profesor universitar (Constanța, România); T. Barzo, doctor hab. în drept, profesor, (Miskolc, Ungaria); Gh. Costachi, doctor hab. în drept, profesor univ.; V. Cușnir, doctor hab. în drept, profesor univ.; D. Garadjaev, doctor în drept, profesor, Judecător la Curtea Constituțională (Bacu, Azerbaidjan); E. Haritonov, doctor hab., profesor, membru cor. al AND (Odesa, Ucraina); E. Ișcenco, doctor hab. în drept, profesor (Moscova, FR); T. Kolomoieț, doctor hab. în drept, profesor (Zaporojie, Ucraina); J. Kovac, doctor hab. în drept, profesor, Universitatea Paneuropeană (Bratislava, Slovenia); A. Lonciacov, doctor hab. în drept, profesor (Habarovsk, FR); V. Stratov, doctor hab. în drept, profesor (Herson, Ucraina); V. Șepitico, doctor hab. în drept, profesor, membru cor. al AND (Harcov, Ucraina).

Adresa redacției:
Casa presei, et. 5
str. Pușkin 22, mun. Chișinău, MD - 2012,
Republica Moldova
Tel.: 022-233 790;
022-234 132 (contabilitatea)

E-mail: legea_zakon@mail.ru
Index: RM 77030

© Legea și viața

Pagina web: www.legeazakon.md
www.legeasiviata.in.ua

SUMAR

- Gheorghe COSTACHI. Activismul juridic al cetățenilor – factor necesar pentru implicarea acestora în elaborarea și realizarea politicii de securitate 4
- Lilia GULCA. Dreptul fiscal și impactul fiscal pe teritoriul Republicii Moldova 10
- Tatiana STAHI. Fapta ilicită – condiție a răspunderii juridice patrimoniale 16
- Anatolie CANANĂU. Considerațiuni generale privind personalitatea infractorilor din domeniul transportului rutier 20
- Eliza COȘMAN. Jurisprudența Uniunii Europene și rolul ei în armonizarea interpretării dreptului 25
- Sofia PILAT. Evoluția cadrului normativ incriminator al infracțiunii de vandalism 30
- Б. СОСНА. Административная ответственность за нарушение законодательства о труде 36
- А. СОСНА, Д. ТАРЛЕВ. О некоторых проблемах, возникающих при применении законов, устанавливающих уголовную ответственность за нарушение правил дорожного движения 43
- Марчел КЫРЛАН. Понятие правового урегулирования инвестиционной деятельности в банковской сфере 50

CZU: 342.1:364.46

ACTIVISMULUL JURIDIC AL CETĂȚENILOR – FACTOR NECESAR PENTRU IMPLICAREA ACESTORA ÎN ELABORAREA ȘI REALIZAREA POLITICII DE SECURITATE

Gheorghe COSTACHI,
doctor habilitat în drept, profesor universitar

REZUMAT

Activismul juridic presupune o formă a activismului social, care cuprinde activitatea conștientă, cu inițiativă și legală a cetățenilor și organizațiilor, orientată spre folosirea eficientă a drepturilor prevăzute de lege, executarea strictă a obligațiilor asumate, realizarea intereselor personale, statale sau ale societății ocrotite de lege.

În articolul de față se propune studierea esenței, conținutului și funcțiilor activismului juridic al cetățenilor ca factor important pentru implicarea acestora în procesul de elaborare și realizare a politicii de securitate a statului.

Cuvinte-cheie: activism, activism social, activism juridic, conduită legală, cetățean, politica de securitate.

LEGAL ACTIVISM OF CITIZENS - A NECESSARY FACTOR FOR THEIR IMPLICATION IN THE DEVELOPMENT AND IMPLEMENTATION OF THE SECURITY POLICY

Gheorghe COSTACHI,
Candidate of Legal Sciences, professor

SUMMARY

Legal activism is a form of social activism, including conscious, initiative and legal activity of citizens and organizations oriented to efficient use rights provided by law, to exact execution of obligations, for achieve personal interests, of state and of society protected by law.

In this article it is proposed to study the essence, content and functions of the legal activism of citizens as an important factor for their involvement in the elaboration and implementation of the security policy of state.

Keywords: activism, social activism, legal activism, legal behavior, citizen, security policy.

Introducere. O legitate importantă a unei societăți dezvoltate constă în amplificarea activismului social și juridic al persoanei, deoarece pentru o dinamică stabilă a acesteia este necesar ca în activitatea societății și a statului să se implice cât mai mulți indivizi. Beneficiile unei asemenea implicări sunt multiple, cea mai principală exprimându-se în dezvoltarea democrației în interesul tuturor. De aici, indiscutabil derivă actualitatea studierii profunde a activismului social și juridic al persoanei în noile condiții democratice [3, p. 21].

Scopul studiului. Respectiv, în cele ce urmează ne propunem să dezvăluim esența și conținutul activismului juridic al cetățenilor ca factor important pentru implicarea acestora în procesul de elaborare

și realizare a politicii de securitate a statului.

Rezultate obținute și discuții. Pornind de la accepțiunea recunoscută sintagmei *activism social*, precizăm că, în sens larg, prin aceasta se înțelege activitatea omului ce cuprinde diferite modalități de interacțiune cu mediul social, în scopul satisfacerii necesităților individuale sau sociale [27, p. 101]. Într-o altă opinie, *activismul social* este definit ca o totalitate de forme de activitate umană, orientate conștient spre soluționarea sarcinilor ce stau în fața societății, a grupului social la o anumită etapă istorică. Drept subiect al activismului social poate fi persoana, un colectiv, un grup social, o pătură socială, societatea sau poporul [28, p. 18].

În privința formelor activismu-

lui social, în doctrină pot fi atestate următoarele: activismul social-politic, de muncă, social-cultural și juridic [1, p. 60] (social-juridic). În pofida acestei diversități, una dintre cele mai importante forme ale activismului social este considerată a fi *activismul juridic* al persoanei [14, p. 199].

Numeroși cercetători reduc conținutul categoriei de *activism juridic* exclusiv la activitatea cetățenilor legată de protecția drepturilor omului, deci doar de sfera juridică a vieții sociale. În acest sens, se ignoră faptul că activismul juridic, ca parte a activismului social, are loc nu doar în sfera juridică, fiind caracteristic și sferei politice, economice, culturii, muncii etc. Respectiv, se poate susține că drepturile și obligațiile omului ca cetățean reprezintă o categorie

universală și o trăsătură esențială a activismului social al persoanei, iar activismul juridic – temelia acestuia. Prin urmare, *activismul juridic* are în cadrul activismului social un rol similar celui pe care îl are dreptul constituțional în sistemul de drept al statului [11, p. 185].

De aici, *activismul juridic* poate fi definit ca parte a activismului social, care cuprinde activitatea conștientă, cu inițiativă și legală a cetățenilor și organizațiilor, orientată spre folosirea eficientă a drepturilor prevăzute de lege, executarea strictă a obligațiilor asumate, realizarea intereselor personale, statale sau ale societății ocrotite de lege [13, p. 128-129].

Înainte de a ne referi nemijlocit la esența categoriei cercetate, ținem să precizăm că majoritatea specialiștilor recunosc că activismul juridic în nici un caz nu ține doar de profesia de jurist, ea se referă la orice individ, indiferent de vârstă, profesie, viziuni politice, origine, sex, stare materială sau socială etc. În același timp, este evident că activismul juridic este o trăsătură, o calitate indispensabilă activității juriștilor, mai ales a avocaților. Anume avocații se consideră că ar trebui să fie un exemplu pentru toți ceilalți, mai ales sub aspectul ridicării activismului juridic al tuturor cetățenilor [1, p. 62], în acest sens revenindu-le rolul decisiv.

Referitor la esența *activismului juridic*, în doctrină, pot fi atestate diferite abordări. Unii autori cercetează acest tip de activism prin prisma conștiinței persoanei, atitudinii acesteia față de normele de drept și a fenomenelor juridice, apreciindu-l ca predispunerea persoanei de a acționa practic în sfera aplicării dreptului [23, p. 27]. Alții o privesc ca pe o conduită social utilă, o executare a obligațiilor și

utilizare a drepturilor, necesare din punctul de vedere al intereselor societății [18, p. 40]. În acest sens, cercetătoarea N.V. Șcerbakova consideră că activismul social-juridic este o activitate social utilă (pozitivă), conștientă, creativă orientată spre atingerea scopurilor dreptului, bazată pe respectarea dreptului, recunoașterea prestigiului activității instituțiilor de drept [31, p. 55].

Privit *strictosensu*, activismul juridic este înțeles ca: „acțiunea activă a omului orientată spre realizarea de sine stătătoare, intern-motivată a cerințelor legale” [22, p. 143]; „forma superioară a conduitei legale” [20, p. 99]; „comportamentul activ legal sau ilegal al individului” [24, p. 62-63]. Această ultimă afirmație a fost aspru criticată în literatura de specialitate. Bunăoară, prof. Gh. Avornic susține că în condițiile edificării statului de drept, conduita legală trebuie să devină unica formă posibilă pentru realizarea dreptului; iar comportamentul legal și liber exprimat al persoanei este primul semn caracteristic al activismului juridic [1, p. 61].

În viziunea cercetătorului S. Zlobin [13, p. 130], diferitele abordări ale activismului social-juridic indică în mare parte complexitatea acestuia, completându-se reciproc, ele oferă o imagine integră a fenomenului. Astfel că, pe de o parte, activismul social-juridic denotă, în primul rând, un nivel înalt de dezvoltare a conștiinței juridice, exprimată în atitudinea persoanei față de prescripțiile dreptului, perceperea acestuia ca obiectiv necesar pentru societate și pentru sine însăși, predispunerea persoanei de a folosi posibilitățile oferite de drept în activitatea sa și ajustarea conduitei sale potrivit acestora.

Pe de altă parte, activismul

juridic reprezintă și o activitate social utilă, orientată spre realizarea scopurilor principale ale dreptului. Totodată, un asemenea activism indică și un anumit nivel de intensitate a activității în sfera social-juridică – mai înaltă decât simpla respectare și executare a obligațiilor legale, depășind astfel cerințele obișnuite ale conduitei legale [14, p. 200].

Din perspectiva dată, cercetătorii ruși menționează că activismul juridic nu poate fi redus doar la comportamentul legal, orientat spre respectarea normelor juridice. El presupune un nivel mult mai înalt al conștiinței juridice, persoana fiind cointerесată de a acționa întru consolidarea democrației, legalității și a ordinii de drept [29, p. 188; 15, p. 39].

Deci, activismul juridic presupune atât o atitudine subiectivă, o pregătire de a acționa legal și cu inițiativă în sfera dreptului, cât și însăși activitatea social utilă pozitivă [3, p. 22].

În concret, activismul social-juridic al persoanei se exprimă prin conduita acesteia, conformată în totalitate cerințelor normelor de drept. Cu toate acestea, nu orice formă de conduită legală presupune activism social-juridic (printre acestea există forme care necesită un activism minim din partea subiectului), dar important e că orice activism social-juridic, mai ales sub formă de activitate conștientă a persoanei de realizare a drepturilor și obligațiilor sale, poate fi exprimată doar prin conduită juridică legală a acesteia [13, p. 130].

În literatura de specialitate, activismul juridic este tratat și în funcție de izvorul apariției lui și de atitudinea cetățeanului față de această categorie. Astfel, unii cercetători susțin că activismul juridic este determinat de volumul

(conținutul) libertății persoanei, oficial recunoscut de dreptul pozitiv. Deci, activismul juridic și dreptul nu sunt pur și simplu două fenomene juridice legate între ele, dar indisolubil legate reciproc și direct dependente unul de celălalt. Schimbându-se intensitatea activismului juridic se schimbă și volumul libertății persoanei, drepturile acesteia [1, p. 61].

În concret, activismul juridic al persoanei este determinat de reglementarea normativă a posibilității cetățenilor de a participa activ la [19, p. 16; 1, p. 62]:

- activitatea de creație legislativă (în procesul de elaborare a politicilor publice, a diferitor proiecte de lege, a hotărârilor cu caracter normativ etc.);

- activități de apărare și protejare a valorilor drepturilor, libertăților și intereselor legale ale cetățenilor;

- activitatea diferitor organizații obștești, exercitând unele obligațiuni temporare sau permanente;

- redacțiile ziarelor, radioului, televiziunii și ale altor surse mass-media etc.

Din această perspectivă se poate susține că activismul juridic este acea formă a activismului social, prin care se manifestă pronunțat posibilitatea satisfacerii, prin mijloace juridice, a intereselor individuale, a realizării valorilor sociale și naționale, iar în caz de necesitate, posibilitatea soluționării problemelor de ordin juridic. Ca mijloace juridice utilizate cercetătorii invocă referendumul, alegerea autorităților publice centrale și locale ale puterii, adunările cetățenilor, adresarea diferitor petiții în organele competente sau persoanelor cu funcție de răspundere etc. [1, p. 63].

În context, prof. A.G. Murașin

notează că activismul cetățenilor se manifestă în special atunci când ei participă activ la dezbatere pe marginea proiectelor de acte normative de interes local, la elaborarea și adoptarea acestora (de exemplu, decizii care vizează construcția unor uzine chimice, a stațiilor atomice, amplasarea unor stații PECO etc.) [5, p. 86].

Asemenea mecanisme juridice se aplică pe larg în țările democratice occidentale [8, p. 77-83]. În ceea ce privește cetățenii Republicii Moldova, aceștia, de asemenea, au dreptul de a participa la procesul decizional, în acest sens existând un cadru juridic destul de dezvoltat ce garantează exercitarea dreptului la administrare [6, p. 37-43].

Din alt punct de vedere, se consideră că activismul juridic al persoanei este determinat de conștiința ei juridică, de atitudinea față de fenomenele juridice, fapt ce determină gradul de participare a acesteia la realizarea dreptului. În acest sens, prof. I. F. Pokrovski menționează că activismul juridic al persoanei depinde nu numai de factori externi, în special, de reglementarea juridică, dar și de factori interni, în concret, de conștiința juridică a persoanei. În continuare, domnia sa precizează: „la cercetarea mecanismului de formare a conștiinței juridice a persoanei nu trebuie să ne limităm doar la cercetarea problemei privind subordonarea conduitei factorilor externi (inclusiv celor juridici), totodată este necesară și analiza problemei autoreglării necesității interne a persoanei de a acționa în conformitate cu cerințele normelor juridice” [22, p. 143].

Deci, conduita legală activă se bazează nu doar pe convingerea în necesitatea respectării cerințelor legale, dar și pe recunoașterea

semnificației sociale deosebite a dreptului, pe solidaritatea cu legea în ceea ce privește aprecierea valorilor reglementate, dorința de a respecta normele legii în activitatea cotidiană, a le proteja și apăra prin mijloace legale puse la dispoziția individului. O asemenea convingere, înțeleasă ca o „acceptare morală a dreptului”, contribuie la formarea unui nivel înalt de cultură juridică, cu mult mai eficient stimulând acțiunile juridice active [14, p. 202].

Evident, omului îi este insuficient să cunoască norma de conduită, el trebuie să fie convins în eficacitatea ei, în valoarea ei socială și individuală. Mai mult, pregătirea psihologică este factorul ce reglementează din interior comportamentul omului, sursa activismului lui [21, p. 24; 10, p. 24-25]. Deci, orice persoană trebuie să fie pregătită psihologic de a comunica cu dreptul, astfel ca ea să simtă o necesitate lăuntrică de a înțelege profund esența și valoarea acestuia atât pentru societate, cât și pentru sine [1, p. 64].

Marcând un nivel superior al conditei legale, activismul juridic reprezintă astfel o importantă componentă a conștiinței juridice, care asigură și consolidează fundamentele juridice ale vieții fiecărui stat. Acest activism, bazându-se pe normele constituționale, este orientat spre consolidarea democrației, a legalității, a ordinii de drept, spre asigurarea stabilității regimului constituțional [26, p. 24].

Alți cercetători analizează activismul juridic sub un dublu aspect: ca o categorie subiectivă – predispoziția psihologică a individului de a acționa legal și ca o activitate social utilă pozitivă a acestuia. Respectiv, savanții S.N. Kojevnikov și Iu.I. Agheev apreciază

activismul social-juridic ca fiind o calitate determinată de factori obiectivi (dezvoltarea relațiilor sociale etc.) și de factori subiectivi (nivelul înalt al conștiinței politice și juridice), care se manifestă printr-o activitate legală orientată spre utilizarea efectivă a drepturilor și libertăților stabilite de lege, realizarea deplină a obligațiilor asumate în vederea asigurării intereselor personale și obștești [17, p. 67; 16, p. 35].

În același timp, V.M. Șafirov și D.V. Iagofarov determină activismul juridic ca o atitudine subiectivă a persoanei față de drept determinată de capacitatea juridică și de pregătirea ei psihologică de a activa în sfera dreptului, care se manifestă prin acțiuni concrete îndreptate spre atingerea rezultatului juridic scontat, acesta exprimând (în sens larg) unitatea dintre interesele comunității și ale persoanei și urmărind (în sens îngust) consolidarea comportamentului legal al subiecților [30, p. 47; 32, p. 68].

Raportat la cetățeni, activismul juridic poate fi privit într-un sens larg și unul îngust. Dacă în primul caz noțiunea se extinde asupra activității indivizilor legată sau nu de interesele societății, atunci în al doilea caz activismul juridic se caracterizează ca fiind o formă specială a activității subiecților de drept, realizată în procesul de executare a funcției publice deținute. Sub acest aspect activismul juridic excede cadrul satisfacerii doar a necesităților și intereselor personale [14, p. 200].

În doctrină, se operează cu diferite clasificări ale activismului juridic, în funcție de câteva criterii, după cum urmează [14, p. 200]:

- *în funcție de subiecți*, se face distincție între activismul indivizilor și activismul organizațiilor;

- *în funcție de formele de realizare a dreptului*: activismul legat de executarea obligațiilor, folosirea drepturilor și aplicarea normelor juridice;

- *în funcție de consecințele juridice*: activismul juridic pozitiv și activismul juridic negativ (formă contestată de numeroși cercetători – e.n.);

- *în funcție de obiect*: activism cognitiv, activism legat de propaganda juridică, educația juridică etc.

Într-o altă opinie, formele activismului juridic sunt [1, p. 86-87]:

a) în funcție de criteriul subiectiv: - activismul juridic al persoanelor cu funcție de răspundere din cadrul organelor puterii de stat; - activismul juridic al colaboratorilor organelor de ocrotire a normelor de drept; - activismul juridic al grupurilor și al minorităților naționale; - activismul juridic al minorilor și al tineretului.

b) în funcție de sfera relațiilor sociale: - activism juridic de realizare a dreptului; - activism juridic de ocrotire a dreptului; - activism juridic de elaborare a dreptului (creație normativă); - activism juridic informațional și de cunoaștere.

Aceste forme ale activismului juridic al cetățenilor se consideră că ar contribui într-o anumită măsură și cu un grad diferit de eficacitate la asigurarea edificării statului de drept [1, p. 87].

Așadar, activismul juridic presupune o participare personală activă a individului la soluționarea problemelor juridice, la consolidarea legalității și a ordinii de drept și, desigur, o pregătire de a opune rezistență oricăror infracțiuni sau abateri.

Sub acest aspect, reiterăm că activismul juridic este constituit

din două părți componente [9, p. 481]:

- prima – individul este permanent pregătit pentru acțiuni active orientate spre asigurarea legalității și a ordinii de drept în societate;

- a doua – activitatea practică bazată pe inițiativă personală.

Abordarea complexă și multilaterală a activismului juridic în literatura de specialitate a condiționat identificarea unor trăsături și particularități concrete ale acestuia, după cum urmează [25, p. 6-7]:

- în primul rând, acesta reprezintă întotdeauna o conduită liberă conform dreptului (în orice condiții, activismul juridic al cetățenilor presupune un comportament liber și legal, exprimat atât prin acțiuni active, cât și pasive, exercitate în scopul asigurării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului [1, p. 70]; libertatea opțiunii pentru un anumit comportament este o condiție necesară și o calitate indispensabilă a omului; numai existând o asemenea libertate este posibilă viața normală a individului, descoperirea tuturor posibilităților de care dispune acesta [4, p. 12-13]);

- în al doilea rând, o interacțiune activă cu dreptul, exprimată prin participarea activă în toate sferile de activitate socială, în special, în procesul de creare a legislației statului (precum și în alte activități cu caracter juridic realizate în interesul statului sau al persoanei, de ex., exercitarea dreptului subiectiv de a alege și de a fi ales [1, p. 70; 4, p. 12-13]);

- în al treilea rând, activismul juridic al cetățenilor presupune o pregătire psihologică a acestora de a contacta cu dreptul. Această trăsătură poate să se manifeste prin existența la cetățeni a unei convingeri stabile în menirea dreptului,

generată de existența unei baze juridice corespunzătoare în cadrul statului, a deprinderilor și aptitudinilor juridice. Acest element este de neconceput în condițiile de inexistență în cadrul societății a unui nivel anumit de cultură juridică și, implicit, de conștiință juridică;

- în al patrulea rând, individul în procesul manifestării activismului juridic se orientează spre o interacțiune strânsă cu valorile general-umane;

- ultima trăsătură, considerată fundamentală, presupune urmărirea unui anumit scop: edificarea și consolidarea activă a poziției instituției statului de drept.

Acest scop însă este imposibil de atins fără o colaborare și interacțiune reciprocă dintre cetățean și stat și fără o influență a cetățeanului asupra statului, susține prof. Gh. Avornic [1, p. 65]. Sub acest aspect, este important că „una dintre particularitățile esențiale ale relațiilor dintre stat și persoană rezidă în faptul că aceste relații se determină și se stabilesc nu numai de către stat, în acest proces fiind implicat în mare măsură și cetățeanul” [12, p. 6].

Astfel, edificarea statului de drept este de neconceput fără implicarea activă a persoanei în desfășurarea acestui proces. În acest sens, cercetătorii expun următorul model: „cetățean – activism juridic – valorile general-umane – dreptul – stat de drept”. Activismul juridic al cetățenilor, orientându-se în baza valorilor general-umane, poate astfel constitui o forță motrică eficientă în procesul de edificare a statului de drept [25, p. 6-7].

Luând în considerație toate particularitățile activismului juridic expuse *supra*, prof. Gh. Avornic formulează următoarea definiție (destul de completă în viziunea

noastră): activismul juridic al cetățenilor este o activitate energetică a lor în domeniul dreptului și a raporturilor juridice, care se caracterizează printr-un comportament liber și legal, exprimat prin acțiuni active, dar și pasive, exercitate în scopul asigurării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, a valorilor general-umane atât în procesul de elaborare a dreptului, cât și în cel de realizare a lui [1, p. 71].

Dat fiind faptul că principala condiție pentru activismul juridic al cetățenilor servește democratizarea societății, trebuie să precizăm că pentru asigurarea acesteia este nevoie de următoarele instituții de drept: existența reală a societății civile, funcționarea eficientă a acesteia și dezvoltarea ideologiei juridice de stat orientată spre interacțiunea constructivă dintre drept și fiecare cetățean, care consolidează drepturile și libertățile omului și ale cetățeanului. Aceste instituții sunt chemate să contribuie la edificarea statului de drept în Republica Moldova [14, p. 207].

În concluzie, reiterăm că prin esența sa, activismul juridic al cetățeanului, fiind o activitate intens desfășurată în sfera dreptului, se caracterizează prin participare activă a cetățenilor, individual sau organizat, în toate sferile activității sociale, inclusiv în procesul de formare a legislației statului, în realizarea politicilor acestuia, în protecția drepturilor, libertăților și intereselor cetățenilor consacrate constituțional.

În viziunea noastră, activismului juridic al cetățenilor îi revine un rol important în sfera elaborării și realizării politicii de securitate a statului. În acest sens, însăși Strategia Securității Naționale a Republicii Moldova prevede [7]: *Realizarea obiectivelor strategice*

de securitate implică participarea administrației publice de toate nivelurile, a societății civile și a organizațiilor neguvernamentale, precum și a cetățenilor. Prin urmare, considerăm că activismul juridic al cetățenilor constituie în acest sens o piatră de temelie atât pentru calitatea politicii de securitate a statului, cât și pentru eficiența practică a acesteia.

Bibliografie

1. Avornic Gh. *Intensificarea activismului juridic al cetățenilor prin intermediul instituției avocaturii – condiție a edificării statului de drept*. Teză de doctor habilitat în drept. Chișinău, 2005.
2. Costachi Gh. *Unele aspecte ale conceptului statului de drept*. În: Edificarea statului de drept, Materialele conferinței internaționale științifico-practice (Chișinău, 26-27 septembrie 2003). Chișinău: Transparency International – Moldova, (Tipografia) „Bons Offices”, 2003.
3. Costachi Gh., Pînzaru T. *Reflecții asupra activismului juridic al cetățenilor*. În: Закон и Жизнь, 2014, №8-9.
4. Guceac I. *Socializarea juridică a individului – condiție indispensabilă pentru edificarea statului de drept în Republica Moldova*. În: Justiția Constituțională în Republica Moldova, 2008, nr. 3.
5. Мурашин А.Г. *Прямое право творчество. Особенности принятия актов прямого народовластия*. В: Государство и право, 2001, №2.
6. Pînzaru T., Sultanov R. *Cadrul juridic actual ce asigură implicarea cetățenilor în procesul decizional*. În: Revista Națională de Drept, 2013, nr. 4.
7. *Strategia Securității Naționale a Republicii Moldova*, aprobată prin Hotărârea Parlamentului nr. 153 din 15.07.2011. În: Monitorul Oficial al RM nr. 170-175 din 14.10.2011.
8. Авраменко С. Л. *Новая конституция Швейцарской Конфедерации. Право и современность*. В: Государство и право, 2001, №7.
9. Баранов П. П. *Право сознание и правовое воспитание*. В: *Общая*

теория права. Курс лекций. Под общей ред. проф. В. К. Бабаева. Нижний Новгород, 1993.

10. Бирюков И.В., Ермолаев В.В. *Проблемы психологической готовности студентов к профессиональной деятельности*. В: Актуальные проблемы борьбы с преступностью на современном этапе развития общества: Сборник научных статей. Воронеж: МОУ ВЭПИ, 2001.

11. Затонский В. А. *Сильное государство и активная личность: теоретико-правовой аспект* / под ред. проф. А. В. Малько. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 2005.

12. Златапольский Д. Л. *Государство и личность: основы взаимоотношений*. В: Вестник Московского университета. Серия 11, Право, 1993, №1.

13. Злобин С. *Конституционные аспекты формирования правовой культуры в Республике Молдова в переходном периоде*. Chișinău: Tipografia AȘM, 2006.

14. Злобин С., Иванов В. *Социально-правовая активность граждан как форма выражения гражданского общества в правовом государстве*. В: Гражданское общество Молдовы: проблемы и перспективы, международная научно-практическая конференция (2011; Комрат). Комрат: Ins. pentru Democrație, 2011 (Furmanchevici I.I.).

15. Казимирчук В.П. *Социалистический образ жизни и социально-правовая активность личности*. В: Социалистическая законность, 1977.

16. Кожевников С. Н. *Правовая активность: Понятие и сущность*. В: Правоведение, 1979, № 4.

17. Кожевников С.Н., Агеев Ю.И. *Государственно-правовые основы советского образа жизни и социальной активности личности*. Иркутск: Изд-во Иркутского университета, 1989.

18. Кудрявцев В. Н. *Право и поведение*. Москва: Юридическая литература, 1978.

19. Навальный С.В. *Электронно-правовая культура. Вопросы теории и практики*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Нижний Новгород, 1999.

20. Оксамытный В.В. *Правомерное поведение личности*. Киев: Науковадумка, 1985.

21. Пеньков Е.М. *Социальные нормы – регуляторы поведения личности. Некоторые вопросы методологии и теории*. Москва: Мысль, 1972.

22. Покровский И.Ф. *О правовой активности личности и формирование право сознания*. В: Вестник Ленинградского университета, Экономика, философия, право. Вып.3, 1971, №17.

23. Ратинов А.Р. *Право сознание как источник правовой активности и регулятор правового поведения. Научная информация по вопросам борьбы с преступностью*. Москва: Юридическая литература, 1970.

24. Сапун В.А. *Социалистическое право сознание и реализация советского права*. Владивосток: Изд-во Дальне восточного университета, 1984.

25. Тепляшин И. В. *Правовая активность граждан в условиях становления правового государства*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Екатеринбург, 2002.

26. Тодыка Ю. Н. *Конституционные основы формирования правовой культуры*. Харьков: Райдер, 2001.

27. Федоренко А.А. *Гуманитарные технологии организации социальной активности граждан при волжского федерального округа*. В: Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия Социальные науки, 2007, №2 (7).

28. Филиппов А.М. *Социально-культурные аспекты активности женщин в современных российских условиях*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата социологических наук. Санкт-Петербург, 2008.

29. Чхиквадзе В.М. *Социалистический гуманизм и права человека*. Москва: Наука, 1978.

30. Шафиров В.М. *Правовая активность советских граждан*. Красноярск: Изд-во Красноярского государственного университета, 1982.

31. Щербакова Н.В. *Правовая установка и социальная актив-*

ность личности. Москва: Юридическая литература, 1986.

32. Ягофаров Д.А. *Современная теория государства и права: Словарь категорий и понятий: Учебное пособие*. Екатеринбург, 1994.

DESPRE AUTOR / ABOUT AUTHOR

Costachi Gheorghe, doctor habilitat în drept, profesor universitar,

Cercetător științific principal la Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei

Candidate of Legal Sciences, professor, Senior scientific researcher at the Institute of Legal and Political Studies of the Academy of Sciences of Moldova e-mail: costachi70@mail.ru

DREPTUL FISCAL ȘI IMPACTUL FISCAL PE TERITORIUL REPUBLICII MOLDOVA

Lilia GULCA,

doctor în drept, conferențiar universitar interimar, Universitatea de Studii Europene din Moldova

REZUMAT

Sistemul fiscal în Republica Moldova necesită a fi suplinit cu norme juridice fiscale care să permită statului laplinirea bugetului de stat fără aplicarea restricțiilor, penalităților și sancțiunilor, în acest sens este necesară cunoașterea deplină a structurii dreptului fiscal și normelor sale, interacțiunea dreptului fiscal cu alte ramuri de drept, precum și principiile ce stau la baza fiscalității care numai prin cunoaștere pot servi la modernizarea acestui sistem. Dreptul fiscal prin normele sale servește la formarea unui complex de norme juridice ce aduc atingere directă sau indirectă altor ramuri de drept și cumulativ și generează formarea unui impact fiscal de proporții care se reflectă în viața cotidiană a fiecărui contribuabil.

Cuvinte cheie: dreptul fiscal, norme fiscale, sistem fiscal, izvor fiscal, legislație fiscală.

TAX LAW AND FISCAL IMPACT ON THE TERRITORY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Lilia GULCA,

doctor in Law, Associate Professor, University of European Studies Moldova

SUMMARY

The tax system in the Republic of Moldova needs to be supplemented with fiscal legal norms that allow the state to fill the state budget without applying restrictions, penalties and penalties, in this sense it is necessary to know the structure of the fiscal law and its semantics, the interaction of the tax law with other Branches of law as well as the principles underlying tax only through knowledge can serve to modernize this system. Fiscal law through its rules serves to form a complex of legal norms that directly or indirectly affect other branches of law and cumulatively generates the formation of a large fiscal impact that is reflected in the everyday life of each taxpayer.

Keywords: tax law, fiscal rules, tax system, fiscal source, tax legislation.

Actualitatea temei rezultă din faptul, că dreptul fiscal ca ramură a sistemului de drept este mai puțin studiată decât alte ramuri, cum ar fi dreptul civil, penal, deși actualitatea acestei ramuri de drept este confirmată zilnic prin aplicarea sistemului de impunere față de contribuabili, persoane fizice și juridice. Izvoarele dreptului fiscal fiind atât specifice acestei ramuri, cât și comune altor ramuri de drept și permit prin studiere de a înțelege importanța ramurii de drept fiscal și legătura sa directă cu bunăstarea societății și dezvoltarea economică a țării.

Materialul de bază. Dreptul fiscal și impactul fiscal este reglementat de:

1. Codul Fiscal al Republicii

Moldova, nr. 1163 din 24.04.1997.

În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2005, nr. ediție specială.

2. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, în vigoare din 27.08.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1, art. 1.

3. Șaguna D. D. *Drept fiscal*. Ed. All Beck, București, 2003, pag.6.

4. Vlaicu V., Rotaru A., Boaghi V., Vidaicu D. *Drept fiscal*. Chișinău: CEP USM, 2014, 9 p.

5. Boboș Gh. *Teoria generală a dreptului*. Cluj-Napoca, 1992, p.132-133.

6. Alecu Gh., Stancu R., Stănculescu S. *Drept fiscal și contencios fiscal*. Editura Fundației Ro-

mânia de Măine, București, 2009, p.25.

Organizarea și funcționarea statului a fost orientată spre aplicarea principiilor economiei de piață în anii '90 ai secolului XX, de aceea statul funcționează în primul rând pe baza susținerii lui financiare de către cetățenii care achită periodic la buget impozite și taxe obligatorii.

Transformarea sistemului fiscal în baza principiilor economiei de piață a Republicii Moldova a avut loc prin realizarea a două reforme fiscale, fiecare cuprinzând câteva etape.

Prima etapă începe odată cu crearea bazei legislative în anii 1992-1993, continuând cu a doua parte a anului 1994. Perfecționarea

politicii fiscale pentru anii 1995-1996 s-a înfăptuit în direcția micșorării numărului de plăți fiscale, diminuării cotelor de impozite, stimulării exportului producției favorabile, reducerii sarcinii fiscale. În anii 1996-1997 s-a prevăzut perfecționarea procesului de evaluare a pământului, imobilului, reieșind din: fertilitatea solului și veniturile obținute de la utilizarea lui; costul de piață al clădirilor și construcțiilor; compatibilitatea costului pământului și imobilului; crearea cadastrului fiscal și juridic.

Perfecționarea impozitelor pe consum prevedea lărgirea sferei de utilizare a bazelor pentru servicii, business-ul jocurilor de noroc, serviciile de excursii și alte servicii, trecerea pe etape, pe măsura încheierii acordurilor bilaterale și multilaterale cu țările CSI, la impunerea cu accize a mărfurilor destinate importului și acordarea înlesnirilor fiscale producătorilor care efectuează exportul mărfurilor în străinătatea apropiată și îndepărtată.

Începând cu anul 1998 sistemul fiscal național a fost îmbunătățit considerabil și adaptat la noile condiții de piață, prin realizarea **celeia de a doua reformă** fiscală în Republica Moldova. De rând cu alte măsuri ale politicii fiscale, legislația fiscală, a fost consolidată într-un document unic - Codul fiscal care la acea oră conținea 8 capitole: impozitul pe venit, taxa pe valoare adăugată, accizele, impozitul pe bunurile imobiliare, taxele locale, administrarea fiscală, taxele pentru resurse naturale.

Pe anii 2012 – 2014 s-a menținut sistemul progresiv de impozitare a veniturilor cetățenilor,

fără revederea tranșelor de venit impozabil și cotelor de impozit, concomitent cu majorarea scutirii anuale personale, scutirii personale majore și scutirii pentru persoanele întreținute la rata inflației prognozată pentru 2012 – 2014.

Obiectivele generale ale politicii fiscale pentru anii 2015 - 2017 se bazează în continuare pe: asigurarea echității, stabilității și transparenței fiscale;- optimizarea presiunii fiscale;- sistematizarea legislației fiscale naționale;- îmbunătățirea și simplificarea sistemelor fiscale naționale;- armonizarea legislației fiscale naționale, inclusiv în contextul implementării Acordului de Asociere dintre Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele sale membre, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte.

Pe termen mediu se preconizează o serie de măsuri de politică fiscală pe principalele tipuri de impozite, astfel în anii 2015-2017 se prevede: menținerea sistemului progresiv de impozitare a veniturilor persoanelor fizice,- concomitent cu majorarea tranșelor de venit impozabil, scutirii anuale personale, scutirii anuale personale majore și a scutirii anuale pentru persoanele întreținute la rata inflației prognozată pentru 2015-2017. Măsura dată are drept scop susținerea persoanelor fizice cu venituri mici și transpunerea treptată a presiunii fiscale asupra populației cu venituri medii și mai sus de medii.

Analizând noțiunea dreptului fiscal, ca ramură a dreptului public, putem constata că este format din totalitatea actelor norma-

tive ce reglementează raporturile juridice fiscale care se nasc, se modifică și se sting în procesul colectării impozitelor și taxelor de la contribuabili[14, pag. 12].

După cum cunoaștem din materia dreptului financiar, colectarea impozitelor și taxelor pentru orice stat sunt necesare în scopul suplinirii veniturilor statului care în fiecare an bugetar formează veniturile bugetare. Necesitatea studierii acestei materii de drept ca ramură aparte a dreptului public este necesară pentru a înțelege pe deplin modalitatea de formare a veniturilor cuprinse în Bugetul Public Național și necesitatea, modul și cuantumul achitării impozitelor și taxelor fiscale.

Ce ține de obiectul dreptului fiscal, acesta cuprinde o serie de reglementări privind administrarea impozitelor și taxelor, modul de urmărire a impozitelor, taxelor și a altor plăți neachitate în bugetul de stat, bugetele locale, etc. Obiectul de studiu al Dreptului fiscal este determinat nu doar de reglementările cuprinse în Codul fiscal și în alte acte legislative și normative, dar și de reglementările din acordurile internaționale de evitare a dublei impuneri, de evitare a evaziunii fiscale, de asistență reciprocă în domeniul fiscal, etc.[15, pag. 25]. Obiectul complex al dreptului fiscal se reflectă numai asupra normelor juridice fiscale, reprezentându-le ca un ansamblu concret și unitar de norme juridice.

Normele dreptului fiscal ca și a altor ramuri de drept sunt instituite în acte normative internaționale și naționale. Multitudinea de acte normative naționale și internațio-

nale ce reglementează raporturile juridice fiscale formează izvoarele dreptului fiscal.

Izvoarele dreptului fiscal național și cel internațional se clasifică în:

- izvoare specifice dreptului fiscal; și

- izvoare comune mai multor ramuri de drept, unde cumulativ cu alte norme juridice fac parte și normele dreptului fiscal.

Din izvoarele naționale ale dreptului fiscal fac parte: Constituția, Legile, Hotărârile Guvernului, Instrucțiunile și Ordinele Ministerului Finanțelor, Instrucțiunile Inspectoratului Fiscal de Stat, Deciziile Administrației publice locale.

Ținând cont de clasificarea prezentată mai sus din categoria –izvoare naționale specifice dreptului fiscal fac parte: Codul Fiscal al Republicii Moldova [5, pag. 12], Legile privind punerea în aplicare a Codului fiscal [11, pag. 13], etc. Din cea de a doua categorie – izvoare comune mai multor ramuri de drept național fac parte: Codul penal al Republicii Moldova [6, pag.3], Codul Contravențional al Republicii Moldova [7, pag.5], etc.

Izvoarele fiscale internaționale la fel se împart în cele două grupe:

- acte internaționale specifice dreptului fiscal;

- acte internaționale comune, unde cumulativ cu alte norme sunt și norme fiscale, de exemplu: Carta Socială Europeană [12, pag.3], art. 16 „ In vederea realizării condițiilor de viață indispensabile dezvoltării depline a familiei, celula fundamentală a societății, părțile

se angajează să promoveze protecția economică, juridică și socială a vieții de familie, în special prin intermediul prestațiilor sociale și familiale, al dispozițiilor fiscale, al încurajării construcției de locuințe adaptate nevoilor familiale, al ajutoarelor pentru tinerele familii sau orice alte măsuri corespunzătoare”, Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa [10, pag.4], Tratatul constitutive ale Uniunii Europene, Acordul general privind comerțul cu servicii (în prezent în lume sunt încheiate peste 400 acte internaționale fiscale).

La rândul său izvoarele internaționale specifice dreptului fiscal se împart în:

- Acorduri fiscale restrânse, al căror criteriu de bază este un impozit concret, identificarea concretă a subiectului supus impozitării, etc., cum ar fi: Acordurile (convențiile) internaționale privind evitarea dublei impuneri;

- Acorduri fiscale generale. Dintre acestea fac parte tratatele internaționale cu caracter de recomandare: Convenția fiscală model al Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) privind Impozitele pe Venit și Capital.

Delimitarea dreptului fiscal de alte ramuri, este necesară înțelegerii pe deplin a impactului fiscal sau dreptului fiscal în alte ramuri de drept. Analizând dreptul fiscal și dreptul constituțional: dreptul constituțional este întâlnit în orice sistem de drept, iar legătura sa cu dreptul fiscal derivă din conceptele sale fundamentale din statutul său de constituționalitate: art. 58 al Constituției “Cetățenii

au obligația să contribuie, prin impozite și prin taxe, la cheltuielile publice. Sistemul legal de impuneri trebuie să asigure așezarea justă a sarcinilor fiscale. Orice alte prestații sunt interzise, în afara celor stabilite prin lege cetățenilor, autorităților publice etc.

Făcând o analiză a dreptului administrativ și dreptului fiscal, am constatat că dreptul administrativ reglementează relațiile sociale din sfera administrației publice din care fac parte și organele de administrare fiscală, care au o legătură directă cu dreptul fiscal. Dreptul penal în raport cu dreptul fiscal reglementează modul de tragere la răspundere penală a contribuabililor ce încalcă normele dreptului fiscal, prin aplicarea sancțiunilor corespunzătoare. Pe când dreptul muncii față de dreptul fiscal prevede drepturile și obligațiile precum și modul de răspundere juridică materială și disciplinară a persoanelor ce activează în organele de administrare fiscală. Privitor la relația dintre dreptul internațional public și dreptul fiscal, primul stă la baza convențiilor la care a aderat Republica Moldova pentru evitarea dublei impuneri, astfel aceste convenții dovedesc existența unor raporturi financiar-fiscale între state.

Analizând detaliat normele dreptului fiscal, constatăm că sunt la fel ca celelalte norme juridice, regula de conduită fiind instituită de stat, iar aplicarea este asigurată prin conștiința juridică, iar la nevoie - prin forța de constrângere a statului [3, pag.45]. Norma de drept fiscal este o regulă de conduită generală și impersonală care prescrie drepturi și obligații su-

bieților participanți la relațiile fiscale [1, pag. 67].

Studiind normele dreptului fiscal expuse în Codul Fiscal și alte acte normative ajungem la concluzia că aceste norme de drept au un caracter general - prin ce subînțelegem că se aplică în mod egal și continuu fiecărui individ, de exemplu: la două persoane, salariați în cadrul aceleiași întreprinderi, cu aceleași condiții de salarizare, se aplică aceeași cotă a impozitului pe venit; are un caracter impersonal - fiind aplicabile mai multor persoane individualizate prin criteriile de aplicare a acestor norme, de exemplu: calitatea de salariat - la impozitul pe venit, producător și exportator de mărfuri accizate - în cazul accizelor, etc. Un alt caracter al normelor juridice fiscale este aplicabilitatea repetată în timp, ori de câte ori sunt întrunite condițiile vizate de ele.

Structura logico-juridică a normelor dreptului fiscal cuprinde cele trei elemente specifice normelor juridice: ipoteza, dispoziția și sancțiunea. Această construcție corespunde situației logice potrivit căreia orice prescripție pentru a avea semnificația și autoritatea unei norme de drept trebuie să prevadă condițiile în care unele categorii de subiecte vor avea o anumită conduită (ipoteza), care este această conduită (dispoziția) și care sunt consecințele nerespectării sau încălcării acesteia (sancțiunea).

Ipoteza normelor dreptului fiscal prevede condițiile, împrejurările sau faptele în care urmează să se aplice dispozițiile cuprinse în aceste norme juridice, de exemplu: art. 7 alin. 8 al Codului fiscal

[5, pag. 7], „Subdiviziunile amplasate în unitățile administrativ-teritoriale, al căror buget nu constituie parte componentă a bugetului public național, plătesc impozitele și taxele la bugetul unității administrativ-teritoriale unde se află reședința de bază a întreprinderii, instituției, organizației”.

În sens mai restrâns se poate de spus că, dispoziția concretizează drepturile și obligațiile corespunzătoare ale subiecților vizate de norma juridică fiscală. Dispoziția este acea componentă a normei dreptului fiscal care prevede conduita ce trebuie urmată de subiecții de drept vizati în ipoteză, fiind obligați să acționeze într-un anumit fel sau fiindu-le permis să efectueze anumite operațiuni fiscale/să savârșească anumite acte fiscale, ori fiindu-le interzisă comiterea unor acte sau operațiuni de natură fiscală. Din cele prezentate, putem conchide că, dispozițiile cuprinse în normele dreptului fiscal pot fi: operative, permissive și prohibitive.

Dispozițiile operative sunt cele mai multe dintre normele dreptului fiscal. Prin dispoziții operative se reglementează obligațiile fiscale ale persoanelor ce practică activitatea de antreprenariat și ale persoanei fizice, întru exercitarea controlului fiscal etc., de exemplu: art.13, alin.2 al Codului fiscal [5, pag.7] prevede operativ că subiecții impunerii sunt obligați să declare venitul brut obținut din toate sursele.

Unele dintre normele dreptului fiscal cuprind dispoziții permissive, cum ar fi: art.152, alin.1 al Codului fiscal [5, pag.7] prevede că:” Contribuabilul persoană fizică re-

zidentă care nu are datorii la impozitul pe venit pentru perioadele fiscale anterioare este în drept de a desemna un quantum procentual de 2% din suma impozitului pe venit calculat anual la buget către unul dintre beneficiarii indicați la alin. (4).

În același timp, unele norme ale dreptului fiscal cuprind dispoziții prohibitive, de exemplu: art. 152, alin.5 al Codului fiscal „Mijloacele financiare obținute în urma desemnării procentuale se vor utiliza în scopurile stabilite de legislația în vigoare”.

Sanțiunile cuprinse în normele dreptului fiscal reprezintă urmările nerespectării dispoziției, fiind stabilite și aplicate prin actele normative în vigoare, la data aplicării lor, de către organele de autoritate ale statului. Sancțiunea are funcția reparatorie - de restabilire a echității sociale, prin tragerea la răspundere a subiecților de drept ce au încălcat normele dreptului fiscal; o funcție preventivă - de a preveni săvârșirea, de către subiecții de drept vizati în ipoteză, a unor noi încălcări; o funcție educativă - ce ține de educarea subiecților de drept în spiritul respectării normelor juridice fiscale. Ca sancțiuni specifice dreptului fiscal sunt re-marcate avertismentul și amenda, care sunt nemijlocit indicate în Titlul V al Codului Fiscal [5, pag.7]. Dar pe lângă aceste sancțiuni, ținând cont de încălcarea săvârșită, poate fi aplicată pedeapsa cu închisoarea, privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate [6, pag.3], și amenda contravențională [7, pag.5].

Despre structura logico-juridică a cuprinsului normelor dreptu-

lui fiscal mai este de semnalat că ipoteza, dispoziția și sancțiunea apar arareori în fiecare dintre aceste norme juridice.

Pentru simplificarea și raționalizarea textului actelor normative, de cele mai multe ori ipoteza și dispozițiile sunt contopite în textele normative, iar sancțiunile sunt specificate la sfârșitul actelor normative sau în codurile: penal, contravențional, fiscal.

Totalitatea raporturilor juridice ce apar, se modifică și se sting în procesul de aplicare, percepere, a impozitelor, taxelor, de realizare a controlului fiscal, de contestare a actelor fiscale sau de încălcare a legislației fiscale și sunt considerate raporturi juridice fiscal [4, pag. 45]. Raportul juridic fiscal – este relația publică ce apare ca urmare a realizării normelor dreptului fiscal.

Doctrina juridică identifică acțiunea (inacțiunea), evenimentul ca circumstanță legală care duce la apariția, modificarea sau stingerea unui raport juridic fiscal [16, pag.56].

Ținând cont de legislația fiscală în vigoare pe teritoriul Republicii Moldova, putem distinge câteva tipuri de relații, ce sunt coordonate de dreptul fiscal, dintre care fac parte:

– subiecții administrației de stat, ce se află la diferite nivele de conducere, ce sunt purtători de competențe pentru punerea în aplicare a jurisdicției fiscale și subiecții supuși impozitării;

– organele de stat cu funcții de administrare fiscală și contribuabilii la identificarea bazei impozabile și eficiența economică, pentru fiecare impozit în parte;

– diferite categorii de contribuabili și organe de administrare fiscală la realizarea drepturilor și obligațiilor acestor subiecți ai raporturilor juridice;

– contribuabilii și organele de administrare fiscală, privind definirea termenelor, locurilor și sursei de venit;

- contribuabilii și organele de administrare fiscală privind executarea obligațiilor fiscale;

- organele împuternicite cu efectuarea controlului fiscal și contribuabilii privind desfășurarea controlului fiscal;

- persoanele fizice împuternicite a organelor fiscale și contribuabilii privind contestarea acțiunilor sau inacțiunilor organelor fiscale;

Dat fiind faptul că baza fundamentală a unei ramuri de drept sunt principiile, este cazul să facem o analiză detaliată a principiilor dreptului fiscal pe care se bazează impozitele și taxele sunt definite în art. 6, alin. 8 al Codului fiscal [5, pag.7] cu următorul conținut: neutralitatea impunerii, certitudinea impunerii, echitatea fiscală, stabilitatea fiscală, randamentul impozitelor. Dan Drosu în lucrarea sa “Dreptul Fiscal” [14, pag.65] menționează principii asemănătoare: neutralitatea impunerii, certitudinea impunerii, echitatea fiscală, eficiența impunerii, pe când Cozmin Flavius Costaș în lucrarea “Dreptul finanțelor publice. Caiet de sarcini” [8, pag.12] indică cu totul alte principii ale dreptului fiscal, denumindu-le “principii doctrinare”: principiul legalității, principiul egalității în materie fiscală, principiul protecției drepturilor fundamentale ale

cetățenilor, principiul accesului liber la justiție în domeniul fiscal, principiul protecției sistemului fiscal împotriva inițiativei legislative a cetățenilor, principiul neretroactivității legii fiscale.

Ținând cont de faptul că la baza materiei dreptului fiscal se află studiul amplu al impozitelor și taxelor, la fel ca și alți doctrinari [2, pag.23],[9, pag.21], vom lua ca bază a dreptului fiscal principiile menționate în Codul fiscal:

a. Neutralitatea impunerii - asigurarea prin legislația fiscală a condițiilor egale investitorilor, capitalului autohton și străin;

b. Certitudinea impunerii - existența de norme juridice clare, care exclud interpretările arbitrare, claritate și precizie a termenelor, modalităților și sumelor de plată pentru fiecare contribuabil, permițând acestuia o analiză ușoară a influenței deciziilor sale de management financiar asupra sarcinii lui fiscale;

c. Echitatea fiscală - tratarea egală a persoanelor fizice și juridice, care activează în condiții similare, în vederea asigurării unei sarcini fiscale egale;

d. Stabilitatea fiscală – efectuarea oricăror modificări și completări ale prevederilor legislației fiscale nemijlocit prin modificarea și completarea prezentului cod;

e. Randamentul impozitelor – perceperea impozitelor și taxelor cu minimum de cheltuieli, cât mai acceptabile pentru contribuabili.

Principiile de bază ale fiscalității reprezintă esența multor discuții pe marginea corectitudinii raportului de impunere atât din punct de vedere al relației stat – contribuabil, cât și din punct de vedere

al contribuabililor care compară diferitele reglementări concrete aplicabile fiecăruia în parte.

Acestor principii legale li se mai poate adăuga un principiu formulat de mai mulți teoreticieni, care are în vedere contribuția fiecăruia la sistemul fiscal proporțional cu capacitatea să contribuivă. Aceasta înseamnă consacarea ideii de egalitate prin impunere, preferabilă principiului egalității în fața impunerii [13, pag.78].

Deși există argumente pro și contra pentru susținerea oricăreia dintre aceste două idei, autorii prezentei lucrări se pronunță în favoarea egalității prin impunere, fie și pentru motivul unei echități sociale mai mari decât acela al egalității în fața impozitului. Considerăm că este normal ca un cetățean care are o avere mai mare să contribuie într-o măsură superioară la constituirea fondurilor generale ale societății, decât un cetățean care are o capacitate contributivă inferioară.

În **concluzie**, am putea spune că, impactul fiscal pe teritoriul Republicii Moldova își are originea în dezvoltarea și aplicarea deplină a ramurii dreptului fiscal, având o legătură directă și cu alte ramuri. Cunoașterea noțiunilor generale și complexității normelor duce la aplicarea extinsă și modernizarea normelor fiscale și respectiv la ridicarea valorii fiscalității în țară, fiind un sistem de colaborare, nu de sancționare.

Bibliografie

1. Alecu Gh., Stancu R., Stănculescu S. *Drept fiscal și contencios*

fiscal. Editura Fundației România de Măine, București, 2009, p.25.

2. Bufan R. *Tratat de drept fiscal*. Vol I, Ed. Lumina Lex, București, 2005, p. 37-80.

3. Boboș Gh. *Teoria generală a dreptului*. Cluj-Napoca, 1992, p.132-133.

4. Cerneavschii P. *Impozitele și dreptul fiscal*. Ed. Chișinău, 2001, art. 6.

5. Codul fiscal al Republicii Moldova, nr. 1163 din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială*.

6. Codul Penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 72-74, art. nr: 195*.

7. Codul Contravențional al Republicii Moldova, nr. 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 3-6, art. nr. 15*.

8. Costăș C.F. *Dreptul finanțelor publice*. Caiet de sarcini. Editura St. Juridică, Cluj-Napoca, 2006, p. 59.

9. Florescu D.A.P., Coman P., Bălașa G. *Fiscalitatea în România*. Ed. ALL Besk, București, 2005, p.49-61.

10. Actul a fost elaborat la Helsinki la 01.08.1975, în vigoare a intrat de la 13.08.1975. Republica Moldova a aderat la respectivul act prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova "Privind aderarea Republicii Moldova la instrumentele juridice internaționale referitoare la drepturile omului", nr. 707 din 10.09.1991. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1991, nr. 6*.

11. Legea Republicii Moldova pentru punerea în aplicare a titlurilor I și II ale Codului fiscal, nr. 1164 din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ed.spec.*

12. Legea Republicii Moldova "Pentru ratificarea parțială a Cartei sociale europene revizuite", nr. 484 din 28.09.2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr. 130, art. nr: 959*.

13. Minea Șt. M., Costăș C. F. *Dreptul finanțelor publice*. Vol II-Drept Fiscal, Ed. St. juridică, Cluj-Napoca, 2006, p.9-16, 44-62

14. Șaguna D. D., *Drept fiscal*. Ed. All Beck, București, 2003.

15. Vlaicu V., Rotaru A., Boaghi V., Vidaicu D. *Drept fiscal*. Chișinău: CEP USM, 2014, p. 300.

16. Телеев А.А., Паригин В.А. *Налоговое право*. Москва, 2004, c.233.

Gulca Lilia,
doctor în drept, conferențiar
universitar interimar Universitatea
de Studii Europene din Moldova,
+(373)69287111,
gulcalilia@gmail.com

Gulca Lilia,
Doctor of Law, Associate
Professor University of European
Studies of Moldova, (373)
69287111,
gulcalilia@gmail.com

CZU 347.91/.95

FAPTA ILICITĂ – CONDIȚIE A RĂSPUNDERII JURIDICE PATRIMONIALE

Tatiana STAHI,

lector universitar la Catedra „Drept”, UASM, doctorandă ULIM

REZUMAT

Dezvoltarea societății umane în plan material și spiritual a condus la formularea și diversificarea continuă a conceptelor referitoare la condițiile răspunderii juridice patrimoniale.

Aceste concepte izvorâte din necesitățile sociale au constituit un important aport la teoria răspunderii juridice patrimoniale. Una dintre aceste probleme mai puțin studiată este și problema condițiilor răspunderii juridice patrimoniale, în general, și a faptei ilicite, în special.

Pentru declanșarea răspunderii juridice patrimoniale nu este suficient a ne afla doar în fața unei conduite umane. Se mai cere ca această conduită să aibă caracter ilicit, nepermis, nelegitim, oprit. Ilicitatea este o noțiune controversată în drept. Uneori ea este asociată vinovăției, alteori prejudiciului.

Cuvinte-cheie: *răspunderea patrimonială, răspunderea pentru daune, faptă ilicită, ilicite, prejudiciu.*

ILLEGAL FACTS - CONDITION OF PATRIMONIAL JURIDICAL LIABILITY

Tatiana STAHI,

lecturer at the „Law” chair of the UASM, PhD student ULIM

SUMMARY

The development of human society on a material and spiritual basis led to the formulation and diversification of the concepts regarding the conditions of the patrimonial legal liability.

These concepts stemming from social needs have been an important contribution to the theory of patrimonial legal responsibility. One of these problems, less studied, is the problem of the conditions of the patrimonial legal liability, in general, and of the illicit facts in particular.

It is not enough to trigger legal patrimonial liability to find out only human behavior. This behavior is also required to be illicit, unacceptable, unlawful, offended. Illicity is a controversial notion in law. Sometimes it is associated with guilt, sometimes damage.

Keywords: *patrimonial liability, the liability for damage, illicit facts, Illicity, damage.*

Introducere. Fapta ilicită nu este definită de CC al RM, dar este stipulată în art. 1398 și o putem menționa ca fiind o condiție necesară pentru angajarea răspunderii patrimoniale.

În lipsa unei definiții legale, vom încerca să caracterizăm fapta ilicită ca fiind un act al omului care cauzează altuia un prejudiciu.

În sensul cel mai general, conduita ilicită poate fi definită ca fiind împrejurarea ce determină nașterea unui raport juridic de constrângere. Sub aspect juridic, conduita ilicită este o faptă juridică ilicită, iar despre o faptă se spune că este ilicită atunci când contravine ordinii de drept [2, p. 15-

25]. În privința conduitei umane, s-a apreciat că aceasta reprezintă „...ansamblul faptelor... concrete, adică al actelor directe ale omului, aflate sub controlul voinței și rațiunii sale” [9, p. 116].

Ce anume încalcă fapta ilicită pentru a fi calificată astfel? Cu alte cuvinte, ce presupune ilicitatea?

Metode aplicate și materiale utilizate. Cunoștințele științifice ale acestei publicații au fost dobândite preponderent prin metodele clasice de cercetare științifică cum ar fi: analiza comparativă, metoda logică, sinteza, metoda analizei de conținut, metoda construcției abstracte etc.

În publicație au fost utilizate

lucrările științifice ale savanților care reprezintă atât doctrina juridică autohtonă, cât și doctrinele juridice ale României, Federației Ruse și ale altor state.

Rezultate obținute și discuții. Autorul Ionuț-Florin Popa, menționează că o asemenea faptă este o acțiune sau o inacțiune a omului, „care are ca rezultat încălcarea drepturilor subiective sau intereselor legitime ale unei persoane” [14, p. 423; 17, 181].

O altă definiție doctrinară prezintă fapta ilicită ca: „orice faptă care încalcă normele dreptului obiectiv și cauzează prejudiciul dreptului subiectiv aparținând unei persoane, nu numai atunci

când s-a adus atingere unui drept subiectiv – stricto sensu – dar și atunci când au fost prejudiciate anumite interese ale anumitor persoane” [15, p. 172].

După cum menționează A. Țiclea, fapta ilicită este o condiție fără de care nu este posibilă răspunderea pentru daune [16, p. 107].

S. Baieș, definește chiar termenul *ilicit*, însemnând un comportament interzis de lege, care contravine unei norme de drept prin care sunt protejate drepturile subiective ale persoanei [4, p. 413].

A.V. Poliakov susține că fapta ilicită este orice acțiune care încalcă o interdicție legală ce prevede o reacție determinantă din partea organelor de ocrotire a dreptului [19, p. 819].

În ceea ce ne privește, ne raliem la opinia profesorilor D. Baltag și M.N. Costin, potrivit cărora obiectul ilicitului îl constituie însăși ordinea juridică. Caracterul ilicit al condiției umane trebuie să se stabilească, în exclusivitate, în raport cu normele de drept. Esența respectării ordinii de drept constă tocmai în respectarea normelor de drept, iar esența încălcării ordinii de drept constă în încălcarea normelor de drept [1, p. 148].

În opinia doctrinarului Liviu Pop, faptele sunt împrejurări juridice ori conduite umane de producerea sau săvârșirea cărora legea leagă nașterea, modificarea sau stingerea raporturilor juridice [13, p.17].

Faptul ilicit este întotdeauna un fapt păgubitor, a cărui rezultat se numește prejudiciu [1, p. 153].

Așadar, conduita ilicită este, *de facto*, un fapt juridic ilicit, care

contravine ordinii de drept. Doi sunt factorii, menționează Mircea Costin, care rivalizează la apariția unei fapte juridice ilicite: conduita desfășurată de către un subiect de drept în planul realităților sociale și ordinea juridică în ansamblul ei, lezată prin această conduită [6, p. 183].

Obiectul ilicitului juridic îl constituie însăși ordinea juridică. Toate faptele ilicite pot fi considerate astfel numai în măsura în care reprezintă o încălcare a acestei ordini. Caracterul ilicit al unei conduite trebuie să se stabilească exclusiv prin raportare la normele juridice, dar nu la actele de realizare a acestora. Esența încălcării ordinii de drept constă tocmai în respectarea normelor juridice, iar esența încălcării ordinii de drept este întotdeauna formată de încălcarea unei norme juridice [6, p. 116-117]. Deci, am putea spune că ilicitatea este raportul de contradicție dintre o faptă și o normă juridică.

Din punct de vedere material, realizarea conduitei ilicite se poate înfăptui fie prin comiterea unui fapt prohibit, deci printr-o acțiune, fie prin omiterea săvârșirii unui fapt prescris ca obligatoriu de lege, adică printr-o inacțiune.

Când se vorbește despre fapta ilicită, avem în vedere obiectivarea, manifestarea exterioară a unei voințe a persoanei. Nu prezintă interes atitudinea subiectivă a persoanei față de fapta sa sau față de urmările acesteia [5, p. 88].

Autorul S. Baieș, evidențiază careva trăsături ale faptei ilicite și anume: prezența unui caracter obiectiv, existența materială constând într-o conduită ori manifes-

tare umană exteriorizată; este un mijloc prin care se obiectivează viața omului ca element psihic; este contrară ordinii sociale și reprobata de societate - din punct de vedere subiectiv, reprobarea este legată de vinovăție, iar din punct de vedere obiectiv, își găsește expresia în caracterul ilicit al faptei [4, p. 413].

Conform dispozițiilor art. 1398 CC al RM, „cel care acționează față de altul în mod ilicit, cu vinovăție este obligat să repare prejudiciul patrimonial”. La fel prevede art. 1349 CC al României, și de asemenea art. 1382 al Codului Civil francez „orice faptă a omului, care-i cauzează altuia un prejudiciu, îl obligă pe acela, din a cărui greșeală s-a ocazionat, să-l repare”. Prin aceste texte se instituie principiul răspunderii civile delictuale.

Analizând legislația Republicii Moldova, și anume plecând de la dispozițiile art. 1398 CC al RM, care consacră, cu caracter de maximă generalitate, dreptul unei persoane de a nu fi prejudiciată printr-o faptă săvârșită cu vinovăție, se apreciază că, ori de câte ori se aduce atingere unui drept subiectiv concret, angajarea răspunderii patrimoniale intervine nu prin efectul atingerii aduse aceluia drept subiectiv specific, ci prin efectul atingerii aduse dreptului unei persoane de a nu fi prejudiciată prin fapte săvârșite cu vinovăție, adică aceluia consacrat la art. 1398 CC al RM.

Mai mult ca atât, în fața instanței de judecată nu se pun în discuție, în cadrul probei faptului că un drept subiectiv a fost încălcat, decât prejudiciul, culpa

și raportul de cauzalitate dintre acestea, neîntâlnindu-se situații în care, existând aceste elemente, o acțiune să fi fost respinsă pentru că reclamantul nu ar fi dovedit, separat, dreptul subiectiv căruia i s-ar fi adus atingere, nereușind, cu alte cuvinte, să-l identifice.

Așadar, putem să spunem că ilicitatea nu are o semnificație proprie, de sine stătătoare.

Aproape similar stau lucrurile și în doctrina franceză, unde noțiunea de vinovăție comportă două elemente: unul obiectiv, care constă în încălcarea unei obligații juridice și unul subiectiv, numit „imputabilitate” sau „culpabilitate”, care reprezintă atitudinea autorului de a înțelege și de a-și asuma semnificațiile și consecințele faptelor săvârșite [20, p. 320].

De altfel, nici Codul Civil francez, dar nici altele precum cel belgian sau luxemburghez nu prevăd ilicitatea ca un element distinct, de sine stătător al răspunderii civile [21].

În doctrina română, germană sau elvețiană fapta ilicită desemnează o condiție separată a răspunderii civile, un element autonom al acesteia. De asemenea, ilicitatea este o condiție separată a antrenării răspunderii civile în Codul civil german, elvețian, italian, grec și turc [12, p. 153].

Suntem de acord cu doctrina românească [14, p. 203], că distincția dintre fapta ilicită și vinovăția autorului este nu numai posibilă, dar și necesară, cele două constituindu-se în elemente distincte ale răspunderii civile pentru fapta proprie, lipsa oricăruia dintre ele determinând imposibilitatea antrenării răspunderii.

După cum am mai spus, fapta ilicită poate fi comisă atât de persoane fizice, cât și de persoane juridice, iar sancțiunea aplicabilă constă în obligația de reparare a prejudiciului cauzat. De regulă fapta ilicită antrenează răspunderea autorului, deoarece răspunderea este personală, însă în anumite cazuri prevăzute de lege poate interveni și răspunderea pentru faptele copiilor minori, prevăzută de art. 1406 CC al RM.

Orice formă de răspundere civilă delictuală pentru „fapta altuia”, există doar în situația în care această faptă a fost săvârșită și nu este vorba despre o simplă faptă fără nici o consecință juridică, ci, bineînțeles, despre una ilicită, prejudiciabilă și, în unele cazuri, săvârșită cu vinovăție. Răspunderea delictuală pentru fapta minorului sau pentru fapta altuia nu face excepție de la această regulă. Aceasta, deoarece răspunderea celui obligat la supraveghere este o răspundere pentru fapta autorului nemijlocit, ceea ce presupune, ca o primă premisă a angajării sale, întrunirea tuturor elementelor răspunderii civile delictuale ale acestuia din urmă [10, p. 43-44].

Spre deosebire de fapta ilicită, răspunderea patrimonială în dreptul muncii este întotdeauna una personală. Legislația muncii nu cunoaște răspunderea pentru fapta altuia, orice salariat răspunzând personal pentru fapta proprie.

Această soluție intervine și în situația în care salariații cu funcții de conducere răspund alături sau în locul celor ce au produs paguba (de exemplu, alături sau în locul unui gestionar).

Prin urmare, salariatul răspun-

de patrimonial pentru fapta ilicită cauzatoare de prejudicii. Această răspundere va fi o formă a răspunderii contractuale [7, p. 45], în baza încheierii contractului de muncă.

Analizând dispozițiile textului legal, conchidem că fapta ilicită, condiție a răspunderii patrimoniale, constă în încălcarea, prin acțiune sau inacțiune, a regulilor de conduită pe care legea le impune, aducându-se atingere astfel drepturilor sau intereselor legitime ale altor persoane. Încălcarea acestei îndatoriri echivalează cu săvârșirea unei fapte ilicite.

Așadar, sfera ilicitului este în acest fel configurată fără nici un dubiu, stabilindu-se cu claritate limitele. În conturarea acestor limite trebuie utilizat și art. 9 CC al RM care dispune: „Persoanele fizice și juridice participante la raporturile juridice civile trebuie să își exercite drepturile și să își execute obligațiile cu bună-credință, în acord cu legea, cu contractul, cu ordinea publică și cu bunele moravuri.”

Alături de prevederile imperative ale legii, la care art. 1398 CC al RM face trimitere expresă, bunele moravuri trebuie să constituie ghidajul întregului comportament al omului în cadrul societății. În literatura juridică, bunurile moravuri au fost definite ca fiind „totalitatea regulilor de bună-conduită în societate, reguli care s-au conturat în conștiința majorității membrilor societății și a căror respectare s-a impus ca obligatorie, printr-o experiență și practică îndelungată, în vederea asigurării ordinii sociale și nivelului comun, adică a apărării și realizării intereselor generale ale unei societăți date” [13, p.384].

În anumite situații este posibil ca persoana care a săvârșit o faptă ilicită să fie exonerată de răspundere, și anume, cauzele care exclud răspunderea patrimonială constituie acele situații sau împrejurări în prezența cărora nu sunt întrunite una sau mai multe condiții cerute imperativ de lege pentru punerea în sarcina unei persoane a obligației de reparare a prejudiciului [11, p. 573].

Situațiile care exclud caracterul ilicit al faptei sunt: legitima apărare (art. 1401 din CC al RM), extrema necesitate (art. 1402 din CC al RM), forța majoră (art. 606 CC al RM), consimțământul victimei (alin. (4) art. 1398 din CC al RM), riscul normal de producție (art. 334 din CM al RM).

În doctrină mai sunt numite și exercitarea unui drept subiectiv, îndeplinirea unei îndatoriri legale sau ordinul dat de către o autoritate competentă [3, p. 434; 9, p. 136; 14, p. 431; 8, p. 97; 18, p. 819-820;].

În atare ipoteze, deși fapta săvârșită cauzează un prejudiciu victimei, răspunderea făptuitorului nu este angajată, caracterul ilicit al faptei fiind înlăturat de circumstanțele speciale ale săvârșirii faptei.

Concluzii

În baza investigației efectuate conchidem că o conduită ilicită prezintă trei caractere generale și anume:

a) *antisocialitatea* este o caracteristică generală a tuturor categoriilor de fapte ilicite, deoarece orice acțiune ilicită prejudiciază o anumită relație socială, iar relațiile sociale juridic protejate sunt expu-

se acțiunii nocive a diferitelor categorii de fapte ilicite;

b) *antijuridicitatea* este expresia contradicției dintre conduita individului și o normă de drept, prin care se interzic sau se impun anumite comportamente, noțiune care poate fi apreciată numai prin raportare la ordinea de drept în ansamblu, și nu raportate la una sau alta dintre normele de drept care se includ în această ordine.

c) *imoralitatea*. Toate faptele ilicite reprezintă încălcări ale ordinii de drept, cât și ale moralei. Normele juridice exprimă, de regulă, norme morale, dar există situații - și ele sunt destul de numeroase - când unele norme de drept nu exprimă și norme morale. Există însă o categorie de norme de drept care întotdeauna reflectă norme morale și această categorie cuprinde toate acele norme juridice care stabilesc și sancționează faptele ilicite. Așadar, orice faptă ilicită este în același timp și o faptă imorală. Conduita care încalcă norma juridică încalcă și norma morală.

Orice faptă prejudiciabilă se prezumă a fi ilicită până la proba contrarie. De asemenea, pentru a fi exonerat de răspundere patrimonială, autorul prejudiciului trebuie să probeze caracterul ilicit al faptei sale [5, p.89].

Referințe bibliografice

1. Baltag. D. Teoria răspunderii și responsabilității juridice. Chișinău: Ed. Tipografia Centrală, 2007. 440 p.
2. Baltag. D., Tragone. Gh. Unele considerente referitoare la condițiile în care poate fi antrenată răspunderea juridică pentru fapta ilicită. În: *Legea și viața*. 07/2014. 15-25 p.

3. Baieș. S., Baiesu. A., Cibotari. V., Cretu. I., Volcinski. Drept civil. Drepturile reale principale. Teoria generală a obligațiilor. Volulmul II. Chișinău: Ed. Cartier Juridic, 2005. 528 p.

4. Baieș. S., Mîtu. Gh., Cazac. O., Cebotari. V., ș.a. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. Chișinău: Î.S. F.E.P. Tipografia Centrală, 2015. 752 p.

5. Bloșenco. A. Răspunderea civilă delictuală. Chișinău: Ed. ARC, 2002. 308 p.

6. Costin. M. Răspunderea juridică în dreptul Republicii Socialiste România. Cluj- Napoca: Dacia, 1974. 220 p.

7. Georgescu. L. Răspunderea patrimonială a lucrătorilor - răspundere civilă contractuală. Drept intern și comparat. București: Ed. Universul Juridic, 2011. 277 p.

8. Juguștru. C. Prejudiciul în prezența cauzelor justificative. În: *Acta Universitatis Lucian Blaga*, nr. 1/2012. 71-102 p.

9. Mangu. F. I. Răspunderea civilă. Constantele răspunderii civile. București: Ed. Universul Juridic, 2014. 359 p.

10. Mangu. F. I. Răspunderea civilă delictuală obiectivă. București: Ed. Universul Juridic, 2015. 331 p.

11. Motică. R. I., Lupan. E. Teoria generală a obligațiilor civile. București: Ed. Lumina Lex. 2008. 608 p.

12. Motică. O. Fapta ilicită - condiție a responsabilității delictuale. În: *Analele Universității de Vest din Timișoara, Seria Drept*, nr. 1/2007. 153 - 161 p.

13. Pop. L. Tratat de drept civil. Obligațiile, vol.II Contratul. București: Ed. Universul Juridic, 2009. 826 p.

14. Pop. L., Popa. I.F., Vidu. S.I. Tratat elementar de drept civil. Obligațiile. București: Ed. Universul juridic, 2012. 889 p.

15. Stătescu. C., Bârsan. C. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor, Ediția a III. București: Ed. All Beck, 2000. 183 p.

16. Țiclea. A. Răspunderea pentru daune în raporturile de muncă. Teorie și jurisprudență. București: Ed. Universul juridic, 2014. 504 p.

17. Гришаев. С.П. Гражданское право, Москва: Юристъ, 1999. 181 p.

18. Лушников. А.М., Лушникова. М.В. Курс трудового права. Коллек-

тивное трудовое право. Индивидуальное трудовое право. Процессуальное трудовое право. Т. 2. Москва: Статут, 2009. 1151 p.

19. Поляков. А. В. Общая теория и права, Санкт – Петербург: Издательский дом Санкт-Петербургского государственного университета, 2004. 863 p.

20. Viney. G., Jourdain. P. Traité de droit civil. Les conditions de la responsabilité, Paris: Ed. L.G.D.J., 1998. 1226 p.

21. Tandogan. H. Quelques probl relatifs à la responsabilité civile en droit allemand, suisse et franç. <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/1245/1841.pdf>

INFORMAȚIA DESPRE AUTOR

Tatiana Stahi – lector universitar la Catedra „Drept” UASM, doctorandă, ULIM
e-mail: tstahi@mail.ru
tel. 068639991

INFORMATION ABOUT AUTHOR

Tatiana Stahi - lecturer at the „Law” chair of the UASM, PhD student ULIM
e-mail: tstahi@mail.ru

CZU 343.34:351.81

CONSIDERAȚIUNI GENERALE PRIVIND PERSONALITATEA INFRACTORILOR DIN DOMENIUL TRANSPORTULUI RUTIER

Anatolie CANANĂU,

șef-adjunct al Catedrei „Drept polițienesc” al Academiei

„Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

e-mail: an_cananau@gmail.com

phone: 079603358

REZUMAT

În articol este investigată personalitatea infractorilor în domeniul transportului rutier sub aspectul vinovăției acestora. Sunt evidențiate două tipuri de personalitate a infractorilor care comit din imprudență astfel de infracțiuni. La prima categorie comportamentul este dominat de frivolitate și încrederea în sine exagerată, iar cea de-a doua categorie se caracterizează prin neglijență infracțională. Prin urmare, se constată că accidentul rutier soldat cu urmări grave nu reprezintă doar un concurs de circumstanțe nefavorabile în viața persoanei, persoanei, la dispariția căroră acesta nu se va mai deosebi de majoritatea cetățenilor onești. Astfel infracțiunea comisă reprezintă și o consecință firească a comportamentului uman și a predispoziției de a încălca legea.

Cuvinte-cheie: *personalitatea infractorului, transport rutier, trafic rutier, mijloc de transport, modalități ale imprudenței, conducător de vehicul, instruirea conducătorilor de vehicule etc.*

GENERAL CONSIDERATIONS ON PERSONALITY OF OFFENDERS IN THE AREA OF ROAD TRAFFIC

Anatolie CANANĂU,

deputy chief of the Police Law Department of the Academy

„Ștefan cel Mare” of MIA, doctoral student

e-mail: an_cananau@gmail.com

phone: 079603358

SUMMARY

Personality of criminals in the area of road traffic under the aspect of their guilty is investigated in this article. There were highlighted two types of personality which commit such offences by imprudence. In the first category, behavior is dominated by exaggerated self-confidence and frivolity, for the second category is characteristic criminal negligence. It was found, that a road accident with serious consequences is not just a contest of unfavorable circumstances in the person’s life, with disappearance of which he will no longer distinguish itself from the rest honest persons. The committed offence is a natural consequence of human behavior and predisposition to violate the law.

Keywords: *personality of the criminal, road transport, road traffic, means of transport, ways of imprudence, vehicle driver, training of vehicle drivers etc.*

Introducere. Importanța luptei cu infracțiunile comise din imprudență crește în legătură cu dezvoltarea continuă a progresului tehnic în toate sferile econo-

miei naționale și a condițiilor de trai, precum și datorită creșterii numărului izvoarelor de pericol sporit. Se observă o sporire permanentă a numărului de infracți-

uni comise din imprudență, în special, în sferile ce țin de ocrotirea mediului înconjurător, securitatea condițiilor de muncă, securitatea circulației și exploatarea mijloacelor de transport, utilizarea noilor resurse de energie, a noilor izvoare puternice de pericol sportit etc. [1, p. 167].

În art. 18 CP al RM constatăm că infracțiunea a fost comisă din imprudență, dacă persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate ori nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile, deși trebuia să le prevadă [2, art. 18].

Rezultate și discuții. Legea penală stabilește două modalități ale imprudenței: 1) încrederea exagerată în sine; 2) neglijența.

Încrederea exagerată în sine presupune că infracțiunea a fost comisă din imprudență, dacă persoana care a săvârșit-o:

a) își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale;

b) a prevăzut urmările ei prejudiciabile;

c) a considerat în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate.

Circumstanțele pe care contează vinovatul pot fi cele mai diverse. Ele se pot referi la personalitatea infractorului (puterea fizică, dibăcie, cunoștințe vaste, iscusință, experiență, măiestrie etc.), la situația în care se comite infracțiunea (lipsa altor persoane, în timp

de noapte etc.), la acțiunile altor persoane, la forțele naturii, la acțiunea perfectă a mecanismelor etc. Despre modul ușuratic al calculului evitării survenirii consecințelor mărturisește faptul că totuși consecințele prejudiciului survin. De exemplu, conducătorul mijlocului de transport, dezvoltând, în mod conștient o viteză inadmisibilă, consideră că va fi în stare, ușor, în orice moment, să frâneze sau să ocolească pietonii și să evite accidentul. Frâna însă, a „refuzat” să acționeze în momentul respectiv, iar mijlocul de transport, lovindu-l pe pieton, a provocat decesul acestuia [1, p. 169].

Neglijența prevede că infracțiunea a fost comisă din imprudență, dacă persoana care a săvârșit-o:

a) nu-și dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale;

b) n-a prevăzut posibilitatea survenirii consecințelor ei prejudiciabile;

c) deși trebuia și putea să le prevadă.

Nerespectarea caracterului prejudiciabil al acțiunilor sau acțiunilor și neprevăderea posibilității survenirii consecințelor constituie momentul intelectual al neglijenței, iar la momentul volitiv al neglijenței se referă posibilitatea și necesitatea previziunii acestora. Stabilirea acestor trei elemente ale atitudinii psihice negative a persoanei față de acțiune sau inacțiune și, concomitent, față de consecințe, formează noțiunea juridico-penală a neglijenței stabilită de legiuitor.

În diverse studii din domeniul criminologiei și a psihologiei se

menționează că personalitatea infractorului se caracterizează prin anumite particularități care-i deosebesc de cetățenii onești. Personalitatea infractorilor care încalcă legea din imprudență are mai puține calități criminogene. Împărtășim opiniile și stereotipurile existente, potrivit cărora persoanele care încalcă frecvent regulile circulației rutiere sunt din rândul conducătorilor de vehicule. Totodată, nu neglijăm faptul că și în rândul pietonilor, ca cel mai numeros și vulnerabil grup de participanți la traficul rutier, se întâlnesc persoane care încalcă sistematic regulile circulației rutiere. Acest fapt reiese și din datele obținute de către diferiți cercetători [3, p. 5; 4, p. 20; 5, p. 32].

În literatura de specialitate persoanele care au săvârșit infracțiuni în domeniul transportului rutier sunt atribuite la categoria infractorilor care au comis infracțiuni din imprudență. Persistă opinia că acestea sunt persoane social-integrate, cărora nu le sunt caracteristice deficiențe ale conștiinței juridice sau morale. În acest context, P. Daghel constată că subiectul infracțiunii din imprudență nu conștientizează caracterul social-periculos al faptei sale. El nu numai că nu dorește (sau nu admite) cauzarea unui prejudiciu societății, dar nici nu prevede posibilitatea cauzării unui asemenea prejudiciu, fie că este convins în prevenirea lui. Astfel, dacă subiecții infracțiunilor comise cu intenție își contrapun voința sa intereselor societății, atunci cauza social-psihologică a infracțiunilor din imprudență este neatenția și iresponsabilitatea [6].

Sunt exprimate și opinii, potrivit cărora persoanele vinovate de comiterea unor accidente rutiere fac parte din categoria infractorilor situaționali, care sunt integrați sau pot fi ușor integrați în societate [7; 8].

Criminologul rus Iu. Antonean a evidențiat două tipuri de personalitate a infractorilor care săvârșesc infracțiuni din imprudență. La prima categorie comportamentul este dominat de încrederea exagerată în sine și frivolitatea, acestora fiindu-le caracteristice autoritarismul, bravada, caracterul categoric. Celui de-al doilea tip le sunt proprii astfel de calități personale, cum ar fi neglijența, tendința de a minimiza propriile eforturi intelectuale și fizice în activitatea cotidiană. În acest sens, se mai menționează că în rândul persoanelor care comit infracțiuni din imprudență (inclusiv persoanele care au săvârșit infracțiuni din domeniul transportului rutier) sunt mai puține persoane cu calități tipice infractorilor. În opinia autorului, pentru persoanele care săvârșesc infracțiuni din imprudență este caracteristică o astfel de calitate cum ar fi predispoziția spre alarmare, neîncrederea în forțele proprii, predispoziția la emoții în condiții de stres și un autocontrol excesiv [9, p. 488].

În opinia noastră, calitățile personale și conștiința juridică a persoanelor implicate în accidente rutiere nu sunt suficient studiate. Trezește o anumită îndoială și caracterul incidental al accidentelor rutiere. Marea majoritate a accidentelor rutiere sunt determinate chiar de acțiunile persoanei vinovate, însă este oare accidentul

rutier un eveniment întâmplător în viața acestuia? Accidentul rutier soldat cu urmări grave nu reprezintă doar un concurs de circumstanțe nefavorabile în viața persoanei, la dispariția cărora el nu se va mai deosebi de majoritatea cetățenilor onești. Infracțiunea comisă de către acesta reprezintă o consecință firească a comportamentului său și a predispoziției de a încălca legea.

Astfel, problema privind semnificația criminologică a caracteristicilor și personalității infractorului care a comis o infracțiune din imprudență rămâne a fi una discutabilă. Potrivit concepției tradiționale, personalitatea infractorului se deosebește de cea a altor persoane prin faptul că acesta a săvârșit o infracțiune datorită viziunilor sale antisociale și atitudinii negative față de interesele publice [10, p. 69].

Savantul criminolog V. Cudreavțev a ajuns la concluzia că nu există careva calități personale specifice, prezența sau lipsa cărora determină verosimilitatea săvârșirii unei infracțiuni în domeniul transportului și, în principiu, o astfel de evoluție a evenimentelor îl poate viza pe fiecare conducător de vehicul. Există, de asemenea, un grup mare de infracțiuni comise din imprudență, față de care nu este asigurat nici un conducător de vehicul. Acesta nu intenționează să săvârșească vreă infracțiune, fiind un cetățean onest, însă situația derulează în așa mod, încât tamponează un pieton sau provoacă o coliziune cu un alt mijloc de transport, iar ca urmare survine răspunderea penală [11, p. 69-70].

O astfel de abordare prezintă o semnificație deosebită, având în vedere faptul că știința criminologică a fundamentat teoretic și a demonstrat practic că există astfel de calități ale personalității care sunt caracteristice anumitor persoanelor ce săvârșesc infracțiuni, de regulă intenționate [12, p. 263; 13, p. 185-187].

Vorbind despre criminalitatea imprudentă, menționăm că aceasta este destul de specifică. Astfel, nu este oportun de a cataloga, în egală măsură, persoanele care au săvârșit diferite fapte infracționale din punct de vedere al pericolului social. În acest sens, G. Avanesov consideră că, în cele mai dese cazuri, calitățile persoanelor care au săvârșit infracțiuni din imprudență nu coincid cu calitățile celor care comit infracțiuni intenționate. Prin urmare, aceasta constituie o categorie separată de persoane [12, p. 263].

Ia. Ghilinskii, de asemenea, menționează că rezultatele actuale obținute în urma studierii criminalității imprudente derogă de la cunoștințele existente în domeniul cauzalității fenomenului infracțional, deoarece pun la îndoială postulatele despre determinare și calitățile înnăscute ale personalității, inclusiv oportunitatea și eficiența pedepsei penale pentru comiterea acestei categorii de infracțiuni [14, p. 374].

Astfel, abordările științei criminologice permit de a pune la îndoială prezența unor calități social-periculoase durabile și specifice ale personalității tuturor conducătorilor de vehicule care au comis infracțiuni în domeniul transpor-

tului rutier. Însă, nu pot fi excluse complet datele calităților personalității, deoarece în comportamentul unor conducători acestea se manifestă destul de evident (de exemplu, bravada la volan, ignorarea intenționată a regulilor circulației rutiere, conștientizarea încălcării lor etc.). Totodată, în legătură cu acest fapt apare o întrebare firească legată de cauza unui astfel de comportament.

Referindu-ne la analiza criminologică a infracțiunilor în domeniul transportului rutier săvârșite din neglijență (ca modalitate a imprudenței) urmează de specificat că motivele lipsesc, deoarece ele nu sunt incluse în mecanismul săvârșirii infracțiunii. În astfel de cazuri conducătorul mijlocului de transport pur și simplu nu este atent.

În acest context, apare problema ce vizează esența atenției și dacă este posibil de a influența într-un anumit mod asupra acesteia.

Deoarece perceperea procesului formării atenției conducătorilor de vehicule în respectiva parte a cercetării noastre este una conceptuală, vom apela la psihologia generală și vom examina prevederile teoretice de bază despre natura acestei componente a activității psihice a persoanei.

Unii autori constată că atenția este un sistem de reacții ale organismului care aduc corpul în poziția și starea necesară și îl pregătesc pentru activitatea ce urmează... [15, p. 162]

Este cunoscut faptul că experiența este rezultatul interacțiunii persoanei cu mediul extern, în procesul căruia se deschid relațiile

necesare, calitățile, legitățile fenomenelor, sunt identificate și verificate metodele și mijloacele oportune de activitate [16, p. 321].

Aceasta presupune că, cu cât mai frecvent conducătorul de vehicul se află în procesul interacțiunii cu domeniul transportului rutier, cu atât mai dezvoltate sunt abilitățile de a conduce mijlocul de transport și, prin urmare, concentrarea atenției asupra elementelor necesare ale domeniului respectiv.

Totodată, profilul autoturismului în conștiința maselor de oameni de toate vârstele nu se asociază cu o sursă de pericol sporit: pentru copii acesta este o jucărie; pentru tineri – un mijloc de bravadă și cucerire a autorității în mediul semenilor; pentru maturi – o posibilitate de a-și manifesta individualitatea sau bunăstarea, fie realizarea tendinței spre o activitate înaltă de afaceri și de mobilitate.

Astfel, specificul culturii de masă în ceea ce privește profilul autoturismului ca mijloc de distracție, autoafirmare, superioritate și dezvoltare a unei viteze înalte poartă un potențial criminogen și necesită elaborarea unor măsuri anticriminogene.

Majoritatea criminologilor care și-au consacrat cercetările problemei infracțiunilor în domeniul transportului rutier indică asupra faptului că cursurilor de conducere auto le este rezervat prea puțin timp.

Experiența și măiestria profesională reflectă abilitatea conducătorului vehiculului de a aprecia și de a prognoza evoluția situației pe traseu, de a utiliza la timp posi-

bilitățile tehnice ale vehiculului în cele mai complicate și neașteptate situații rutiere, toate acestea determinând securitatea circulației rutiere [17, p. 22].

Însă, instruirea conducătorilor auto astfel încât să aibă pregătit un program de acțiuni pentru orice situație rutieră dificilă nu este posibil. Totodată, diferite persoane posedă diverse capacități de instruire. În legătură cu acest fapt, specialiștii în domeniu propun de a forma grupe de studii, ținându-se cont de calitățile psihofiziologice ale persoanelor instruite, iar orele practice de conducere să fie elaborate în coraport cu abordarea individuală a fiecăruia [17, p. 55-70].

Este necesar de menționat că sistemul de pregătire al conducătorilor de vehicule s-a format când circulația nu se caracteriza printr-o astfel de intensitate și număr mare de vehicule, ambuteiaje și situații stresante.

Situațiile de astăzi impun conducătorilor de vehicule ca anumite deprinderi (reacții locomotorii) la situațiile extreme să fie deja formate. Aceste deprinderi de a conduce nu au fost atât de actuale anterior, deoarece s-au format într-un regim rutier mult mai lent.

Analiza cercetărilor criminologice permite de a concluziona că până la 500 km distanță parcursă conducătorul de vehicul este concentrat doar pe însușirea procedurilor de conducere a mijlocului de transport, iar altor participanți la trafic le acordă mai puțină atenție. La distanța de la 500 până la 3000 km parcursi comportamentul conducătorului de vehicul începe

treptat să corespundă condițiilor existente în trafic. După 3000 km de conducere a autovehiculului deprinderile obținute se stabilizează și șoferul poate relativ sigur să conducă mijlocul de transport. Prin urmare, este foarte dificil de a conduce în siguranță mijlocul de transport în condiții de circulație intensivă după orele practice de conducere a autoturismului prevăzute în programele de studii [18, p. 246].

Concluzii. Așa cum rezultă din exemplele aduse, deprinderile necesare de conducere sunt obținute de conducătorii de vehicule în afara instituțiilor de învățământ. Reieșind din acest fapt, apare sarcina de a fixa deprinderile necesare de conducere, care trebuie să aibă loc în condiții extreme, apropiate la maxim stării reale de pe trasee. Pe poligoanele de instruire nu este posibil de creat astfel de situații, deoarece ar pune persoana în pericol. Din aceste considerente, este necesar de identificat metode alternative de pregătire.

Abordând problema prevenirii tipului respectiv de criminalitate constatăm că în procesul instruirii conducătorilor de vehicule este important de stimulat reacțiile locomotorii necesare în cazul situațiilor extreme. Cu alte cuvinte, în procesul instruirii conducătorilor auto urmează de atras atenția asupra cultivării unor noi forme de reacție a persoanei în diverse situații critice, prin dezvoltarea reacțiilor instinctive ale persoanei. Reacțiile locomotorii necesare aduse până la automatism pot fi obținute prin acțiuni conștiente ale persoanei, dacă ele sunt repetate de mai multe ori în aceeași consecutivitate.

Referințe bibliografice

1. Borodac A., Gherman M., Maldea N. ș.a. Manual de drept penal. Chișinău, 2005, 512 p.

2. Codul penal al Republicii Moldova, art. 18, nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74, din 14.04.2009.

3. Кузьменко Д.О. Криминологический анализ дорожно-транспортных преступлений, связанных с наездами на пешеходов. Автореферат диссертации кандидата юридических наук. Тамбов, 2009, 37 с.

4. Белозеров Р.В. Дорожно-транспортные преступления и роль органов внутренних дел в их предупреждении. Автореферат диссертации кандидата юридических наук. Санкт-Петербург, 2009, 35 с.

5. Костина Л.Н. Нарушение правил дорожного движения пешеходами: уголовно-правовые, криминологические и психологические проблемы: учебное (практическое) пособие. Орёл: ОрЮИ МВД России, 2013, 67 с.

6. Дагель П.С. Неосторожность. Уголовно-правовые и криминологические проблемы. Москва: Юридическая литература, 1977, 144 с.

7. Воронин Ю.А. Типология личности преступников. Диссертация кандидата юридических наук. Свердловск, 1974, 185 с.

8. Коробеев А.И. Транспортные преступления. Санкт-Петербург: Пресс, 2003. 406 с.

9. Антонян Ю.М. Криминология. Москва: Юрайт, 2013, 523 с.

10. Рябыкин Ф.К. Криминология и предупреждение преступлений. Москва, 1993, 109 с.

11. Кудрявцев В.Н. Лекции по криминологии. Москва: Юристъ, 2005, 188 с.

12. Криминология. Под ред. Аванесова Г. А.. Москва: Юнити-Дана, 2005, 496 с.

13. Аванесов Г. А. Криминология и социальная профилактика. Москва, 1980, 526 с.

14. Гилинский Я. И. Криминология: теория, история, эмпирическая база, социальный контроль. 2-е изд., перераб. и доп. Санкт-

Петербург: Юридический центр Пресс, 2009, 504 с.

15. Выготский Л.С. Психология. Москва: ЭКСМОПресс, 2000, 1008 с.

16. Философский словарь. Под ред. И.Т. Фролова. Изд. 6-е, перераб. и доп. Москва, 1991, 560 с.

17. Курьянова О.Е. Повышение безопасности дорожного движения методами совершенствования системы подготовки водителей. Диссертация кандидата юридических наук. Москва, 1998, 153 с.

18. Якубенко Н.В. Правовые аспекты профилактики дорожно-транспортных происшествий. Тюмень: Издательство Тюменского юридического института МВД РФ, 2000, 283 с.

JURISPRUDENȚA UNIUNII EUROPENE ȘI ROLUL EI ÎN ARMONIZAREA INTERPRETĂRII DREPTULUI

Eliza COȘMAN,

doctorandă a Universității de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere” (USPEE) din Chișinău, Republica Moldova, avocat

REZUMAT

După prezentarea, în prima parte, a aspectelor generale privind conceptul și caracteristicile jurisprudenței, autoarea analizează particularitățile și statutul jurisprudenței în activitatea Curții Europene de Justiție. Se evidențiază că, în comparație cu sistemul de drept common law, jurisprudența Curții de Justiție nu reprezintă un izvor de drept UE, hotărârile judecătorești neavând un efect erga omnes.

Cu toate acestea, în privința modului în care interpretează dispozițiile dreptului UE, soluțiile date de Curtea de Justiție sunt obligatorii. Numai prin intermediul jurisprudenței Curții de Justiție sunt posibile interpretarea și aplicarea conformă tratatelor dreptului UE.

Cuvinte-cheie: *jurisprudență; izvor de drept: jurisprudența CJ; interpretare și aplicare conformă.*

THE JURISPRUDENCE OF THE EUROPEAN UNION AND ITS ROLE IN HARMONIZING THE INTERPRETATION OF LAW

Eliza COȘMAN,

PhD student of The University of European Political and Economic Studies “Constantin Stere” (USPEE), Chișinău, the Republic of Moldova, lawyer

SUMMARY

After the presentation, in the first part, the general aspects regarding the concept and characteristics of jurisprudence, the author analyzes the characteristics and status of the jurisprudence in the activity of the European Court of Justice. It finds that, in comparison with the common law legal system, the jurisprudence of the Court of Justice does not constitute a source of EU law, and the judicial decisions do not have an erga omnes effect.

However, in the way they interpret the provisions of the EU law, the solutions given by the Court of Justice are binding. Only through the jurisprudence of the Court of Justice are possible the conforming interpretation and application to EU law Treaties.

Keywords: *jurisprudence; source of law: CJ jurisprudence; conforming interpretation and application.*

Introducere. În sens larg, jurisprudența este definită ca fiind totalitatea hotărârilor judecătorești pronunțate de către instanțele de toate gradele [1,p.105], reprezentând autoritatea ce se degajă din precedentele judiciare [2,p.133]. Totuși, termenii de precedent și autoritate diferă ca sens, atunci când vorbim despre dreptul romano-germanic sau dreptul anglo-saxon.

Metode aplicate și materiale utilizate. În vederea realizării scopului trasat, în respectivul articol științific au fost aplicate un șir de metode ca: metoda logică (bazată analiza deductivă și inductivă, ge-

neralizare și specificare), metoda sistemică, metoda istorică și cea comparativă.

În procesul elaborării articolului științific au fost consultate lucrările științifice ale autorilor Groza Anamaria, Fuerea Augustin, Tudorel Ștefan, Andreșan-Grigoriu Beatrice s.a., precum și jurisprudența CJCE.

Rezultate obținute și discuții. Autoritatea pe care o poate avea o decizie judiciară în cazurile analoage celui în care a fost pronunțată, formează conținutul noțiunii de precedent. În dreptul anglo-saxon, dacă într-o materie există drept legal, în această situație decizia

are valoarea lucrului judecat, iar precedentul are valoare de sursă de interpretare a dreptului. În cazul în care legea este absentă, ori este insuficientă, autoritatea deciziei este asemănătoare autorității legii, este generală, fiind aplicabilă *erga omnes*. Este de menționat faptul că atribuția judecătorului în această situație este de a degaja regula de drept, dar nu de a aplica această regulă [3,p.25]. Se consideră că regula precedentului este aceea după care decizia dată este obligatorie pentru instanțele inferioare în grad sau care au același grad cu instanța care a pronunțat respectiva decizia.

O altă regulă, care nu este la fel de strictă față de prima, se referă la faptul că decizia leagă și instanța care a pronunțat-o, regulă care se aplică diferit în dreptul englez și cel american [124,p.42]. Se apreciază că decizia unui judecător trebuie să fie conformă cu regulile de drept care rezultă din totalitatea deciziilor precedente [4,p.42.]. Totuși, se consideră că nu decizia în întregul său reprezintă precedentul, ci principiul în virtutea căruia este rezolvată o cauză (*ratio decidendi*). Prin urmare, precedentul rezultă din ceea ce este esențial în raționamentul judiciar, din motivele care determină direct luarea deciziei. Desigur, trebuie făcută distincție între ceea ce judecătorul declară fără să fie absolut necesar (*obiter dicta*) de *ratio decidendi* care este obligatorie.

În dreptul anglo-saxon, distincțiile au un loc important, astfel că judecătorul trebuie să ia în considerare doar principiul, respectiv să distingă între deciziile care sunt cele mai pertinente într-o materie și care constituie precedent și deciziile care au fost date din eroare sau care sunt inadecvate (*per incuriam*), acestea nereprezentând un precedent. Se apreciază că această operație de a distinge pe care o înfăptuiește judecătorul este creatoare și ajută la dezvoltarea jurisprudenței, împiedecând astfel aplicarea automată a soluțiilor deja stabilite. Jurisprudența în dreptul roman era apreciată ca izvor de drept. Dreptul pretorian cuprindea soluțiile create de pretor, acest drept fiind considerat un izvor important al normelor și instituțiilor juridice. Spre deosebire de dreptul englez, o dată cu triumful legii în dreptul continental, rolul jurisprudenței începe să scadă, ea nemaifiind con-

siderată un izvor formal al dreptului. Cu toate acestea, jurisprudența își menține importanța sa ca izvor de interpretare a dreptului, creația jurisprudențială a dreptului reprezentând o realitate în unele ramuri ale dreptului, așa cum este în dreptul administrativ instituția revocării actului administrativ [2,p.134].

Spre deosebire de dreptul anglo-saxon, în dreptul romano-germanic valoarea precedentului se configurează în funcție de trei reguli de bază ale sistemului, și anume: obligația judecătorului de a judeca; interdicția de a legifera, de a se pronunța pe calea unor decizii generale; relativitatea lucrului judecat[2,p.135]. Dinamica socială și mobilitatea relațiilor sociale fac ca sistemul legislativ în mod inevitabil să aibă lacune. Cu toate acestea, orice situație socială trebuie să fie reglementată, pentru că sistemul de drept nu admite lacune; astfel, chiar în cazul în care nu există o normă legală, trebuie să se pornească chiar de la un principiu general. Istoria problemei arată că, față de vechiul drept francez, bazat pe concepția legalistă, art. 4 din Codul Civil francez din 1804 impune ca judecătorul să judece orice cauză dedusă judecătii. Jurisprudenței i se recunoaște astfel un rol creator chiar de către lege, și aceasta deoarece judecătorul este obligat să completeze lacunele pe care le are legea. În sistemele de drept romano-german rolul creator al jurisprudenței este subordonat legii. Judecătorul în această situație nu creează o nouă normă, el o descoperă în sistemul existent. Dacă judecătorul englez formulează un principiu, judecătorul în sistemul de drept romano-german se declară legat de un principiu care există și pe care îl aplică; în felul acesta

precedentul are valoare persuasivă, nu obligatorie.

Privind a doua regulă, deci interdicția de a se pronunța pe cale de dispoziție generală și reglementare, potrivit principiului separației puterilor în stat, singurul organ care are dreptul de a legifera este Parlamentul. Astfel, dacă se merge după modelul clasic al recunoașterii jurisprudenței ca izvor de drept, înseamnă a încălca principiul separației puterilor în stat. De aceea, în legislația civilă a țărilor cu sistem de drept romano-germanic se interzice judecătorului de a se pronunța pe calea unor dispoziții generale sau reglementare.

În vechiul Cod civil român, în art. 4 se prevedea că „Este oprit judecătorul de a se pronunța, în hotărârile ce le dă, pe cale de dispoziții generale și reglementare, asupra cauzelor ce-i sunt supuse”. Judecătorul se pronunță însă doar în situația soluționării unui caz concret, deci a unui litigiu supus judecătii. Sunt interzise deciziile de îndrumare, care formează o regulă generală, obligatorie pentru instanțe. Totuși, nu sunt interzise deciziile de principiu; este vorba de acea decizie care nu depășește cadrul cazului individual, fiind o simplă decizie de speță probată de fapte, unde regula de aplicare este clară. Însă, în cazul unor situații noi, neavute în vedere de legiuitor, este posibil ca legea să fie insuficientă sau să aibă lacune. Este cazul procreației artificiale sau a eutanasiei; în asemenea cazuri, judecătorul este obligat să judece și să completeze lacunele legii. Pentru aceasta el trebuie să găsească un principiu general, care să fie în acord cu logica sistemului și în baza acestuia să elaboreze soluția cazului de rezolvat. În această situație, judecătorul va pronunța

o decizie de principiu îndreptățită spre rezolvarea cazului concret, însă aceasta este susceptibilă în viitor să influențeze deciziile care se vor da în cazuri similare. Având calitatea de a fi o sursă persuasivă a dreptului, totuși această decizie nu este un precedent obligatoriu. [2,p.136].

Întrucât decizia este obligatorie doar în cauza în care s-a pronunțat, și nu este obligatorie în general, în sistemele de drept romano-germanice, hotărârea judecătorească are doar autoritatea relativă a lucrului judecat. Astfel, într-o altă cauză, judecătorul nu este obligat să dea aceeași soluție, după cum nu este legat în viitor nici de practica sa proprie, ori nici de cea a instanțelor superioare, prin urmare se aplică regula *res iudicata inter partes tantum ius facit*, prin urmare nu există obligația judecătorului de a da aceeași soluție în altă cauză. Conform acestei concepții, precedentul se bucură de autoritate intelectuală, fără să aibă o valoare juridică obligatorie. Jurisprudența are o influență importantă asupra dezvoltării dreptului Uniunii Europene, deoarece judecătorul Uniunii are de-a face cu un sistem de drept în formare [5,p.147]. Autori importanți în domeniu consideră că jurisprudența reprezintă un izvor nescris al dreptului comunitar. Se apreciază că jurisprudența nu are accepțiunea pe care o găsim în dreptul anglo-saxon, astfel că hotărârile judecătorești care sunt pronunțate de către instanțele comunitare nu sunt obligatorii pentru instanțele inferioare sau pentru cele egale în grad [6,p.363]. Cu toate acestea, Curtea de Justiție, tribunalul de primă instanță etc., fac adeseori referire la hotărârile pronunțate anterior, astfel încât o jurisprudență suficient de constan-

tă și predictibilă s-a dezvoltat în timp [7,p.137].

Locul jurisprudenței în dreptul Uniunii Europene este dat de rolul decisiv pe care Curtea de Justiție l-a avut în realizarea integrării economice și în procesul de trecere la integrarea politică [6,p.363]. Se consideră că punerea în acord a ordinii juridice comunitare cu ordinea juridică națională a statelor membre este un proces complex, în care jurisprudența comunitară joacă un rol important. În acest sens, în literatura de specialitate se subliniază următoarele: „Unită prin *jus commune*, apoi divizată în sisteme naționale de drept, dar bazată, totuși, pe un patrimoniu comun, Europa are astăzi, sub forma sa instituțională cea mai elaborată - Comunitate, un drept pozitiv numit dreptul comunitar. Astfel, juriștii fiecărui stat membru al Comunității Europene se confruntă cu problema, familiară, de altfel, și juriștilor medievali, a concilierii a două ordini juridice aparținând unor niveluri diferite” [8,p.178]. În stabilirea unui acord între aceste ordini un rol deosebit revine atât instanțelor judecătorești naționale, dar și instanței europene, Curtea de Justiție a Uniunii Europene. Aceasta „... are responsabilitatea și totodată, monopolul interpretării dreptului comunitar în scopul aplicării sale uniforme în toate statele membre ale UE - premisă esențială a integrării” [8,p.178].

Curtea de Justiție a Uniunii Europene este arhitectul ordinii juridice a Uniunii Europene; acest rol rezultă din faptul că edificarea construcției europene este un proces evolutiv. De asemenea, sistemul comunitar, așa cum a fost definit de Tratatul instituind CEE în 1957 avea multe lacune. Astfel, cu excepția cazului mărfurilor, în Tratat nu era definit regimul aplicabil

relațiilor externe ale Comunității; de asemenea, multe dispoziții fundamentale ale Tratatului erau redactate inevitabil în termeni generali și abstracți, care aveau nevoie de precizări. Înlăturarea obstacolelor în calea circulației bunurilor și a persoanelor, deci realizarea pieței comune prevăzute de Tratatul CEE impunea necesitatea unei activități legislative secundare, care să aibă forma unei armonizări a reglementărilor naționale sau forma unui sistem al recunoașterii reciproce. Regula sau practica votului unanim în cadrul Consiliului a făcut dificilă activitatea legiuitorului comunitar. Ulterior, prin modificările aduse tratatelor de la Maastricht, Amsterdam și Nisa au fost sporite puterile Parlamentului European, această instituție în plan legislativ fiind la egalitate cu instituția Consiliului.

Modificarea tratatului în sensul de a-i umple lacunele sau de adaptare a sa la schimbările ce au loc a reprezentat un proces dificil, fapt ce a făcut ca Tratatul instituind CEE (TCEE) din 1957 până în 1986 să nu sufere modificări substanțiale. În acest context, s-a simțit nevoia sporirii rolului judecătorului comunitar și s-au configurat trăsăturile esențiale ale jurisprudenței Curții de Justiție. Cu privire la rolurile pe care Curtea le poate avea, Paul Demarte arată că, la prima vedere, Curtea poate avea rolul unui tribunal internațional cu unele specificații, atunci când statuează în cadrul unei acțiuni în neîndeplinirea obligațiilor de către statele membre; în acest sens, jurisdicția Curții de Justiție este obligatorie; sesizarea Curții este aproape exclusiv realizată de către Comisia Europeană, aceasta având rol de gardian imparțial al Tratatului și al dreptului derivat adoptat în baza acestuia. De ase-

menea, atunci când controlează legalitatea măsurilor de execuție luate în baza tratatelor sau în baza dreptului derivat, funcția Curții de Justiție este asemănătoare cu aceea a unui tribunal administrativ. Sarcina Curții este asemănătoare cu aceea a unei curți de casație atunci când statuează cu privire la căile de atac formulate împotriva unor hotărâri ale Tribunalului; în situația în care se pronunță cu privire la compatibilitatea legislației comunitare derivate sau a unui proiect de tratat internațional cu dispozițiile tratatelor, Curtea de Justiție se comportă ca o curte constituțională. [9,p.318].

Activitatea jurisprudențială a Curții de Justiție are un puternic caracter normativ. Regulile jurisprudențiale noi sunt aplicabile *erga omnes* – instituțiilor comunitare, statelor membre și particularilor; aceste reguli fac corp comun cu norma interpretată ceea ce face ca norma respectivă să poată fi descifrată în lumina jurisprudenței care adaugă la ea [10, p.256].

Cu privire locul și misiunea Curții de Justiție în cadrul sistemului juridic comunitar este semnificativă următoarea apreciere: „Curtea de Justiție este o instituție comunitară aflată pe picior de egalitate cu Consiliul, Comisia sau Parlamentul European, este o jurisdicție care nu ocupă nici vârful, nici centrul unei organizări jurisdicționale diversificate. Judecător administrativ, dar în același timp constituțional, Curtea nu trebuie doar să vegheze la menținerea unui echilibru instituțional, a cărui componentă este și ea însăși, ci să și controleze legalitatea deciziilor unei administrații a cărei misiune, esențialmente economică, presupune o marjă mare de discreționare; Curtea trebuie, de asemenea, să ofere dreptului UE

singura interpretare care este cu adevărat autentică”[11, p.149].

Obligativitatea hotărârilor Curții de Justiție se manifestă pentru toate elementele construcției sistemului de drept european: instituțiile Uniunii Europene, statele membre, autoritățile naționale din aceste state, resortisanții, și chiar Uniunea Europeană luată ca entitate internațională, fără ca aceste hotărâri să poată fi atacate.

Art.267 TFUE, fostul art.234 TCE (cererea preliminară/prealabilă) guvernează un mecanism, care prin colaborare cu instanțele naționale de orice grad, urmărește asigurarea unei interpretări unice dreptului UE, în stare să confere aplicări uniforme de către jurisdicțiile naționale ale tuturor statelor membre [8,p.191].

Rolul Curții de Justiție este doar acela de a preciza interpretarea obiectivă, la nivel de principii, a unei spețe în cauză, și nu de a aplica dreptul pe fond. Totuși frontiera dintre aplicare și interpretare nu este ușor de stabilit, hotărârile Curții de Justiție dovedesc o cunoaștere deplină a faptelor de către aceasta, și în funcție de această cunoaștere a faptelor își precizează cadrul în care își așează interpretarea.

Într-adevăr, misiunea Curții de Justiție a fost de a asigura, în cadrul sistemului juridic al Uniunii Europene, „respectarea dreptului în interpretarea și aplicarea tratatelor”(art.19 TUE). În această perspectivă se înscrie deplin cererea prealabilă prevăzută de art. 267 TFUE, care a permis aducerea unei contribuții importante la construirea ordinii juridice a Comunității și la eficacitatea dreptului comunitar [12,p.35]. În cadrul acestui mecanism ce este rezervat exclusiv Curții, sarcina esențială a acesteia este aceea de

a asigura o interpretare uniformă a dreptului comunitar.

În această ordine de idei trebuie precizat faptul că în situația litigiilor dintre particulari sau dintre particulari și statul membru, Curtea de Justiție și Tribunalul nu au competență cu privire la aplicarea dreptului comunitar; aceasta înseamnă că în cadrul ordinii juridice a Uniunii Europene nu instanțele de la Luxemburg reprezintă judecătorul de drept comun, așa cum s-ar putea crede la prima vedere, ci judecătorul național. Astfel, numai în urma cererilor prealabile formulate de către judecătorii naționali din statele membre au putut fi date majoritatea hotărârilor Curții de Justiție.

Procedura cererii prealabile este destinată asigurării uniformității interpretării dreptului UE în toate statele membre. Cu privire la rolul acestei proceduri, în literatura de specialitate se subliniază următoarele: „Cererile prealabile au permis Curții să definească aplicabilitatea dreptului Uniunii Europene în ceea ce privește libera circulație a mărfurilor, a serviciilor, a persoanelor, a capitalurilor, regulile concurenței, fiscalitatea, agricultura sau securitatea socială, egalitatea între bărbați și femei ori acordurile încheiate cu statele terțe. De asemenea, prin răspunsul dat întrebărilor prealabile, Curtea a construit ordinea juridică a Uniunii Europene (prioritate, efect direct, răspunderea civilă a statului etc.)”[8,p.183].

Prin intermediul procedurii cererilor prealabile, Curtea de Justiție se dovedește a fi un judecător european normativ, iar art. 267 TFUE guvernează mecanismul influențării dreptului UE și al garantării respectării lui în statele membre. Particularii, conform acestui mecanism, au posibilitatea de a cere, în mod indi-

rect, constatarea existenței între norma națională și o normă de drept comunitară a unei eventuale contrarietăți.

Conform tratatelor, Curtea de Justiție are sarcina de a interpreta dreptul Uniunii Europene; chiar dacă oferă informații suficiente, încât să se poată trage concluziile care se impun cu referire la dreptul intern, Curtea de Justiție nu are sarcina de a se pronunța cu privire la compatibilitatea sau incompatibilitatea unei norme naționale cu dreptul Uniunii Europene. Totuși, judecătorul european, în anumite spețe, este nevoit să interpreteze dreptul ținând seama de contextul faptic precis al litigiului prezentat în fața instanței naționale. Amintim în acest sens cauzele CJCE Schmidberger, C-112/00, 12 iunie 2003 și Omega, C-36/02, 14 octombrie 2004.

Trebuie menționat și faptul că interpretarea dreptului Uniunii Europene dată de Curtea de Justiție ca răspuns la o întrebare prealabilă a unui judecător național leagă toate instanțele statelor membre ce ar putea fi sesizate cu o astfel de problemă în viitor, desigur cu excepția când aleg să mai întrebe încă o dată Curtea, așa cum este hotărârea Cilfit, 283/81, 6 octombrie 1982.

În literatura de specialitate se consideră că „Importanța cererii prealabile este reprezentată de cooperarea strânsă care s-a consolidat între Curtea de Justiție și instanțele naționale”[8,p.183]. Desigur, bunăvoința instanțelor naționale joacă un rol important în aplicarea dreptului Uniunii Europene în statele membre, mai ales că aceste instanțe nu sunt subordonate din punct de vedere ierarhic Curții de Justiție.

Concluzii

Față de sistemul de drept com-

mon law, jurisprudența Curții de Justiție nu reprezintă un izvor de drept al Uniunii Europene; prin urmare, hotărârile judecătorești nu au efect *erga omnes*; însă, în privința modului în care interpretează dispozițiile dreptului Uniunii Europene, soluțiile date de Curtea de Justiție de la Luxemburg sunt obligatorii. Numai prin intermediul jurisprudenței Curții de Justiție sunt posibile interpretarea și aplicarea conformă cu tratatele, a dreptului Uniunii Europene. Întrucât interpretarea face corp comun cu norma sau documentul interpretat, în funcție de norma pe care o interpretează, locul pe care îl ocupă jurisprudența în ierarhia izvoarelor dreptului Uniunii Europene este diferit.

Referințe bibliografice

1. Popa, N, Teoria Generală a dreptului, Ediția a 4-a, București, Editura Beck, 2012;
2. Dogaru, I. Dănișor, D.C., Dănișor, Gh, Teoria generală a dreptului. Curs de bază, București, Editura Științifică, 1999;
3. David, R, Jauffret – Spinari, C., Les grandes sistemas de droit contemporaine, Dallos, Paris, 1992;
4. Jalowicz, Y.A, Droit anglais, Dallos, Paris, Ed. 2eme, 1992;
5. Fuerea, Augustin, Drept comunitar European. Partea generală, Editura All Beck, Bucuresti, 2003;
6. Groza, Anamaria, Uniunea Europeană. Drept instituțional, Editura C. H. Beck, Bucuresti, 2008;
7. Tudorel, Ștefan, Andreșan – Grigoriu, Beatrice, Drept comunitar, Editura C.H. Beck, București, 2007;
8. Dumitrașcu, Mihaela Augustina, Dreptul Uniunii Europene și specificitatea acestuia, Editura Universul Juridic, București, 2012;
9. Demaret, Paul, Le juge et le jugement dans l'Europe d'aujourd'hui, la Cour de Justice des Communautés européennes, în colecția Le juge et le jugement dans les traditions juridiques

européennes, coord. De Robert Jacob, Ed. L.G.D.J, 1996;

10. Apostol Tofan, Dana, Instituții administrative europene, Editura C.H.Beck, Bucuresti, 2006;

11. Bouluois, Jean, A propos de la fonction normative de la jurisprudence. Remarques sur l'oeuvre jurisprudentielle de la Cour de Justice des Communautés Europeennes, Melanges Marcel Waline, Paris, Ed. L.G.D.J, 1974;

12. Kovar, Robert, Ordre juridique communautaire, Dallos, Paris, 1991.

INFORMAȚIA DESPRE AUTORI

Eliza Coșman - doctorandă a Universității de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere” (USPEE) din Chișinău, Republica Moldova, avocat
e-mail: pricopi_eliza@yahoo.com
telefon: (0040).744.762.886

INFORMATION ABOUT AUTHORS

Eliza Coșman - PhD student of The University of European Political and Economic Studies “Constantin Stere” (USPEE), Chișinău, the Republic of Moldova, lawyer
e-mail: pricopi_eliza@yahoo.com
telefon: (0040).744.762.886

CZU 343.34

EVOLUȚIA CADRULUI NORMATIV INCRIMINATOR AL INFRAȚIUNII DE VANDALISM

Sofia PILAT,

lector universitar al Catedrei „Procedură penală și Criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, doctorandă

REZUMAT

În pofida faptului că valorile culturale sunt promovate la un nivel destul de înalt, totuși istoria ne mărturisește despre existența actelor de ponegrire și distrugere a acestor valori ca o formă de manifestare a comportamentului uman distructiv.

Amploarea manifestărilor sociale distructive a fost catalogată fie de către reprezentanții statului, fie de către anumite categorii sociale, profesionale sau etnice, care și-au văzut interesele lezate sau bunurile distruse, drept acte de vandalism.

Cuvinte-cheie: valoare culturală, avere, ponegrire, nimicire, distrugere, vandal, monument legislativ, obicei, lege, jurisprudență.

THE DEVELOPMENT OF THE NORMATIVE FRAMEWORK OF VANDALISM

Sofia PILAT,

lecturer at the „Criminal and Criminal Procedure” Chair of the „Ștefan cel Mare” Academy of the Republic of Moldova, PhD student

SUMMARY

Despite the fact that cultural values are promoted at a rather high level, history still confesses to the existence of acts of deception and destruction of these values as a form of manifestation of destructive human behavior.

The magnitude of the destructive social manifestations has been categorized either by state representatives or by certain social, professional or ethnic categories who have seen their injured interests or property destroyed as vandalism.

Keywords: Cultural value, fortune, pardon, destruction, destruction, vandal, legal monument, custom, law, jurisprudence.

Introducere. Realizând o incursiune istorică constatăm că prima faptă cu tangențe de vandalism poate fi considerată cea comisă în anul 356 î.Hr. de către Gherostrat, un locuitor al orașului grecesc Efes. Grecul, fiind orbit de dorința aprigă de obținere a gloriei mult dorite și imortalizării numelui său în istorie, a ars hramul zeiței grecești Artemida, care este considerat unul din cele șapte minuni ale lumii [24, p. 296].

Metode aplicate și materiale utilizate. În scopul realizării obiectivului trasat, în respectivul articol științific au fost utilizate: metoda istorică; metoda logică și metoda comparativă.

În procesul elaborării articolului

științific, au fost consultate următoarele materiale: Codul penal al Republicii Moldova, precum și lucrările științifice ale autorilor E. Aramă, A. Smochină, S. Brînză, Popa D. Marcel, Matei C. Horia, Tomulescu C. St., A.M. Prohorov etc.

Rezultate obținute și discuții.

Răspunderea pentru vandalism și alte infracțiuni asemănătoare în formele sale inițiale a existat încă din cele mai vechi timpuri.

Astfel, analizând monumentele legislative ale Orientului Antic, remarcăm că primele mențiuni despre faptele de incendiere, distrugere și deteriorare a bunurilor le putem găsi în Codul de legi a regelui Hamurabi (sec. XVIII î.Hr.).

Codul lui Hamurabi este cel

mai vechi cod de legi întocmit la inițiativa regelui babilonian Hamurabi care a fost scris în jurul anilor 1760 î.Hr. Acest cod cuprindea un Prolog, 282 de articole și un Epilog. Textul codului a fost săpat pe o stelă din diorit cu o lungime de 2,25 metri [4].

Numeroase documente denotă chipul practic cum a fost aplicat codul lui Hamurabi, care a provocat o bogată jurisprudență în epocile posteroare. Această legislație s-a aplicat aproape 1000 de ani în regiunea mesopotamiană [20, p. 35].

Printre valorile apărute de norme penale din cuprinsul Codului lui Hamurabi figurau: statul, persoana, proprietatea, bazele familiei [3, p. 20].

Un loc separat, în respectiva culegere de legi îl ocupau normele (43 de articole) ce reglementau infracțiunile împotriva proprietății, printre care se numărau și infracțiunile de distrugere și deteriorare a averii străine (§ 224, 225).

Următorul monument legislativ important îl constituie Legea Salică, care reprezintă o colecție de legi folosită de franci, forma oficială a acestora fiind stabilită în sec. al VI-lea sub domnia regelui francilor Clovis I (466-511 d.Hr.).

Francii, popor germanic, se stabilesc în sec. al V-lea d. Hr. în provincia romană Gallia. Fiind îndrumați de conducătorul lor Clovis I, aceștia înfrâng în anul 486 d.Hr. lângă Soissons, armatele romane. Bazele Regatului franc sunt puse de același Clovis I din dinastia Merovingienilor în anii 481-511 d.Hr. [19, p. 146].

Un loc distinct în conținutul Legii Salice îl ocupă reglementările referitoare la infracțiunile contra proprietății ca de exemplu: furtul, jaful, atacarea averii, nimicirea averii, incendierea. Într-un mod detaliat în respectiva lege este reglementată materia nimicii averii și incendierea acesteia.

Astfel, unui tip separat de nimicire a averii îi este dedicat Capitolul al XVI-lea al Legii Salice intitulat „Despre incendieri”, care în § 2 prevedea că fapta celui care arde casa cu tot cu anexele acesteia va fi pedepsită cu amendă în mărime de 2500 dinari, sumă echivalentă cu 63 solizi. Iar dacă cineva ardea un hambar sau o șură plină de grâu, atunci vinovatul era impus la plata unei sume de bani echivalente cu prețul bunurilor incendiate.

Analizând monumentele legislative ale Imperiului Roman din sec. I – II d.Hr., constatăm că următoarea culegere de legi în care sunt reflectate unele reglementări referitoare la faptele de incendiere, distrugere și deteriorare a bunurilor este Codul lui Iustinian, cunoscut sub denumirea „Colecția de drept civil”.

Codul lui Iustinian, constituie o adevărată colecție de lucrări fundamentale de jurisprudență alcătuit între anii 529-534 d.Hr. la porunca Împăratului bizantin Iustinian I cel Mare (527-565 d.Hr.) [5].

Opera legislativă a lui Iustinian era alcătuită din patru lucrări de vază și anume: Codul, Digestele (Pandectele), Institutele și Novelele.

Codul cuprindea toate *Constituțiile* imperiale începând din perioada domniei a Împăratului Roman Hadrian (117-138 d.Hr.) [5].

Digestele constituiau o combinație din nouă mii de texte din operele juriștilor clasici din sec. I î.Hr. și sec. IV d.Hr. și adaptate astfel încât să poată fi aplicate în practică [21, p. 88].

În conținutul acestora se regăseau norme ce protejau bunurile ce prezentau o valoare culturală sau religioasă pentru societate din timpurile respective. În acest sens, în Cartea 1, 3, 7, 10, 18, 25, 27, Titlul XII era prevăzută pedeapsa cu munca în folosul comunității pentru profanarea mormintelor și a monumentelor, precum și însușirea obiectelor din mormânt sau a celor ce se află pe el. Iar în Cartea 2, 5, 8, Titlul XIII se menționa că mormintele sau monumentele dușmanilor nu prezintă pentru poporul

roman un lucru sfânt și profanarea acestora nu constituie o abatere de la prevederile codului.

Institutele erau un manual juridic pentru uzul școlilor de drept care a fost creat pe modelul manualului celebrului jurist roman Gaius (130-180 d.Hr.) [5].

Novelele la rândul său, erau constituțiile imperiale emise după anul 534 d.Hr., majoritatea din ele fiind elaborate în limba greacă [5].

Alt monument legislativ în cuprinsul căruia tangențial este abordată problematica distrugerii sau deteriorării bunurilor este *Pravila rusă*. Respectiva lege conținea doar un singur articol (art. 32) ce reglementa infracțiunea de nimicire prin incendiere a navei maritime cnezești, pentru comiterea căreia se stabilea amendă în mărime de 3 grivne.

Începutul anului 1715 este marcat printr-o nouă etapă de dezvoltare a dreptului rusesc. În luna mai a anului 1715 Împăratul Petru I (1672-1725) pentru prima dată în Imperiul Rus a emis un cod penal procedural militar intitulat „Articol Militar”. Un loc distinct în conținutul codului îl ocupau reglementările ce se axau asupra stabilirii răspunderii pentru bunurile incendiate sau distruse.

În acest sens, în Capitolul XXI intitulat „Crime de proprietate”, art. 178 se menționa că ofițerul sau soldatul care intenționat va incendia un oraș, sat, o biserică, școală, un spital, o moară sau va distruge o curte sau gospodărie țărăneasă, va fi supus, de unul singur sau împreună cu ceilalți participanți la comiterea faptei, pedepsei cu moartea [22].

În Rusia, până în anul 1835, în domeniul dreptului penal s-au aplicat numeroase legi, printre care chiar și „Pravila de Sobor” a Marelui Duce Alexei Mihailovici al Rusiei (1875-1895). Începând cu anul 1835 intră în vigoare Codul general intitulat „Svod zakonov”, codificarea căruia fiind înfăptuită de parlamentarul M.M. Speranski (1772-1839) [1, p. 87].

Titlul XV al respectivului cod de legi era dedicat ramurii dreptului penal. În Titlul XV, Capitolul IV erau reglementate faptele penale ce țin de profanarea mormintelor și a monumentelor. Astfel, în art. 219 al respectivului cod era prevăzută pedeapsa cu munca în folosul comunității sau lipsirea de avere a celui care va săvârși acte de pângărire asupra mormintelor, monumentelor sau altor obiecte de cult [23].

În rezultatul Unirii Principatelor Române lucrările de unificare legislativă s-au finalizat cu întocmirea în anul 1864 a unui proiect de cod inspirat din Codul penal francez din anul 1810 și Codul penal prusian din anul 1859, care a fost prezentat primului domnitor al Principatelor Unite – Alexandru Ioan Cuza (1820-1873). După unele modificări în anul 1865, noul Cod penal a intrat în vigoare.

Asemănător altor legiuri moderne, Codul penal român din anul 1865 cunoaște o sistematizare riguroasă a infracțiunilor și pedepselor în trei cărți. Deci, conform structurii sale, Codul penal român din anul 1865 a adoptat o clasificare tripartită a infracțiunilor în: crime, delictе și contravenții [3, p. 266].

Cu referire la infracțiunile ce țin de pângărirea și nimicirea bunurilor, Codul penal român din anul 1865, conținea respectivele reglementări în Cartea II „Despre crime și delictе în special și despre pedepsele lor”, Titlul I „Crima de înaltă trădare”, Capitolul II „Crime și delictе contra siguranței interioare a Statului”, Paragraful II „Crime și delictе în contra liniștii Statului prin războiul civil, prin ilegală întrebuințare a forței armate, prin devastări și jafuri publice”, art. 85 unde se menționează că: „Orice persoană care va fi incendiat sau distrus prin explozia unei mine, edificii, magazine, arsenale, corăbii, sau alte proprietăți ale Statului, se va pedepsi cu munca silnică pe timp mărginit” [7].

În ceea ce privește reglementările faptelor de profanare a mormintelor sau altor monumente, menționăm că acestea sunt cuprinse în Titlul VI „Crime și delictе contra particularilor”, Capitolul I „Crime și delictе contra persoanelor”, Paragraful VII „Crime și delictе privitoare la poprirea sau distrugerea dovedirii Statului civil al unui copil, sau la compromiterea existenței sale; răpire de minori; infracțiuni contra legilor asupra înmormântărilor”, § 3 „Călcarea legiurilor asupra înmormântărilor”, art. 286 unde se specifică că: „Se va pedepsi cu închisoare de la trei luni până la un an și cu amendă de la 26 până la 300 lei, orice persoană care violează mormintele sau comite alte acte de profanațiune asupra lor, fără a fi apărât și de alte pedepse pentru crimele sau delictеle care se vor fi comis cu ocazia acestei violări” [7].

Anul 1936 este marcat de adoptarea unui nou Cod penal român, denumit și „Codul penal a lui Carol al II-lea”, care a intrat în vigoare la 18 martie 1936. Cum și precedentul Cod penal român din anul 1865, Codul penal din anul 1936 cuprindea reglementări referitoare la infracțiunile contra bunurilor publice.

Astfel în Titlul VII „Crime și delictе care produc pericol public”, Capitolul II „Incendiul”, art. 354 se menționează că: „Va fi supusă pedepsei cu închisoarea corecțională de la 3 la 8 ani, amenzii de la 10000 la 15000 lei și interdicției corecționale de la 2 la 5 ani, persoana care: 1) dă foc unei case sau clădiri care servește de locuință; 2) dă foc unui muzeu, edificiu public sau destinat uzului public, unei biserici, arhivei publice, unor antrepozite ori fabrici sau depozite de materii inflamabile ori explozibile” [8].

În anul 1924 pe teritoriul deja a Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești a început să se aplice legislația penală unională și ucraineană. Până în anul 1927 în RASSM s-a aplicat Codul penal al Ucrainei din anul 1922, iar începând cu anul 1927 – un alt Cod penal al Ucrainei. În conținutul respectivului cod penal existau și unele reglementări referitoare la stabilirea pedepsei pentru acțiunile de distrugere sau deteriorare a bunurilor.

Astfel, în Capitolul I intitulat „Crime contrarevoluționare” din Partea specială a codului, art. 549 au fost reprimite acțiunile de: „Distrugere sau deteriorare în scopuri contrarevoluționare prin ex-

plozie, incendiere sau alte metode a căilor ferate sau a altor cai sau mijloace de comunicare, a mijloacelor de comunicare populare, a conductelor de apă, a depozitelor sociale sau altor construcții ori a proprietății de stat sau obștești” [17].

În anul 1958, Sovietul Suprem al URSS a adoptat Bazele legislației penale unionale și a republicilor unionale, în conformitate cu ele a fost elaborat și Codul penal al RSSM votat de Sovietul Suprem al RSSM la 24 martie 1961 și pus în aplicare la 1 iulie 1961.

Codul penal din 1961 nu cuprindea un articol separat ce ar reglementa infracțiunea de vandalism propriu-zisă, dar în Capitolul XI intitulat „Infracțiuni contra securității publice, a ordinii publice și a sănătății populației” acesta conținea un articol ce prevedea răspunderea pentru nimicirea, distrugerea sau deteriorarea monumentelor de istorie și de cultură, și anume art. 236 „Nimicirea, distrugerea sau deteriorarea monumentelor de istorie și de cultură” în care se specifica următorul fapt: „Nimicirea, distrugerea sau deteriorarea intenționată a monumentelor de istorie și de cultură sau a obiectelor naturii, luate sub ocrotirea statului, se pedepsesc fie cu privațiune de libertate până la trei ani, fie cu amendă în mărime de până la optzeci de salarii minime” [9].

În contextul promovării patrimoniului cultural în calitate de valoare universală indispensabilă existenței oricărei societăți și prin aceasta a întregii omeniri, protejarea bunurilor culturale apare în ca-

litate de îndatorire internațională a statului [10, p. 168].

Unul dintre obiectivele primordiale ale globalizării relațiilor internaționale îl constituie cooperarea tuturor statelor în scopul atingerii intereselor supreme ale comunității internaționale: apărarea drepturilor legale și libertăților persoanei, fapt ce asigură respectarea de către state a prevederilor actelor internaționale.

Așadar, în procesul globalizării, anume preeminența dreptului reprezintă o condiție esențială pentru pace, stabilitate și securitate mondială, fiindcă așa cum se afirmă, supraviețuirea umanității depinde de modalitatea în care individul va fi protejat în societate, de puterea și de dreptul la respectarea principiilor și valorilor universale [2, p. 4].

Luând în considerare caracterul de amploare a vandalismului, formele de manifestare a acestuia și pagubele survenite după comiterea lui, pe plan internațional s-au luat unele măsuri de rigoare care într-un mod indirect protejează atât valorile culturale de aceste acțiuni distrugătoare, cât și libertatea gândirii, religiei și nu în ultimul rând libertatea opiniei și a exprimărilor.

„Idealul comun” atins de întreaga comunitate internațională a fost adoptarea la 10 decembrie 1948 a Declarației Universale a Drepturilor Omului.

Deci, printre numeroasele drepturi garantate de Declarație, se enumără și cele ce se referă la libertatea gândirii și exprimărilor reflectate în art. 18 care prevede următoarele: „Orice om are drep-

tu la libertatea gândirii, conștiinței și religiei; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea, singur sau împreună cu alții, atât în mod public, cât și privat, prin învățătură, practici religioase, culte și îndeplinirea riturilor” [16] și art. 19 în care se stipulează că: „Orice om are dreptul la libertatea opiniilor și exprimării; acest drept include libertatea de a avea opinii fără imixtiune din afară, precum și libertatea de a căuta, de a primi și de a răspândi informații și idei prin orice mijloace și independent de frontierele de stat” [16].

Alt document care garantează respectarea dreptului la libertatea gândirii, opiniei și exprimărilor este Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16 decembrie 1966. În textul art. 18 din prezentul Pact apare următorul conținut: „1. Orice persoană are drept la libertatea gândirii, conștiinței și religiei; acest drept implică libertatea de a avea sau de a adopta o religie sau o convingere la alegerea sa, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea, individual sau în comun, atât în public, cât și în particular prin cult și îndeplinirea riturilor, prin practici și prin învățământ. 2. Nimeni nu va fi supus vreunei constrângeri putând aduce atingere libertății sale de a avea sau de a adopta o religie sau o convingere la alegerea sa. 3. Libertatea manifestării religiei sau convingerilor nu poate fi supusă decât restricțiilor prevăzute de lege și necesare

pentru ocrotirea securității, ordinii și sănătății publice ori a moralei sau a libertăților și drepturilor fundamentale ale altora. 4. Statele părți la prezentul Pact se angajează să respecte libertatea părinților și, atunci când este cazul, a tutorilor legali, de a asigura educația religioasă și morală a copiilor lor, în conformitate cu propriile lor convingeri” [18].

Drepturile sus menționate sunt garantate și de Convenția Europeană a Drepturilor Omului din 4 noiembrie 1950. Prezenta Convenție reglementează în art. 9 libertatea de gândire, de conștiință și de religie, iar prin intermediul art. 10 libertatea de exprimare, prevăzând în conținutul acestuia și unele limitări ale libertății de exprimare în cazul când acest drept încalcă securitatea și ordinea publică și aduce atingeri exercitării normale a drepturilor sale de către alți membri ai societății [13].

La fel și legislația Republicii Moldova nu face excepție de la cele menționate mai sus. Astfel, conform prevederilor art. 1 alin. (3) a Constituției R. Moldova: „Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate” [11].

De asemenea, pe plan internațional au fost adoptate un șir de Convenții internaționale, parte la care este și Republica Moldova. Printre cele mai de văză acte internaționale se enumără:

1. Convenția culturală europeană, adoptată la Paris la 19 decembrie 1954. Prezenta Convenție prevede în art. 5 următorul text: „Fiecare parte contractantă va considera obiectele care au valoare culturală europeană și care sunt sub controlul său ca făcând parte integrantă din patrimoniul cultural comun al Europei și va lua măsurile necesare pentru salvarea lor și pentru a facilita accesul la ele” [12].

Deci, din textul Convenției deducem că prezentul act este îndreptat spre protecția valorilor culturale.

2. Convenția privind protecția patrimoniului mondial cultural și natural, adoptată la Paris la 23 noiembrie 1972. În art. 4 al acestei Convenții este stipulat că: „Fiecare din statele părți la prezenta convenție recunoaște că, obligația de a asigura identificarea, ocrotirea, conservarea, valorificarea și transmiterea către generațiile viitoare a patrimoniului cultural și natural care este situat pe teritoriul său, îi revine în primul rând. Se va strădui să acționeze în acest scop atât prin propriul său efort, în limita maximă a resurselor sale disponibile, cât și, când este cazul, prin intermediul asistenței și cooperării internaționale de care va putea beneficia, în special pe plan financiar, artistic, științific și tehnic” [14].

Următorul articol – articolul 5 enumără măsurile pe care le pot aplica statele semnatare a Convenției pentru ocrotirea, conservarea și valorificarea cât mai eficientă și

intensă a patrimoniului cultural și natural situat pe teritoriul lor.

3. Convenția-cadru a Consiliului Europei privind valoarea patrimoniului cultural pentru societate, adoptată la Faro la 27 octombrie 2005 [15].

Reglementări asemănătoare se întâlnesc și în legislația autohtonă, și anume în art. 59 din Constituția Republicii Moldova, care prevede că: „Protecția mediului înconjurător, conservarea și ocrotirea monumentelor istorice și culturale constituie o obligație a fiecărui cetățean” [11].

În mod special, despre obligativitatea protecției mediului înconjurător se vorbește și în art. 2 alin. (1) din CP, unde se menționează că: „Legea penală apără, împotriva infracțiunilor, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, mediul înconjurător, orânduirea constituțională, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, pacea și securitatea omenirii, precum și întreaga ordine de drept” [6].

Concluzii

Așadar, odată cu adoptarea noului Cod penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002, întreaga esență a articolelor, precum și structura capitolelor a fost modificată radical.

Astfel, drept urmare a respectivelor modificări pentru prima dată în legislația penală a Republicii Moldova apare un articol separat care reglementează fapta de pângărire și nimicire a bunurilor din domeniul public și anume art. 288 CP „Vandalismul”.

Referințe bibliografice

1. Aramă E. *Istoria Dreptului Românesc*. Chișinău: Reclama, 1998. 200 p.

2. Barbăneagră A. *Infrafracțiunile contra păcii și securității omenirii*. Chișinău, 2005. 560 p.

3. Brînză S. *Evoluția reglementărilor privind protecția penală a proprietății pe teritoriul Republicii Moldova*. Chișinău: Arc, 2001. 448 p.

4. Codul lui Hammurabi. https://ro.wikipedia.org/wiki/Codul_lui_Hammurabi (vizitat la 11.06.2017).

5. Codul lui Iustinian. https://ro.orthodoxwiki.org/Codul_lui_Iustinian (vizitat la 11.06.2017).

6. Codul penal al Republicii Moldova. Nr.985-XV din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 128-129/10 din 12.13.09.2002.

7. Codul penal din 1864. <http://lege5.ro/Gratuit/g42tamju/codul-penal-din-1864/4> (vizitat la 11.06.2017).

8. Codul penal din 1936. <http://lege5.ro/Gratuit/heztqznu/codul-penal-din-1936/15> (vizitat la 11.06.2017).

9. Codul penal din 1961. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=314072> (vizitat la 11.06.2017).

10. Cojocaru R. *Infrafracțiuni contra sănătății publice și conviețuirii sociale: Seria: Drept penal (Partea specială): Suport de curs*. Chișinău: Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare”, 2014. 180 p.

11. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 1 din 12.08.1994.

12. Convenția culturală europeană, adoptată la Paris la 19 decembrie 1954 (ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 98-XIII din 12 mai 1994). În: *Tratate internaționale (ediția oficială)*. Vol. I. Chișinău, 1998. 388 p.

13. Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950 (ratificată

prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 1298-XIII din 24.07.1997). În: *Tratate internaționale (ediția oficială)*. Vol. I. Chișinău, 1998. 388 p.

14. Convenția privind protecția patrimoniului mondial cultural și natural, adoptată la Paris la 23 noiembrie 1972 (ratificată prin Legea nr. 1113-XV din 6 iunie 2002). În: *Tratate internaționale (ediția oficială)*. Vol. I. Chișinău, 1998. 388 p.

15. Convenția-cadru a Consiliului Europei privind valoarea patrimoniului cultural pentru societate, adoptată la Faro la 27 octombrie 2005 (ratificată prin Legea nr. 198-XVI din 26 septembrie 2008). În: *Tratate internaționale (ediția oficială)*. Vol. I. Chișinău, 1998. 388 p.

16. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la New York la 10 decembrie 1948 (ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 217-XII din 28.07.1990). În: *Tratate internaționale (ediția oficială)*. Vol. I. Chișinău, 1998. 388 p.

17. Legislația stalinistă: art. 54 al CP al RSS Ucrainene. <http://vox.publika.md/stiinta/legislatia-stalinista-art-54-al-cp-al-rss-ucrainene-422731.html> (vizitat la 11.06.2017).

18. Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, adoptat la New York la 16 decembrie 1966 (ratificat prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 217-XII din 28.07.1990). În: *Tratate internaționale (ediția oficială)*. Vol. I. Chișinău, 1998. 388 p.

19. Popa D. Marcel, Matei C. Horia. *Mică enciclopedie de istorie universală*. București: IRI, 1993. 446 p.

20. Smochină A. *Istoria universală a statului și dreptului*. Chișinău: Bons Offices, 2006. 552 p.

21. Tomulescu C. St. *Le Digeste Fantaisiste*. În: *Atti Dell'Accademia Romanistica Constantiniana*. Perugia: „Libreria Universitaria”, 1981. p. 645-652.

22. Русский Устав. http://militera.lib.ru/regulations/russr/1715_artikul/01.html (vizitat la 11.06.2017).

23. Свод Законов Российской

Империи. Том XV. <http://civil.consultant.ru/reprint/books/229/25.html> (vizitat la 11.06.2017).

24. Советский энциклопедический словарь/Под ред. А.М. Прохорова. Москва, 1985. 1632 с.

INFORMAȚIA DESPRE AUTOR

Sofia Pilat – lector universitar al Catedrei „Procedură penală și Criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, doctorandă e-mail: sofia-chirita@yandex.ru tel. [079733002](tel:079733002)

INFORMATION ABOUT AUTHOR

Sofia Pilat – lecturer at the „Criminal and Criminal Procedure” Chair of the „Ștefan cel Mare” Academy of the Republic of Moldova, PhD student e-mail: sofia-chirita@yandex.ru tel. [079733002](tel:079733002)

CZU 342.9

АДМИНИСТРАТИВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА НАРУШЕНИЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА О ТРУДЕ

Б. СОСНА,

доктор права, и.о. профессора Европейского университета Молдовы, ведущий научный сотрудник ИЮПИ АНМ

АННОТАЦИЯ

Автор освещает административную ответственность за нарушение законодательства о труде, в том числе порядок применения и обжалования административных наказаний.

Актуальность темы объясняется большим количеством нарушений трудового законодательства, а также несовершенством отдельных норм трудового законодательства и норм Кодекса Республики Молдова о правонарушениях.

Ключевые слова: законодательство об охране здоровья и безопасности труда, дискриминация в сфере труда, недекларированный труд, взносы обязательного государственного социального страхования, государственная инспекция труда, Совет по предупреждению и ликвидации дискриминации и обеспечению равенства, Национальная касса социального страхования, протокол о правонарушении.

ADMINISTRATIVE LIABILITY FOR VIOLATION OF LABOR LEGISLATION

B. SOSNA,

Doctor of Law, Acting. Professor of the European University of Moldova, Leading Researcher of the IUPI ASM

SUMMARY

The author highlights administrative responsibility for violation of labor legislation, including the procedure for applying and appealing administrative punishments.

The relevance of the topic is explained by the large number of violations of labor legislation, as well as the imperfection of certain norms of labor legislation and the norms of the Code of the Republic of Moldova on offenses.

Keywords: legislation on health and safety at work, discrimination in the workplace, undeclared work, compulsory state social insurance contributions, state labor inspection, Council for the Prevention and Elimination of Discrimination and Equality, National Social Insurance House, protocol on offense.

Изложение основного материала. Административная ответственность за правонарушения, посягающие на трудовые права, установлена ст. 54², 55, 55¹, 56, 57, 58, 59, 61, 294, 294¹, 296 Кодекса Республики Молдова о правонарушениях (далее – КоП РМ) № 218-XVI от 24.10.2008 года.[1]

Согласно ст. 409 КоП РМ правонарушения, предусмотренные ст. 55–61, устанавливаются Государственной инспекцией труда.

Констатировать правонарушения и составлять протоколы вправе директор Государствен-

ной инспекции труда и его заместители, начальники территориальных инспекций труда и их заместители, инспектора труда.

Протоколы о правонарушениях передаются для рассмотрения по существу в компетентную судебную инстанцию.

Согласно ст. 412 КоП РМ правонарушения, предусмотренные частью (2) ст. 263, ст. 294, 294¹, 296, частью (2) ст. 349, устанавливаются и рассматриваются Национальной кассой социального страхования.

Констатировать правонарушения и составлять протоколы вправе председатель На-

циональной кассы социального страхования и его заместители, начальники территориальных касс социального страхования и их заместители, начальники подразделений и лица, наделенные контрольными функциями в составе Национальной кассы социального страхования и территориальных касс.

Рассматривать правонарушения и назначать наказания вправе председатель Национальной кассы социального страхования и его заместители, начальники территориальных касс социального страхования и их заместители.

Согласно ст. 423⁵ КоП РМ правонарушения, предусмотренные статьями 54², 65¹, 71¹ и 71² и 260, устанавливаются Советом по предупреждению и ликвидации дискриминации и обеспечению равенства.

Констатировать правонарушения и составлять протоколы в коллегиальном порядке вправе члены Совета по предупреждению и ликвидации дискриминации и обеспечению равенства.

Протоколы о правонарушениях передаются для рассмотрения по существу в компетентную судебную инстанцию.

Вывод. Автор считает, что в ст. 409 и 423⁵ КоП РМ целесообразно внести изменения, предусмотрев, что правонарушения, предусмотренные ст. 54² КоП РМ (нарушение равенства в сфере труда), должны рассматриваться Государственной инспекцией труда, а не Советом по предупреждению и ликвидации дискриминации и обеспечению равенства.

Нарушение равенства в сфере труда является нарушением трудового законодательства.

Дискриминация в сфере труда запрещена пунктом с) ст. 5 и частью (1) ст. 8 Трудового кодекса Республики Молдова (далее – ТК РМ) № 154-XV от 28.03.2003 года.[2]

Поэтому рассматривать правонарушения, предусмотренные ст. 54² КоП РМ, должна Государственная инспекция труда, а не Совет по предупреждению и ликвидации дискриминации и обеспечению равенства, который не проявляет достаточной

активности в борьбе с нарушением равенства в сфере труда.

Статья 412 КоП РМ уполномочивает Национальную кассу социального страхования рассматривать дела о правонарушениях, ответственность за которые предусмотрена ст. 294, 294¹, 296 КоП РМ.

Из сообщений органов печати можно сделать вывод, что Национальная касса социального страхования ненадлежащим образом исполняет свои обязанности.

В газете «Молдавские ведомости» от 21.07.2017 года на стр. 10 опубликована статья Думитру Барбалата «Что надо делать, чтобы в день оформления пенсии вам не сказали, что она вам не положена».

В данной статье сообщается, что согласно данным Национальной кассы социального страхования за 2016 год в бюджет государственного социального страхования перечислили взносы 56169 юридических и 799041 физических лиц, что согласно официальным данным Государственной службы по состоянию на 31.12.2016 года в регистре налогоплательщиков числится 371941 юридическое лицо, и что по данным Государственной регистрационной палаты в Республике Молдова зарегистрировано 171050 юридических лиц.

Это означает, что львиная доля наших юридических лиц не платит взносы в бюджет государственного социального страхования, т.к. в Государственной регистрационной палате заре-

гистрировано 171050 юридических лиц, а взносы в бюджет государственного социального страхования в 2016 году уплатили только 56169 юридических лиц. В результате нарушены права работников юридических лиц, которые не уплатили взносы в бюджет государственного социального страхования, т.к. в страховой стаж, т.е. период трудовой деятельности, дающий право на пенсию, включается только время работы, за которое работодатель оплатил индивидуальный взнос в бюджет государственного социального страхования.

Вывод. Одной из главных причин массовых нарушений трудовых прав является ненадлежащая деятельность Национальной кассы социального страхования, которая не применяет к юридическим лицам санкции, установленные ст. 294, 294¹, 296 КоП РМ. Чтобы устранить нарушения права работников на обязательное социальное и медицинское страхование, установленные ст. 5), пунктом о) части (1) ст. 9 и пунктом о) части (2) ст. 10 ТК РМ, следует ввести уголовную ответственность за длительное в течение не менее 3 лет уклонение от уплаты взносов обязательного социального и медицинского страхования. Также следует установить административную ответственность должностных лиц за неприменение санкций, установленных ст. 294, 294¹, 296 КоП РМ.

В целях защиты прав работников на обязательное социаль-

ное и медицинское страхование следовало бы дополнить ст. 330 ТК РМ частью (2¹), устанавливающей обязанность работодателя возместить работнику материальный и моральный ущерб, причиненный нарушением права на обязательное социальное и медицинское страхование.

Предложение. Целесообразно было бы изменить ст. 409 и 412 КоП РМ, установив, что правонарушения, предусмотренные ст. 294, 294¹, 296 КоП РМ, рассматриваются Государственной инспекцией труда, которая самостоятельно применяет санкции, установленные вышеуказанными статьями.

Административная ответственность за нарушение равенства в сфере труда установлена частями (1) и (2) ст. 54² КоП РМ.

Согласно части (1) ст. 54² КоП РМ любое различие, исключение, ограничение или предпочтение по признакам расы, национальности, этнического происхождения, языка, религии или убеждений, пола, возраста, сексуальной ориентации, ограниченных возможностей, взглядов, политической принадлежности, а также на основе любого другого признака, следствием которого являются ограничение или подрыв равных возможностей или отношения при найме на работу или увольнении, в непосредственной трудовой деятельности и профессиональной подготовке, совершенное путем:

а) размещения объявлений о найме на работу с указанием

условий и критериев, препятствующих или благоприятствующих определенным лицам;

б) необоснованного отказа лицу в найме на работу;

с) необоснованного отказа в допуске лиц к курсам повышения профессиональной квалификации;

д) дифференцированной оплаты за работу одного вида и/или объема;

е) дифференцированного и необоснованного распределения трудовых заданий, вытекающего из предоставления некоторым лицам менее благоприятного статуса,

влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 60 до 84 условных единиц, на должностных лиц в размере от 120 до 210 условных единиц и на юридических лиц в размере от 210 до 270 условных единиц.

Нарушение равенства в сфере труда запрещено ст. 5, 8 ТК РМ и Конвенцией Международной организации труда «О дискриминации в области труда и занятий» № 111 от 25.06.1958 года.[3]

Согласно части (2) ст. 54² КоП РМ домогательство, то есть любые действия со стороны работодателя по признакам расы, национальности, этнического происхождения, языка, религии или убеждений, пола, возраста, ограниченных возможностей, взглядов, политической принадлежности, а также на основе любого другого подобного признака, которое ведет к созданию недоброжелательной, враждебной, деструктивной,

унизительной или оскорбительной обстановки на рабочем месте, влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 78 до 90 условных единиц и на должностных лиц в размере от 150 до 240 условных единиц с лишением или без лишения в обоих случаях права занимать определенные должности или права осуществлять определенную деятельность на срок от 3 месяцев до 1 года.

Предложение. Полагаем необходимым внести изменения в ст. 409 и 412 КоП РМ, установив, что правонарушения, предусмотренные частью (1) ст. 54² КоП РМ, рассматриваются Государственной инспекцией труда.

Согласно части (1) ст. 55 КоП РМ нарушение трудового законодательства, законодательства об охране здоровья и безопасности труда влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 60 до 84 условных единиц, на должностных лиц в размере от 120 до 210 условных единиц и на юридических лиц в размере от 210 до 270 условных единиц.

Согласно части (2) ст. 30 55 КоП РМ те же действия, совершенные в отношении несовершеннолетнего, влекут наложение штрафа на физических лиц в размере от 72 до 90 условных единиц, на должностных лиц в размере от 150 до 210 условных единиц и на юридических лиц в размере от 240 до 288 условных единиц.

Статья 55 КоП РМ применяется к правонарушениям, которые не попадают под действие

ст. 55^{1б}, 56-61, 294, 294¹, 296 КоП РМ.

Согласно ст. 55¹ КоП РМ использование недеklarированного труда влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 60 до 90 условных единиц, на должностных лиц в размере от 150 до 210 условных единиц и на юридических лиц в размере от 210 до 300 условных единиц во всех случаях за каждого выявленного работника.

Под использованием недеklarированного труда понимается использование труда работника без заключения индивидуального трудового договора в письменной форме.

Согласно части (1) ст. 56 КоП РМ использование должностными лицами при составлении официальных документов названий профессий или должностей, не соответствующих Классификатору занятий Республики Молдова, влечет наложение штрафа в размере от 6 до 30 условных единиц.

Вывод. Полагаем, что Парламент РМ должен либо исключить часть (1) ст. 56 КоП РМ, т.к. данное деяние не является социально опасным, либо заменить наказание в виде штрафа наказанием в виде предупреждения.

Согласно части (2) ст. 56 КоП РМ неведение в установленный законодательством срок получателями пособия по безработице и/или пособия по трудоустройству территориального агентства занятости населения, в котором они зарегистрированы, о любых изменениях усло-

вий, на основании которых были назначены пособия, влечет наложение штрафа в размере от 2 до 6 условных единиц.

Согласно части (3) ст. 56 КоП РМ непредоставление органом публичной власти, публичным учреждением или государственным предприятием мест для прохождения практики, запланированных в количестве не менее 10 процентов численности персонала, влечет наложение штрафа на должностных лиц в размере от 60 до 90 условных единиц.

Административная ответственность за умышленное нарушение сроков выплаты заработной платы, пенсий, стипендий, пособий и др. выплат установлена частью (1) ст. 57 КоП РМ, в соответствии с которой умышленное нарушение более чем на два месяца установленного срока выплаты заработной платы, уплаты взносов обязательного государственного социального страхования, премий обязательного медицинского страхования, а также осуществления других выплат постоянного характера, установленных законодательством, влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 30 до 60 условных единиц, на должностных лиц в размере от 60 до 120 условных единиц и на юридических лиц в размере от 120 до 180 условных единиц.

Предложение. Полагаем целесообразным изменить часть (1) ст. 57 КоП РМ, установив ответственность не только за умышленное, но и за неосторожное нарушение сроков выплаты

заработной платы, пенсий, пособий и др. выплат.

Согласно ст. 58 КоП РМ допуск несовершеннолетнего на рабочие места, представляющие опасность для его жизни и здоровья, или привлечение несовершеннолетнего к работам, запрещенным законодательством, влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 60 до 90 условных единиц, на должностных лиц в размере от 150 до 240 условных единиц и на юридических лиц в размере от 240 до 300 условных единиц с лишением или без лишения во всех случаях права осуществлять определенную деятельность на срок от 6 месяцев до 1 года.

Согласно ст. 59 КоП РМ уклонение представителей сторон от переговоров по заключению коллективного трудового договора, внесению в него изменений или дополнений или нарушение срока ведения переговоров, необеспечение деятельности комиссии для заключения в срок коллективного трудового договора влекут наложение штрафа в размере от 12 до 18 условных единиц.

Коллективные переговоры осуществляются в соответствии со ст. 26-29 ТК РМ.

Согласно ст. 60 КоП РМ необоснованный отказ работодателя от заключения коллективного трудового договора влечет наложение штрафа в размере от 24 до 30 условных единиц.

Согласно части (1) ст. 30 ТК РМ коллективный трудовой договор – правовой акт, регули-

рующей трудовые и иные социальные отношения на предприятии, заключенный в письменной форме между работниками и работодателем в лице их представителей.

Работодатель обязан заключить коллективный трудовой договор. Необоснованный отказ от заключения коллективного трудового договора влечет административное наказание.

Согласно ст. 61 КоП РМ воспрепятствование осуществлению работниками права создания профессиональных союзов и присоединения к ним для защиты своих профессиональных, экономических и социальных интересов, а также вступления в них влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 24 до 30 условных единиц и на должностных лиц в размере от 30 до 42 условных единиц.

Право работников на объединение в профессиональные союзы установлено пунктом h) ст. 5, пунктом i) части (1) ст. 9 ТК РМ, а также Конвенцией Международной организации труда № 87 от 09.07.1948 года «О свободе ассоциаций и защите право на организацию».[4]

Ответственность за правонарушение, предусмотренное ст. 61 КоП РМ, несут физические лица, достигшие возраста 16 лет, а также должностные лица.

Согласно части (6) ст. 16 КоП РМ должностное лицо (лицо, наделенное на предприятии, в учреждении, организации независимо от вида собственности и организационно-правовой формы, центральном или местном

органе публичной власти на постоянной или временной основе, в силу закона, в силу его назначения, избрания или в силу отдельного поручения, определенными правами и обязанностями по осуществлению функций публичной власти или действий административно - распорядительного либо организационно-хозяйственного характера) подлежит ответственности за правонарушение при совершении деяний, предусмотренных настоящим кодексом, в случае:

а) умышленного использования своих полномочий в отступление от служебных обязанностей;

б) явного превышения предоставленных законом прав и полномочий;

в) неисполнения или ненадлежащего исполнения служебных обязанностей.

Согласно части (1) ст. 294 КоП РМ непредставление в установленный срок деклараций о начислении и использовании взносов обязательного государственного социального страхования или деклараций о поименном учете застрахованных лиц, а также документов, касающихся ведения индивидуального учета, влечет наложение штрафа на должностных лиц в размере от 9 до 30 условных единиц и на юридических лиц в размере от 30 до 60 условных единиц.

Согласно части (2) ст. 294 КоП РМ использование чужого или неподлинного персонального кода социального страхования, а равно невключение пер-

сонального кода социального страхования в декларацию о поименном учете застрахованных лиц влекут наложение штрафа на должностных лиц в размере от 12 до 24 условных единиц и на юридических лиц в размере от 60 до 120 условных единиц.

Согласно части (1) ст. 294¹ КоП РМ включение фальшивых или неполных сведений в декларации о начислении и использовании взносов обязательного государственного социального страхования или декларации о поименном учете застрахованных лиц влечет наложение штрафа на должностных лиц в размере от 30 до 60 условных единиц.

Размер взносов обязательного государственного социального страхования и порядок их уплаты определяется ежегодно принимаемым законом РМ «О бюджете государственного социального страхования».

Согласно части (2) ст. 294² КоП РМ неперечисление, несвоевременное или неполное перечисление взносов обязательного государственного социального страхования по всем расчетным базам и типам платежей, с которых согласно законодательству исчисляются указанные взносы, влекут наложение штрафа на должностных лиц в размере от 18 до 30 условных единиц.

Согласно части (1) ст. 296 КоП РМ представление в финансовое учреждение документов на получение средств для оплаты труда без документа, подтверждающего перечисление взносов социального страхова-

ния, влечет наложение штрафа на юридических лиц в размере от 30 до 150 условных единиц.

Ответственность за это правонарушение возлагается на работодателей – юридических лиц.

Ответственность юридических лиц применяется в соответствии со ст. 17 КоП РМ.

Согласно части (1) ст. 17 КоП РМ юридическое лицо, за исключением органов публичной власти, привлекается к ответственности за правонарушение, предусмотренное настоящим кодексом, если:

а) оно виновно в невыполнении или ненадлежащем выполнении прямых предписаний закона, устанавливающих обязанности или запреты на осуществление определенной деятельности, или в осуществлении деятельности, не соответствующей его учредительным документам или заявленным целям;

б) деяние совершено в его интересах физическим лицом, наделенным руководящими функциями, которое действовало самостоятельно или как член органа юридического лица;

в) деяние допущено, разрешено, утверждено или использовано лицом, наделенным руководящими функциями;

г) деяние совершено вследствие отсутствия надзора и контроля со стороны лица, наделенного руководящими функциями.

Согласно части (4) ст. 17 КоП РМ ответственность за правонарушение юридического лица не исключает ответственности фи-

зического лица или, при необходимости, должностного лица за совершенное правонарушение.

Ответственность за правонарушение, предусмотренное частью (1) ст. 296 КоП РМ возлагается и на юридическое лицо, и на руководителя юридического лица, действия которого считаются действиями юридического лица.

Согласно части (2) ст. 296 КоП РМ выдача финансовым учреждением налогоплательщику государственной системы социального страхования средств для оплаты труда без представления им в установленном законодательством порядке документа, подтверждающего перечисление взносов социального страхования, влечет наложение штрафа на должностных лиц в размере от 12 до 45 условных единиц и на юридических лиц в размере от 45 до 150 условных единиц.

Ответственность за это правонарушение возлагается на финансовые учреждения и на их должностных лиц.

Правонарушения, предусмотренные ст. 55-61 КоП РМ, констатируются протоколами о правонарушениях, которые составляет Государственная инспекция труда и направляет в суды первой инстанции, которые применяют административные наказания в соответствии со ст. 452-454 КоП РМ.

Правонарушения, предусмотренные ст. 294, 294¹, 296 КоП РМ, констатируются Национальной кассой социального страхования, которая составляет

протоколы о правонарушениях и направляет их в суды первой инстанции для решения вопроса о применении наказания.

Правонарушения, предусмотренные ст. 54² КоП РМ, констатирует Совет по предупреждению и ликвидации дискриминации и обеспечению равенства и направляет эти протоколы в суды первой инстанции.

Содержание протокола о правонарушении должно соответствовать требованиям ст. 443 КоП РМ.

В протоколе о правонарушении содержатся:

а) дата (число, месяц, год, время) и место составления;

б) должность, фамилия и имя констатирующего субъекта, наименование представляемого им органа;

в) фамилия, имя, место жительства, занятие лица, в отношении которого возбуждено производство о правонарушении, данные его удостоверения личности, а в случае юридического лица – его наименование, местонахождение, фискальный код, сведения о представляющем его физическом лице;

г) событие правонарушения, место и время его совершения, обстоятельства дела, имеющие значение для установления фактов и правовых последствий, оценка возможного ущерба, причиненного правонарушением;

е) юридическая квалификация деяния, материальная норма правонарушения и квалификация признаков состава правонарушения;

f) разъяснение лицу, в отношении которого возбуждено производство о правонарушении, и потерпевшему их прав и обязанностей, предусмотренных ст.384 и 387;

g) замечания и доказательства, представляемые в свою защиту лицом, в отношении которого возбуждено производство о правонарушении, а также замечания и доказательства потерпевшего;

h) сведения о банковском учреждении и порядке оплаты штрафа.

Если лицо, в отношении которого возбуждено производство о правонарушении, является несовершеннолетним, в протоколе указываются также фамилия, имя, место жительства его родителей или других законных представителей.

Если лицо, в отношении которого возбуждено производство о правонарушении, или потерпевший не владеет языком, на котором составлен протокол, ему обеспечивается помощь переводчика, сведения о котором вносятся в протокол.

В протоколе описываются вещественные доказательства (указываются их форма, размеры, цвет, вес, другие характеристики, позволяющие их индивидуализировать), указываются сведения о их владельце и при необходимости принятые меры по их использованию или хранению.

Каждая страница протокола подписывается констатирующим субъектом, лицом, в отношении которого возбуждено производство о правонаруше-

нии, и потерпевшим (при наличии последнего). В случае, когда установление правонарушения входит в компетенцию коллегиального органа, протокол о правонарушении составляется председателем коллегиального органа или его членом, избранным большинством голосов присутствующих на заседании, на котором имела место констатация деяния, или назначенным председательствующим в заседании, и подписывается всеми членами, присутствовавшими на заседании.

Факт отсутствия лица, в отношении которого возбуждено производство о правонарушении, или его отказ подписать протокол отмечается в протоколе и удостоверяется подписью по меньшей мере одного свидетеля с указанием сведений о нем.

Протокол о правонарушении может быть обжалован в соответствии с частями (1)-(4) ст. 448 КоП РМ, которые гласят: «Правонарушитель, потерпевший или их представитель, прокурор, если он участвует в деле о правонарушении, в случае своего несогласия с решением констатирующего субъекта или в случае вынесения решения с нарушением установленных настоящим кодексом процессуальных норм вправе обжаловать вынесенное по делу о правонарушении решение. Срок обжалования решения констатирующего субъекта составляет 15 дней со дня вынесения решения или – для сторон, не присутствовавших на заседании по делу о правонарушении, – со

дня вручения копии данного решения в соответствии с частью (8) ст.447¹.

В случае пропуска предусмотренного частью (1) срока по уважительным причинам, но не позднее 15 дней после начала исполнения наказания или взыскания материального ущерба, лицу, в отношении которого вынесено решение, по его заявлению срок обжалования может быть восстановлен судебной инстанцией, компетентной рассмотреть жалобу.

Лицо, в отношении которого вынесено решение и которое отсутствовало как при рассмотрении дела, так и при вынесении решения и не было извещено о вынесенном решении, может обжаловать решение констатирующего субъекта и за пределами установленного срока, но не позднее 15 дней после начала исполнения наказания за правонарушение или взыскания материального ущерба.

Жалоба на вынесенное по делу о правонарушении решение подается в орган, к которому относится констатирующий субъект, рассмотревший дело. Не позднее трех дней со дня подачи жалобы констатирующий субъект направляет жалобу и материалы дела о правонарушении в компетентную судебную инстанцию».

Библиография

1. Официальный монитор РМ № 3-6 от 16.01.2009 г.
2. Официальный монитор РМ № 159-162 от 29.07.2003 г.

3. Капша Т., Сосна Б., Захария С., Трудовое право Молдовы. Учебно-практическое пособие, Германия, 2016, стр. 435

4. Сосна Б.И., Горелко Н.А., «Трудовое право Республики Молдова. Научно-практическое пособие (с комментариями отдельных норм КЗоТа РМ)», Кишинев, 2001, стр. 205

СОСНА Б.,
доктор права, и.о. профессора
Европейского университета
Молдовы, ведущий научный
сотрудник ИЮПИ АНМ,
(+373)79405422,

B. SOSNA,
Doctor of Law, Acting. Professor
of the European University
of Moldova, Leading Researcher
of the IUPI
sosnaboris@mail.ru

CZU 343.346

О НЕКОТОРЫХ ПРОБЛЕМАХ, ВОЗНИКАЮЩИХ ПРИ ПРИМЕНЕНИИ ЗАКОНОВ, УСТАНОВЛИВАЮЩИХ УГОЛОВНУЮ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА НАРУШЕНИЕ ПРАВИЛ ДОРОЖНОГО ДВИЖЕНИЯ

А. СОСНА,
доктор права, преподаватель юридического факультета МГУ,
ст. научный сотрудник ИЮПИ АНМ
Д. ТАРЛЕВ,
ассистент судьи Высшей судебной палаты РМ

АННОТАЦИЯ

В статье освещается уголовная и административная ответственность за нарушение правил дорожного движения.

При этом обращается внимание на нормы законов, которые, по мнению авторов, следует изменить, и предлагаются соответствующие изменения.

Ключевые слова: юридическая ответственность, уголовная ответственность, административная ответственность, правонарушение, протокол о правонарушении, кассационная жалоба.

ON SOME PROBLEMS ARISING IN THE APPLICATION OF LAWS THAT CRIMINALIZE THE VIOLATION OF TRAFFIC RULES

A. SOSNA,
Doctor of Law, lecturer at the Faculty of Law, Moscow State University,
art. Research Fellow, IUPI ASM
D. TARLEV,
assistant judge of the Supreme Judicial Chamber of the Republic of
Moldova

SUMMARY

The article highlights the criminal and administrative responsibility for the violation of traffic rules.

Attention is drawn to the norms of laws, which, in the opinion of the authors, should be changed, and appropriate changes are made.

Keywords: legal responsibility, criminal liability, administrative responsibility, the right to infringement, the protocol on the offense, cassation.

Актуальность темы обусловлена, во-первых, её значением. Дорожно-транспортные происшествия ежегодно приводят к смерти либо к инвалидности многих участников дорожного движения (пешеходов, водителей и

пассажиров автотранспортных средств).

Во-вторых, актуальность темы обусловлена недостатками некоторых правовых норм, устанавливающих юридическую ответственность за нарушение правил дорожного движения.

В частности, частью (3) ст. 264 Уголовного кодекса Республики Молдова (далее – УК РМ) № 985-XV от 18.04.21002 года предусмотрено нарушение правил безопасности движения или эксплуатации транспортных средств лицом, управляющим транспортным средством, повлекшее по неосторожности смерть человека, наказывается лишением свободы на срок от 3 до 7 лет [1].

Справедливость и гуманность части (3) ст. 264 УК РМ вызывает серьезные сомнения. Согласно части (1) ст. 149 УК РМ лишение жизни по неосторожности наказывается лишением свободы на срок до 3 лет.

Согласно части (2) ст. 149 УК РМ лишение жизни двух или более лиц по неосторожности наказывается лишением свободы на срок от 2 до 6 лет.

Вывод. По нашему мнению, лишение жизни по неосторожности должно влечь одинаковую уголовную ответственность. И следовало бы снизить предусмотренное частью (3) ст. 264 УК РМ основное наказание до 3 лет лишения свободы.

Актуальность проблемы обусловлена также недостатками Кодекса о правонарушениях Республики Молдова, на которые неоднократно обращали внимание наши учёные [2].

Изложение основного материала. Нарушение правил дорожного движения лицами, управляющими транспортными средствами, влечёт применение либо уголовной, либо административной ответственности (ответственности за правонарушение),

Уголовная ответственность является одним из видов юридической ответственности. Под юридической ответственностью принято понимать «предусмотренную нормами права обязанность субъекта правонарушения претерпевать неблагоприятные последствия» [3].

Данные учёные рассматривают юридическую ответственность как обязанность субъекта правонарушения претерпевать установленные законом неблагоприятные последствия в виде ограничений личного или имущественного характера. Данные ограничения являются санкциями, т.е. мерами, применяемыми к правонарушителю и влекущими для него неблагоприятные последствия. Санкции подразделяются на уголовно-правовые (лишение свободы, штраф и др.), административно-правовые (штраф, административный арест и др.), дисциплинарно-правовые, имущественные [4].

Юридическую ответственность можно рассматривать не только как установленные законом санкции за правонарушения, но и как институт права, т.е. как совокупность правовых норм, устанавливающих основания, условия, порядок и сроки применения санкций к нарушителям законодательства, а также порядок и сроки рассмотрения жалоб на решения уполномоченных органов, применивших санкции.

Уголовная ответственность отличается от административной ответственности.

Основанием привлечения к уголовной ответственности

является преступление, а основанием привлечения к административной ответственности является правонарушение, которое обладает меньшей степенью социальной опасности, чем преступление.

Совершение преступления влечёт применение уголовных наказаний, предусмотренных УК РМ.

Виды уголовных наказаний для физических лиц установлены частью (1) ст. 62 УК РМ, согласно которой к физическим лицам, совершившим преступления, могут применяться следующие виды наказания:

a) штраф;

b) лишение права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью;

c) лишение воинского или специального звания, классного чина и государственных наград;

d) неоплачиваемый труд в пользу общества;

f) лишение свободы на определенный срок;

g) пожизненное заключение.

Виды уголовных наказаний, применяемых к юридическим лицам, установлены частью (1) ст. 63 УК РМ, согласно которой к юридическим лицам могут применяться следующие виды наказания:

a) штраф;

b) лишение права заниматься определенной деятельностью;

c) ликвидация.

Виды административных наказаний (наказаний за правонарушения) установлены частями (2) и (5) ст. 32 Кодекса Республики Молдова о правонаруше-

ниях (далее – КоП РМ) № 218-XVI от 24.10.2008 года [5].

Согласно части (2) ст. 32 КоП РМ к физическим лицам, совершившим правонарушения, могут применяться следующие наказания за правонарушение:

- a) предупреждение;
- b) штраф;
- c) лишение права осуществлять определенную деятельность;
- d) лишение права занимать определенные должности;
- e) начисление штрафных очков;
- f) лишение специального права (права управления транспортным средством, права хранения и ношения оружия);
- g) неоплачиваемый труд в пользу общества;
- h) арест за правонарушение.

Согласно части (5) ст. 32 КоП РМ к юридическим лицам могут применяться следующие наказания за правонарушение:

- a) штраф;
- b) лишение права осуществлять определенную деятельность.

Уголовные наказания применяются только судебными инстанциями.

Административное наказание в виде штрафа применяется не только судами, но и внесудебными органами.

Сроки давности применения административных наказаний менее длительные, чем сроки давности применения уголовных наказаний.

Давность применения административных наказаний ограничена 12-месячным и 18-месячным сроком.

Сроки давности применения уголовных наказаний установлены частью (1) ст. 60 УК РМ, согласно которой лицо освобождается от уголовной ответственности, если со дня совершения преступления истекли следующие сроки:

- a) 2 года после совершения незначительного преступления;
- b) 5 лет после совершения преступления средней тяжести;
- c) 15 лет после совершения тяжкого преступления;
- d) 20 лет после совершения особо тяжкого преступления;
- e) 25 лет после совершения чрезвычайно тяжкого преступления.

Исполнение административных наказаний, а точнее исполнение решений компетентных органов о применении административных наказаний ограничено одногодичным сроком. Сроки давности исполнения уголовных наказаний, а точнее – сроки исполнения обвинительных приговоров установлены частью (1) ст. 97 УК РМ, согласно которой обвинительный приговор не приводится в исполнение, если он не был приведен в исполнение в следующие сроки со дня его вступления в законную силу:

- a) 2 года при осуждении за незначительное преступление;
- b) 6 лет при осуждении за преступление средней тяжести;
- c) 10 лет при осуждении за тяжкое преступление;
- d) 15 лет при осуждении за особо тяжкое преступление;
- e) 20 лет при осуждении за чрезвычайно тяжкое преступление.

Уголовная ответственность за нарушение правил дорожного движения или эксплуатации транспортных средств лицом, управляющим транспортным средством, установлена ст. 264 УК РМ.

Субъектом этого преступления может быть только физическое лицо, достигшее возраста 16 лет.

Согласно части (1) ст. 264 УК РМ нарушение правил безопасности движения или эксплуатации транспортных средств лицом, управляющим транспортным средством, повлекшее по неосторожности причинение телесного повреждения средней тяжести или иного средней тяжести вреда здоровью, наказывается штрафом в размере до 650 условных единиц, или неоплачиваемым трудом в пользу общества на срок от 180 до 240 часов, или лишением свободы на срок до 3 лет с лишением или без лишения права управления транспортными средствами на срок до 2 лет.

Согласно части (2) ст. 264 УК РМ то же действие, совершенное в состоянии опьянения, наказывается штрафом в размере от 950 до 1350 условных единиц, или неоплачиваемым трудом в пользу общества на срок от 200 до 240 часов, или лишением свободы на срок до 4 лет с лишением во всех случаях права управления транспортными средствами на срок от 3 до 5 лет.

Вывод. По нашему мнению, более строгое наказание за преступление, причинившее такой же вред, по мотиву, что оно при-

чинено в состоянии опьянения, несправедливо.

Согласно части (3) ст. 264 УК РМ действие, предусмотренное частью (1) ст. 264 УК РМ, повлекшее:

a) причинение тяжкого телесного повреждения или иного тяжкого вреда здоровью;

b) смерть человека, наказывается лишением свободы на срок от 3 до 7 лет с лишением права управления транспортными средствами на срок до 4 лет.

Вывод. По нашему мнению, часть (3) ст. 264 УК РМ устанавливает чрезмерно строгую ответственность за неумышленное причинение тяжкого телесного повреждения и за неумышленное лишение жизни человека.

Следует учесть, что согласно ст. 157 УК РМ причинение тяжкого или средней тяжести телесного повреждения или иного тяжкого или средней тяжести вреда здоровью по неосторожности наказывается штрафом в размере до 650 условных единиц, или неоплачиваемым трудом в пользу общества на срок от 180 до 240 часов, или лишением свободы на срок до 2 лет.

Согласно части (1) ст. 149 УК РМ лишение жизни по неосторожности наказывается лишением свободы на срок до 3 лет.

Предложение. По нашему мнению, часть (3) ст. 264 УК РМ следует изменить, установив, за эти преступления такие же сроки лишения свободы, которые установлены ст. 149 УК РМ.

Согласно части (4) ст. 264 УК РМ действие, предусмотренное частью (3) ст. 264 УК

РМ, совершенное в состоянии опьянения, наказывается лишением свободы на срок от 4 до 8 лет с лишением права управления транспортными средствами на срок от 4 до 5 лет.

Вывод. По нашему мнению, часть (4) ст. 264 УК РМ следует изменить, т.к. состояние опьянения не должно влечь увеличение срока лишения свободы за преступление, причинившее такой же самый вред.

Согласно части (5) ст. 264 УК РМ действие, предусмотренное частью (1) ст. 264 УК РМ, повлекшее смерть двух или более лиц, наказывается лишением свободы на срок от 6 до 10 лет с лишением права управления транспортными средствами на срок до 5 лет.

В части (5) ст. 264 УК РМ установлено чрезмерно строгое наказание за преступление, совершенное по неосторожности, по отношению к последствиям, т.к. виновный лишил жизни 2 и более лиц неумышленно.

Согласно части (2) ст. 149 УК РМ лишение жизни двух или более лиц по неосторожности наказывается лишением свободы на срок от 2 до 6 лет.

Предложение. По нашему мнению, часть (5) ст. 264 УК РМ следует изменить, установив сроки лишения свободы такой же продолжительности, которая установлена частью (2) ст. 149 УК РМ.

Согласно части (1) ст. 264¹ УК РМ управление транспортным средством лицом, находящимся в состоянии сильного алкогольного опьянения или в состоянии опьянения, вызванного

наркотическими, психотропными и/или другими веществами, вызывающими опьянение, наказывается штрафом в размере от 750 до 850 условных единиц или неоплачиваемым трудом в пользу общества на срок от 200 до 240 часов с лишением в обоих случаях права управления транспортными средствами на срок от 3 до 5 лет.

Данное преступление относится к преступлениям с так называемым формальным составом, когда уголовная ответственность наступает за само нарушение, несмотря на отсутствие вредных последствий этого нарушения в виде причинения материального и морального вреда.

Предложение. По нашему мнению, это преступление должно влечь не уголовную, а административную ответственность. Поэтому ст. 264¹ УК РМ следует отменить и дополнить КоП РМ соответствующей статьей, устанавливающей административную ответственность.

Согласно части (2) ст. 264¹ УК РМ сознательная передача управления транспортным средством лицу, заведомо находящемуся в состоянии опьянения, если это повлекло последствия, указанные в ст. 264, наказывается штрафом в размере от 800 до 900 условных единиц или неоплачиваемым трудом в пользу общества на срок от 200 до 240 часов с лишением в обоих случаях права управления транспортными средствами на срок от 3 до 5 лет.

Вывод. По нашему мнению, деяние, предусмотренное ча-

стью (2) ст. 264¹ УК РМ, должно влечь административную, а не уголовную ответственность.

Согласно части (3) ст. 264¹ УК РМ отказ, сопротивление или уклонение водителя транспортного средства от проведения теста на алкоголь, от медицинского освидетельствования на состояние опьянения и его характер или от взятия биологических проб на анализ в рамках этого медицинского освидетельствования наказываются штрафом в размере от 900 до 1000 условных единиц или неоплачиваемым трудом в пользу общества на срок от 200 до 240 часов с лишением в обоих случаях права управления транспортными средствами на срок от 3 до 5 лет.

Согласно части (4) ст. 264¹ УК РМ действия, предусмотренные частями (1)–(3), совершенные лицом, не имеющим водительского удостоверения, или лицом, лишенным права управления транспортными средствами, наказываются штрафом в размере от 1050 до 1150 условных единиц, или неоплачиваемым трудом в пользу общества на срок от 200 до 240 часов, или лишением свободы на срок до 1 года.

Предложение. По нашему мнению, уголовную ответственность за преступления, предусмотренные частями (3) и (4) ст. 264¹ УК РМ, следует заменить административной ответственностью, т.к. эти преступления не причинили материального и морального вреда физическим лицам.

Согласно ст. 265 УК РМ выпуск в эксплуатацию заведомо

технически неисправных транспортных средств или иное грубое нарушение правил их эксплуатации, обеспечивающих безопасность движения, лицом, ответственным за техническое состояние или эксплуатацию транспортных средств, а равно нарушение должностным лицом либо лицом, управляющим коммерческой, общественной или иной негосударственной организацией, режима работы водителей или механизаторов, если это повлекло последствия, указанные в ст. 264, наказываются штрафом в размере от 550 до 1050 условных единиц или лишением свободы на срок до 3 лет с лишением или без лишения в обоих случаях права занимать должности, связанные с ответственностью за техническое состояние или эксплуатацию транспортных средств, на срок от 2 до 5 лет.

Данное преступление относится к преступлениям с так называемым материальным составом, когда уголовная ответственность наступает только в случае, когда нарушение привело к причинению вреда.

Согласно ст. 266 УК РМ оставление места транспортного происшествия лицом, управляющим транспортным средством и нарушившим правила безопасности движения или эксплуатации транспортных средств, в случае наступления последствий, указанных в частях (3) и (5) ст. 264, наказывается штрафом в размере от 550 до 850 условных единиц, или неоплачиваемым трудом в пользу общества на срок от 200 до

240 часов, или лишением свободы на срок до 2 лет.

Уголовная ответственность, предусмотренная ст. 266 УК РМ, наступает только в случае, если нарушение повлекло причинение тяжкого телесного повреждения либо смерть одного или нескольких лиц.

Административная ответственность за правонарушения в области дорожного движения установлена ст. 228–245 КоП РМ.

Согласно части (1) ст. 232 КоП РМ управление транспортным средством лицом, не имеющим при себе водительского удостоверения или другого подтверждающего допуск к управлению транспортным средством документа, или документа о государственной регистрации транспортного средства, или полиса обязательного страхования гражданской ответственности, влечет наложение штрафа в размере от 3 до 6 условных единиц с начислением 2 штрафных очков.

Предложение. По нашему мнению, часть (1) ст. 232 КоП РМ следует отменить, т.к. управление транспортным средством лицом, не имеющим при себе водительского удостоверения, но имеющего это удостоверение, не представляет никакой социальной опасности и не угрожает безопасности дорожного движения.

Ответственность за управление транспортным средством в состоянии опьянения, вызванного алкоголем, передача управления лицу, находящемуся в состоянии опьянения, вызванного алкоголем или другими веществами, установлена ст. 233 КоП РМ.

Согласно части (1) ст. 233 КоП РМ управление транспортным средством лицом, находящимся в состоянии опьянения, вызванного алкоголем, превышающего максимально допустимый уровень, установленный законом, если это деяние не является преступлением, влечет наложение штрафа в размере от 350 до 500 условных единиц с лишением права управления транспортным средством на срок от 2 до 3 лет.

Формулировка части (1) ст. 233 КоП РМ не совсем точна, т.к. максимально допустимый уровень концентрации алкоголя в крови и в выдыхаемом воздухе установлен не законом, а пунктом 3 Положения о порядке проведения теста на алкоголь и медицинского освидетельствования для определения состояния опьянения и его характера, утвержденного постановлением Правительства РМ № 296 от 16.04.2009 года (с учётом изменений, внесенных постановлением Правительства № 968 от 04.12.2013 года и № 84 от 20.02.2017 года) [6].

Согласно пункту 3 Положения, утвержденного постановлением Правительства РМ № 296 от 16.04.2009 года, для водителей автотранспортных средств устанавливаются следующие максимально допустимые концентрации алкоголя:

- а) в крови – 0,3 г/л;
- б) в выдыхаемом воздухе – 0,15 мг/л.

Порядок проведения тестирования на алкоголь установлен пунктами 9-14 вышеуказанного Положения.

Согласно пункту 9 Положения тестирование на алкоголь проводится лицами, уполномоченными для этих целей (работники Национальной патрульной инспекции Генерального инспектората полиции, медицинские работники, инспектора „Контроля трезвости” и другие), обученными в установленном порядке, с соблюдением правил и действующих санитарно-эпидемиологических нормативов в соответствии с инструкциями, утвержденными для этой цели.

Согласно пункту 11 Положения лицо, уполномоченное проводить тест на алкоголь, обязано:

- а) проверить функциональное состояние аппарата на этилотестирование;
- б) информировать лицо о проведении тестирования на наличие паров алкоголя в выдыхаемом воздухе;
- в) разъяснить тестируемому лицу процедуру тестирования на алкоголь;
- г) соблюдать инструкции о порядке тестирования на алкоголь и санитарно-гигиенических нормативов, снимая защитную упаковку (мундштук) в присутствии тестируемого;
- д) зафиксировать на бумаге результат измерения, заполнить необходимые данные, довести их до сведения тестируемого лица под роспись и приложить к протоколу установления расхождений. В случае отказа тестируемого лица подписать выписку с результатом тестирования, делается соответствующая отметка;

ф) объяснить лицу его право опротестовать, в случае несогласия, результат тестирования на алкоголь;

г) сопровождать лицо в случае, когда концентрация алкоголя в выдыхаемом воздухе соответствует состоянию опьянения выраженной степени алкоголем и в уполномоченное медицинское учреждение для проведения медицинского освидетельствования и оказания необходимой наркологической помощи.

Согласно части (2) ст. 233 КоП РМ добровольная передача управления транспортным средством лицу, находящемуся в состоянии опьянения, вызванного алкоголем, превышающего минимально допустимый уровень, установленный Правительством, или в состоянии опьянения, вызванного наркотическими, психотропными и/или другими веществами, вызывающими опьянение, если это деяние не является преступлением, влечет наложение штрафа в размере от 350 до 500 условных единиц с начислением 6 штрафных очков или лишение права управления транспортным средством на срок от 1 года до 3 лет.

К ответственности за это правонарушение привлекаются физические лица, достигшие возраста 16 лет.

Согласно части (2¹) ст. 233 КоП РМ потребление алкоголя, наркотических, психотропных и/или других веществ, оказывающих аналогичное воздействие, водителем транспортного средства, вовлеченного в дорожно-транспортное происшествие, до проведения теста на алкоголь

или до взятия биологических проб на анализ в рамках медицинского освидетельствования на состояние опьянения и его характер, кроме случая употребления после возникновения дорожно-транспортного происшествия и до прибытия полиции на место происшествия лекарственных средств, оказывающих аналогичное психотропным веществам воздействие, назначенных авторизованным медицинским персоналом и вызванных состоянием здоровья, влечет наложение штрафа в размере от 400 до 500 условных единиц с лишением права управления транспортным средством на срок от 2 до 3 лет.

Согласно части (3) ст. 233 КоП РМ действия, указанные в частях (1)–(2¹), в случае, когда допуск к управлению транспортным средством не предусматривает обязанности иметь водительское удостоверение, влекут наложение штрафа в размере от 400 до 500 условных единиц или назначение наказания в виде неоплачиваемого труда в пользу общества на срок от 20 до 40 часов или ареста за правонарушение на срок 15 дней.

Согласно части (4) ст. 233 КоП РМ действия, указанные в частях (1)–(2¹), совершенные лицом, не имеющим водительского удостоверения, или лицом, лишенным права управления транспортным средством, если это деяние не является преступлением, влекут наложение штрафа в размере от 450 до 500 условных единиц или назначение наказания в виде неоплачиваемого труда в пользу обще-

ства на срок от 40 до 60 часов или ареста за правонарушение на срок 15 дней.

Согласно части (1) ст. 242 КоП РМ нарушение водителями транспортных средств правил дорожного движения, повлекшее незначительное повреждение транспортных средств, грузов, дорог, дорожных и иных сооружений либо другого имущества влечет наложение штрафа в размере от 18 до 24 условных единиц с начислением 5 штрафных очков.

Согласно части (2) ст. 242 КоП РМ нарушение водителем транспортного средства правил дорожного движения, повлекшее причинение потерпевшему легкого телесного повреждения либо существенное повреждение транспортных средств, грузов, дорог, дорожных и иных сооружений либо другого имущества, влечет наложение штрафа в размере от 24 до 30 условных единиц с начислением 6 штрафных очков.

Предложение. По нашему мнению, размер штрафа, установленного частью (2) ст. 242 КоП РМ, следует увеличить, т.к. нарушения, в результате которых причинен вред здоровью, должны наказываться более строго, чем иные правонарушения.

Согласно ст. 243 КоП РМ оставление виновным лицом места дорожно-транспортного происшествия, если это деяние не является преступлением, влечет лишение права управления транспортным средством на срок от 2 до 3 лет или назначение наказания в виде ареста за правонарушение на срок от 10 до 15 дней.

Предложение. По нашему мнению, ст. 243 КоП РМ следует изменить, исключив наказание в виде ареста за правонарушение.

Административная ответственность пешеходов установлена ст. 245 КоП РМ.

Согласно части (1) ст. 245 КоП РМ неподчинение пешеходов сигналам регулирования дорожного движения, переход проезжей части автомобильной дороги или движение по ней в неустановленных местах, несоблюдение требований дорожных знаков приоритета, запрещающих и предписывающих дорожных знаков, порядка движения по автомобильным дорогам мотоциклистов, водителей мопедов, велосипедистов, извозчиков и других лиц, пользующихся дорогами, влекут предупреждение или наложение штрафа в размере от 3 до 6 условных единиц.

Согласно части (2) ст. 245 КоП РМ нарушение правил дорожного движения лицами, указанными в части (1), приведшее к созданию аварийной обстановки, влечет наложение штрафа в размере от 9 до 12 условных единиц.

В случае нарушения правил дорожного движения уполномоченные сотрудники МВД РМ составляют протоколы о правонарушениях.

Содержание протокола о правонарушении должно соответствовать требованиям ст. 443 КоП РМ.

Лицо, привлекаемое к ответственности за правонарушение, имеет право обжаловать протокол о правонарушении в течение

ние 15 дней в порядке, установленном ст. 448 КоП РМ.

При рассмотрении жалоб на протокол суд руководствуется принципом презумпции невиновности, установленным ст. 375 КоП РМ.

Библиография

1. Официальный монитор РМ № 72-74 от 14.04.2009 г.
2. Гуцулак В., Черба В. О несовершенстве Кодекса о правонарушениях Республики Молдова или ещё раз о наблевшем, «Закон и жизнь», № 10, 2015 г., стр. 13-25
3. Большой юридический словарь, под ред. Сухарева А.Я., Крутских В.Е., Москва, 2004 г., стр. 694-695
4. Большой юридический словарь, под ред. Сухарева А.Я., Крутских В.Е., Москва, 2004 г., стр. 541; см. также: Юридический энциклопедический словарь, под ред. Малько А.В., Москва, 2017, стр. 740
5. Официальный монитор РМ № 3-6 от 16.01.2009 г.
6. Официальный монитор РМ № 80-81 от 24.04.2009 г.

Сосна А.,
доктор права, преподаватель
юридического факультета
МГУ, ст. научный сотрудник
ИЮПИ АНМ, +(373)79422103,
alexandru_sosna@mail.ru

Тарлев Д.,
ассистент судьи Высшей
судебной палаты
РМ, +(373)69372950,
agroterraimpex@yahoo.com

Sosna A.,
Doctor of Law, lecturer at the
Faculty of Law, Moscow State
University, art. Research Fellow,
IUPI ASM, +(373)79422103,
alexandru_sosna@mail.ru
Tarlev D.,
assistant judge of the Supreme
Judicial Chamber of the Republic
of Moldova, +(373)69372950,
agroterraimpex@yahoo.com

CZU 347.73

ПОНЯТИЕ ПРАВОВОГО УРЕГУЛИРОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В БАНКОВСКОЙ СФЕРЕ

Марчел КЫРЛАН,

аспирант 2-го курса юридического факультета Финансового университета при правительстве Российской Федерации

АННОТАЦИЯ

Исследование особенностей регулирования деятельности в сфере инвестирования с учётом особенностей банковской сферы актуально в свете деятельности российского руководства по увеличению притока инвестиций в экономику России в качестве ответа на санкционные социально-экономические условия, сложившиеся после политического кризиса на Украине осенью 2014 года. Кроме того, необходимо отметить, что развитие рыночной экономики придает новый характер инвестиционной деятельности современных субъектов рыночной экономики. Экономика России по мировым меркам незакредитована, что определяет перспективы институциональных изменений банковского сектора согласно сложившимся макроэкономическим условиям.

В качестве детерминанты, определяющей важность исследуемой в настоящей работе темы, следует отметить, что многообразных форм собственности, а также равных условий хозяйствования предполагает новые условия для инвестирования и совершенствования правового регулирования этого процесса.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционная деятельность, банковская сфера, частный инвестор, российский инвестор, иностранный инвестор.

CONCEPT OF LEGAL REGULATION OF INVESTMENT ACTIVITY IN THE BANKING SECTOR

Marcel KYRLAN,

post-graduate of the second year of the law faculty of the Finance University under the Government of the Russian Federation

SUMMARY

Research of features of regulation of activity in the sphere of investment taking into account peculiarities of the banking sector important in light of the activities of the Russian leadership to increase the inflow of investments into economy of Russia in response to sanctions socio-economic conditions that emerged after the political crisis in Ukraine in the fall of 2014. In addition, it should be noted that the development of market economy gives the new nature of the investment activity of subjects of modern market economy. Russia's economy by world standards not leveraged, which determines the prospects of institutional change of the banking sector according to prevailing macroeconomic conditions.

As determinants, defining the importance of the studied in the present work topics, it should be noted that diverse forms of ownership and equal economic terms implies new conditions for investment and improve the legal regulation of this process.

Key words: investments, investment activity, banking, private investor, russian investor, foreign investor.

Актуальность темы исследования. Вопрос определения необходимости и пределов государственного регулирования деятельности по осуществлению иностранных инве-

стиций неоднократно становился объектом научного исследования и не утратил своей актуальности и в XXI в. При этом с течением времени научные взгляды на роль государства в сфере осуществления иностранных инвестиций, как и в целом в рыночной экономике, менялись от радикальных теоретических концепций, обосновывающих всеобщую инвестиционную либерализацию либо полный запрет иностранных инвестиций, до понимания объективной необходимости государственного регулирования иностранных инвестиций.

Изложение основного материала. В качестве отправной точки работы целесообразным представляется дать определение самого понятия «инвестиции». Однако, несмотря «на отмечаемую юристами необходимость постоянного проведения работы по научному освоению новой терминологии, используемой в действующем инвестиционном законодательстве, в посвященных инвестиционной деятельности работах правоведов не уделяется должного внимания уяснению содержания понятия инвестиций. Понятие инвестиции (от лат. *investio* – одеваю) обобщенно означает вложения капитала в отрасли экономики внутри страны и за границей» [1, с.84].

Главное содержание процесса регулирования инвестиционных процессов в комплексном развитии регионов составляют отношения субъектов инвестиционной деятельности и населения в решении социальных, экономических, экологических

и других проблем развития. Согласно законодательству Российской Федерации субъектами инвестиционной деятельности являются частные российские и иностранные инвесторы, заказчики, подрядчики, органы государственного и муниципального управления, пользователи объектов инвестиционных вложений и другие лица, участвующие в инвестиционных процессах. Возрастание экономической самостоятельности регионов требует системного регулирования происходящих в них инвестиционных процессов.

Сложившаяся в современных условиях техногенная структура сырьевой направленности инвестиционных процессов в российских регионах не способствует их устойчивому (эколого-социально-экономическому) развитию.

Некоторые специалисты руководствуются традиционным определением инвестиций, разработанным для микроэкономических процессов, и понимают под инвестициями вложения физических и юридических лиц, государства и муниципальных образований, направленные на увеличение их активов [2, с.16].

В соответствии со ст. 1 Закона РСФСР от 26.06.1991 № 1488-1 «Об инвестиционной деятельности в РСФСР», инвестициями являются денежные средства, целевые банковские вклады, паи, акции и другие ценные бумаги, технологии, машины, оборудование, кредиты, любое другое имущество или имущественные права, интеллектуальные ценности, вкладываемые в объекты

предпринимательской и других видов деятельности в целях получения прибыли (дохода) и достижения положительного социального эффекта [3].

Вывод. Данное положение предусматривает весьма широкое определение категории «инвестиции», что обусловливается стремлением подчинить регулированию максимально широкий круг правоотношений [4, с. 39]. Приведенная норма явно неудовлетворительна [5, с. 42, 43]. Закон РСФСР «Об инвестиционной деятельности в РСФСР» в настоящее время применяется в части, не противоречащей Федеральному закону от 25.02.1999 № 39-ФЗ «Об инвестиционной деятельности в Российской Федерации, осуществляемой в форме капитальных вложений», который в ст. 1 инвестиции определяет как денежные средства, ценные бумаги, иное имущество, в том числе имущественные права, иные права, имеющие денежную оценку, вкладываемые в объекты предпринимательской и (или) иной деятельности в целях получения прибыли и (или) достижения иного полезного эффекта [6].

В настоящее время, когда экономика приобретает все больший вес в развитии общества и ставится вопрос о формировании «инновационной экономики», которая без инвестиций существовать и развиваться не может, правовое регулирование инвестиционной деятельности выходит за рамки частного права. Публичный интерес становится не менее важен, чем частный, когда государство в качестве регуля-

тора инвестиционного климата должно играть значительную роль в плане предоставления гарантий и определенных льгот, а также мер прямой государственной поддержки инвесторам. Очевидно, что в такой ситуации в правовом регулировании инвестиционной деятельности должны быть задействованы как нормы частного, так и нормы публичного права, без всякого «преимущества» в пользу частного права.

Комплекс инвестиционных отношений в России на сегодняшний день уже сформировался, однако состояние их законодательного регулирования не позволяет создать достаточно эффективную инвестиционную сферу, что негативно сказывается на перспективах развития отечественной экономики [7, с. 34], учитывая, что экономико-правовое положение субъектов хозяйственной деятельности зависит прежде всего от механизма ее регулирования, сложившегося в стране. Однако на инвестиционную деятельность в целом и в банковской сфере в частности в значительной степени влияют и нормы международного права, что находит отражение в российском законодательстве. Так, в соответствии с ч. 3 ст. 4 Закона о банках для определения участников банковской группы (банковского холдинга) и составления отчетности, установленной Законом о банках, значительное влияние и контроль определяются Международными стандартами финансовой отчетности, которые признаны на территории Российской Федерации. Под

значительным влиянием в соответствии с Международным стандартом финансовой отчетности (IAS) 28 «Инвестиции в ассоциированные и совместные предприятия», введенным Приказом Минфина России от 18 июля 2012 г. № 106н (далее - МСФО 28), понимается не контроль или совместный контроль над финансовой и операционной политикой объекта инвестиций, а право на участие в принятии решений по этой политике [8].

В Российской Федерации на сегодняшний день продолжается формирование современной модели инвестиционного процесса, характеризующейся изменениями в системе регулирования инвестиционной деятельности, развитием инфраструктуры фондового рынка, внедрением финансовых инноваций. Важнейшую роль в этом процессе играют коммерческие банки, активно включившиеся в инвестиционный экономический оборот.

Кроме того, в сфере регулирования деятельности банков с иностранными инвестициями необходимо отметить, что в соответствии со ст. 18 Закона о банках по предложению Правительства Российской Федерации, согласованному с Банком России, устанавливается размер (квота) участия иностранного капитала в банковской системе Российской Федерации

Вывод. Инвестиционная деятельность коммерческих банков является наиболее престижным направлением, которое считается является самым доходным. Именно поэтому компании, занимающиеся предоставлением

финансово-кредитных услуг, стремятся стать участниками свободных рынков ценных бумаг и заниматься инвестиционными проектами. Инвестиционная деятельность коммерческих банков направлена на привлечение денежных средств, осуществление долгосрочного кредитования и финансирование различных отраслей хозяйства. На инвестициях в России можно получать огромную прибыль, но в то же время есть боязнь потерять вложенные средства и это останавливает инвесторов.

Инструменты государственной инвестиционной политики, включая регулирование инвестиций в банковской сфере, условно подразделяются на три группы:

1. Макроэкономические. К ним относятся инструменты, которые определяют общеэкономический климат, влияют на процентную ставку, темп роста экономики и внешней торговли (бюджетно-налоговая политика).

2. К микроэкономическим принадлежат меры, воздействующие на отдельные элементы инвестиций и отдельные отрасли: налоговые ставки, правила амортизации, гарантии, льготные кредиты.

3. Институциональные инструменты позволяют достичь координации инвестиционных программ частных инвесторов и включают государственные органы инвестиционной политики, объединения предпринимателей, информационные системы.

Данные инструменты также подразделяются на инструменты прямого и косвенного воздействия

Реальное инвестирование осуществляется в формах вложений в недвижимость, драгоценные металлы, интеллектуальные и имущественные права. Доход от вложений в недвижимость составляют как прирост рыночной стоимости, так и арендная плата. Однако такой вид инвестирования эффективен для крупных банков, т.к. отличается значительным сроком окупаемости и соответственно требует значительных долгосрочных источников для инвестирования. Инвестирование в драгоценные металлы также не подразумевает получение достаточно быстрой прибыли, т.к. увеличение рыночной стоимости осуществляется только с истечением определенного времени. Инвестиции в собственную деятельность банка, зависящие от задач, которые банк планирует осуществить, представляется возможным классифицировать по следующим направлениям: инвестиции, направленные на развитие банковской материально-технической базы, обучение персонала; инвестиции, направленные на расширение услуг и клиентской базы банка (проведение маркетинговых исследований, разработка и внедрение новых банковских продуктов, организация и проведение рекламных кампаний и т.д.); инвестиции, направленные на достижение соответствия нормативам, устанавливаемым Центральным Банком РФ к тем или иным видам деятельности. Основным показателем эффективности инвестиций в собственную деятельность служит получение банком более высо-

кого рейтинга и соответственно улучшение его финансового состояния.

В рамках настоящей работы резюмируем, что понятие «инвестиционная деятельность в банковской сфере» включает в себя две большие сферы правового регулирования – инвестиции в банки и инвестиции непосредственно банков.

Предложение. Дальнейшее совершенствование системы налогообложения инвестиционной деятельности коммерческих банков должно происходить в рамках «Стратегии развития банковского сектора РФ», а именно применение дифференцированных налоговых ставок по налогу на прибыль организаций, изменение состава налоговых баз и механизма формирования резервов (расширение налогооблагаемой базы по налогу на прибыль). А именно:

- ✓ ввести пониженные ставки налога на прибыль в части доходов от инвестиционной деятельности для банков;
- ✓ к расходам необходимо отнести затраты инвестиционного характера, а также расходы, связанные с организацией инвестиционной деятельности;
- ✓ расширить перечень льгот предоставляемым коммерческим банкам, участвующим в инвестиционных операциях;
- ✓ освободить от налогообложения проценты, полученные от выданных кредитов приоритетным отраслям экономики или на финансирование конкретных инвестиционных проектов;
- ✓ резервы на возможные потери по ссудам необходимо

принимать в расчет затрат при определении налоговой базы по налогу на прибыль в полном объеме, что позволит повысить устойчивость банков и, таким образом, даст дополнительный стимул заниматься инвестиционными вложениями.

Заключение. Таким образом, при реализации указанных преобразований система налогообложения инвестиционной деятельности коммерческих банков будет сочетать в себе максимальные ставки и значительные объемы предоставляемых льгот, при этом будет выполнена фискальная функция налогов и обеспечены приоритетные направления развития России на долгосрочную перспективу. Выдвинутые выводы и предложения предусматривают изменение механизма налогообложения прибыли, через изменение формирования финансовых результатов, применение дифференцированных налоговых ставок при налогообложении доходов банков-участников инвестиционной деятельности, и направлены на совершенствование механизма налогообложения инвестиционной деятельности коммерческих банков.

Библиография

1. Федеральный закон от 25.02.1999 № 39-ФЗ «Об инвестиционной деятельности в Российской Федерации, осуществляемой в форме капитальных вложений»//Собрание законодательства РФ, 01.03.1999, № 9, ст. 1096
2. Федеральный закон от 02.12.1990 № 395-1 (ред. от

05.04.2016) «О банках и банковской деятельности»// Российская газета, № 27, 10.02.1996.

3. Приказ Минфина России от 18 июля 2012 г. № 106н «О введении в действие и прекращении действия документов Международных стандартов финансовой отчетности на территории Российской Федерации» // Российская газета. 2012. 15 августа.

4. Власова А.Ю. Категория «инвестиции» в российском законодательстве // Внешнеторговое право. 2007. № 1. С. 34

5. Доронина Н.Г., Семилютина Н.Г. Международное частное право и инвестиции: Монография. М., 2012. С. 39

6. Лопухов Т.А. Инвестирование в товаропроизводительный сектор экономики. – М.: ПРИОР, 2009 – С.84

7. Тарасевич Е.И. Анализ инвестиций в недвижимость. - СПб.:Питер, 2010. С. 16.

8. Цепов Г.В. Инвестиции в строительство: проблемы гражданско-правового регулирования // Юридический мир. 2001. № 2. С. 42, 43

Библиография

1. Лопухов Т.А. Инвестирование в товаропроизводительный сектор экономики. – М.: ПРИОР, 2009 – С.84

2. См: Тарасевич Е.И. Анализ инвестиций в недвижимость. - СПб.:Питер, 2010. С. 16.

3. Закон РСФСР от 26.06.1991 № 1488-1 (ред. от 19.07.2011) «Об инвестиционной деятельности в РСФСР»// Ведомости СНД и ВС РСФСР, 18.07.1991, № 29, ст. 1005

4. Доронина Н.Г., Семилютина Н.Г. Международное частное право и инвестиции: Монография. М., 2012. С. 39

5. Цепов Г.В. Инвестиции в строительство: проблемы гражданско-правового регулирования // Юридический мир. 2001. № 2. С. 42, 43

6. Федеральный закон от 25.02.1999 № 39-ФЗ «Об инвестиционной деятельности в Российской Федерации, осуществляемой в форме капитальных вложений»// Собрание законодательства РФ, 01.03.1999, № 9, ст. 1096

7. Власова А.Ю. Категория «инвестиции» в российском законодательстве // Внешнеторговое право. 2007. № 1. С. 34

8. Приказ Минфина России от

18 июля 2012 г. № 106н «О введении в действие и прекращении действия документов Международных стандартов финансовой отчетности на территории Российской Федерации» // Российская газета. 2012. 15 августа.

Кырлан Марчел Георгиевич,
аспирант 2-го курса
юридического факультета
Финансового университета
при правительстве Российской
Федерации, +(373)69146368,
marcel_carlan2003@yahoo.com

Kyrlan Marcel Georgievich,
post-graduate of the second year
of the law faculty of the Finance
University under the Government
of the Russian Federation,
+(373)69146368,
marcel_carlan2003@yahoo.com